



## รายงานฉบับสมบูรณ์

### โครงการ

“ศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน  
เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน  
ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี”

### โดย

นายสุริยะ สุวดิษฐ์

และคณะ

### สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(สิงหาคม 2553)

ตามสัญญาเลขที่ RDG51M0013

รายงานฉบับสมบูรณ์

ฉบับแก้ไขเพื่อท้องถิ่น

ฉบับที่ 1415  
- 9 ก.ย. 2553

## โครงการ

“ศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน  
เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน  
ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี”

โดย

นายสุริยะ สุวติษฐ์

และคณะ

สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(สิงหาคม 2553)

## บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการหรือกลุ่มคนอื่นๆเข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป



ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น



## คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี เป็นการศึกษาข้อมูลชุมชนตามกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเช่น จากการสอบถาม พูดคุย จัดบันทึก โดยอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมกับผู้รู้ในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองเป็นหลัก เป็นต้น ส่วนข้อมูลทางโบราณคดี ทำการศึกษาจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีโดยการควบคุมดูแลของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี หลักฐานที่พบได้แก่ ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัดชนิดมีใบและไม่มีใบ หินลับทำจากหินทราย เครื่องมือหินกะเทาะปลายแหลม เครื่องประดับที่ทำจากหิน ชิ้นส่วนของไห 4 ภาชนะดินเผา ถ้วยสังคโลก ถ้วยอันนัม งบน้ำอ้อย กำไลหิน กำไลสำริด กำไลทองเหลือง แหวนสำริด ลูกปัดหินโมรา ลูกปัดแก้ว แวดินเผา และมีดเหล็ก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีการอาศัยอยู่ของมนุษย์ต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณ 6,000 - 2,300 ปีมาแล้ว คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า เรียนรู้เรื่องราวในอดีต และการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนไว้เป็นมรดกของแผ่นดินและของท้องถิ่น เนื่องจากหลักฐานต่าง ๆ เหล่านั้นคือโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ สามารถจะสืบค้นร่องรอยอดีต เรื่องราววัฒนธรรมโบราณ และการพัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านคลองเหล็กบน โดยเชื่อมโยงต่อเนื่องถึงการศึกษาเทือกเขาเผ่าพันธุ์ของชาวจันทบุรีที่มีมาแต่ช้านานได้ในพื้นที่นี้ในปัจจุบันและกาลเวลาข้างหน้าสืบต่อไป

คณะทีมวิจัย

31 สิงหาคม 2553

| เรื่อง                                                                                            | สารบัญ | หน้า |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|------|
| บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน                                                                     |        |      |
| คำนำ                                                                                              |        |      |
| สารบัญ                                                                                            |        |      |
| สารบัญรูปภาพ                                                                                      |        |      |
| สารบัญตาราง                                                                                       |        |      |
| บทที่ 1 บทนำ                                                                                      |        | 1    |
| 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ                                                                        |        | 1    |
| 1.2 วัตถุประสงค์                                                                                  |        | 2    |
| 1.3 คำถามการวิจัย                                                                                 |        | 2    |
| 1.4 คำถามย่อย                                                                                     |        | 2    |
| 1.5 ประเด็นศึกษา                                                                                  |        | 3    |
| 1.6 ระยะเวลาดำเนินการ                                                                             |        | 4    |
| 1.7 วิธีการดำเนินการ                                                                              |        | 4    |
| 1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                           |        | 5    |
| 1.9 แผนการดำเนินกิจกรรม                                                                           |        | 6    |
| บทที่ 2 บริบทชุมชนและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง                                                       |        | 15   |
| 1. ลักษณะทางกายภาพตำบลเขาแก้ว                                                                     |        | 15   |
| 2. ข้อมูลทั่วไปของบ้านคลองเหล็กบน                                                                 |        | 19   |
| บทที่ 3 การดำเนินงาน                                                                              |        | 23   |
| กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจร่วมกันในทีม                                                          |        | 23   |
| กิจกรรมที่ 2 แบ่งหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน                                                         |        | 24   |
| กิจกรรมที่ 3 ทำความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง                                         |        | 25   |
| กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีอบรมเครื่องมืองานวิจัยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดี                        |        | 27   |
| กิจกรรมที่ 5 ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูล                                                            |        | 29   |
| กิจกรรมที่ 6 เวทีทบทวนการจัดการหรือการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้าน<br>บ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา |        | 32   |
| กิจกรรมที่ 7 ดำเนินการเก็บข้อมูลแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน                                      |        | 33   |
| กิจกรรมที่ 8 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจแหล่งโบราณคดี                                          |        | 37   |
| กิจกรรมที่ 9 การวางแผนและขุดค้นแหล่งโบราณคดี                                                      |        | 38   |

| เรื่อง                                                     | สารบัญ(ต่อ)                                                                      | หน้า       |
|------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|------------|
|                                                            | กิจกรรมที่ 10 การศึกษาดูงานและสรุปผลการดูงาน                                     | 42         |
|                                                            | กิจกรรมที่ 11 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล                                             | 46         |
|                                                            | กิจกรรมที่ 12 สรุปบทเรียนการดำเนินงาน                                            | 47         |
|                                                            | กิจกรรมที่ 13 จัดเวทีคืนข้อมูลและหาแนวทางในการจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้<br>ของชุมชน | 48         |
| <b>บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน</b>                              |                                                                                  | <b>51</b>  |
| 4.1 ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน          |                                                                                  | 51         |
| 4.2 พื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน                    |                                                                                  | 51         |
| 4.2.1 แหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                   |                                                                                  | 51         |
| 4.2.2 แหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม                     |                                                                                  | 56         |
| 4.2.3 แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์                 |                                                                                  | 60         |
| 4.2.4 แหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ              |                                                                                  | 66         |
| 4.2.5 แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ               |                                                                                  | 71         |
| 4.2.6 แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                     |                                                                                  | 77         |
| 4.2.7 แหล่งโบราณคดีสวนนายใส สุวรรณโชติ                     |                                                                                  | 87         |
| 4.2.8 แหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์                    |                                                                                  | 92         |
| 4.2.9 แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก                      |                                                                                  | 95         |
| 4.3 วิเคราะห์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน                  |                                                                                  | 101        |
| 4.4 การตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบน                |                                                                                  | 103        |
| 4.5 ความสัมพันธ์และความรู้ของชุมชนกับแหล่งโบราณคดีในชุมชน  |                                                                                  | 104        |
| 4.6 การใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา |                                                                                  | 105        |
| 4.7 การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน                  |                                                                                  | 105        |
| 4.8 แนวทางในการสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้                      |                                                                                  | 117        |
| <b>บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล</b>                            |                                                                                  | <b>119</b> |
| 5.1 สรุปผล                                                 |                                                                                  | 119        |
| 5.2 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย                               |                                                                                  | 124        |
| 5.3 แนวทางต่อไปที่อยากจะทำร่วมกัน                          |                                                                                  | 127        |
| 5.4 ข้อเสนอแนะต่อการทำงานของพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานฯ(สกว.) |                                                                                  | 127        |



## สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บรรณานุกรม

128

ภาคผนวก

-หลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเรื่อง แหล่ง  
โบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนเขาแก้ววิทยา อำเภอ  
ท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1

-รายชื่อทีมวิจัย

## สารบัญรูปภาพ

| เรื่อง                                                            | หน้า |
|-------------------------------------------------------------------|------|
| ภาพที่ 2.1 แผนที่ชุมชนบ้านคลองเหล็กบนโดยสังเขป                    | 16   |
| ภาพที่ 2.2 เขาแก้วกำปราง                                          | 17   |
| ภาพที่ 2.3 เขาช้างลง                                              | 17   |
| ภาพที่ 2.4 สวนทุเรียน                                             | 18   |
| ภาพที่ 2.5 สวนเงาะ                                                | 18   |
| ภาพที่ 2.6 สวนยางพารา                                             | 18   |
| ภาพที่ 2.7 สวนมะม่วง                                              | 18   |
| ภาพที่ 2.8 คลองเหล็กบน                                            | 21   |
| ภาพที่ 3.1 สร้างความเข้าใจร่วมกันและแบ่งหน้าที่การทำงานในทีมวิจัย | 25   |
| ภาพที่ 3.2 ทำความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง           | 27   |
| ภาพที่ 3.3 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดี                          | 29   |
| ภาพที่ 3.4 ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูล                              | 31   |
| ภาพที่ 3.5 ทบทวนการจัดการและใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีที่ผ่านมา  | 33   |
| ภาพที่ 3.6 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์           | 34   |
| ภาพที่ 3.7 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ         | 35   |
| ภาพที่ 3.8 ลักษณะการค้นพบโบราณวัตถุ(ขวานหินขัด)ในการสำรวจ         | 36   |
| ภาพที่ 3.9 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายจร จันทสิทธิ์               | 37   |
| ภาพที่ 3.10 การวางผังขุดค้น                                       | 39   |
| ภาพที่ 3.11 การเปิดหน้าดิน                                        | 40   |
| ภาพที่ 3.12 การร่อนดิน                                            | 40   |
| ภาพที่ 3.13 การขุดค้น                                             | 41   |
| ภาพที่ 3.14 ชิ้นส่วนโบราณวัตถุที่พบในหลุมขุดค้น                   | 41   |
| ภาพที่ 3.15 การสรุปข้อมูลการขุดค้น                                | 41   |
| ภาพที่ 3.16 ศึกษาฐานแหล่งขุดค้นโบราณคดีหนองราชวัตร จ.สุพรรณบุรี   | 45   |
| ภาพที่ 3.17 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน                                | 47   |
| ภาพที่ 3.18 สรุปบทเรียนการดำเนินงาน                               | 48   |
| ภาพที่ 3.19 เวทีคืนข้อมูล                                         | 50   |

## สารบัญรูปภาพ(ต่อ)

| เรื่อง                                                                                                                                                                         | หน้า |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ภาพที่ 4.1 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร<br>แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD<br>ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 184292            | 52   |
| ภาพที่ 4.2 และ 4.3 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                                      | 53   |
| ภาพที่ 4.4 ขวานหินขัดขนาดเล็กพบบนผิวดินบริเวณสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                                             | 54   |
| ภาพที่ 4.5 และ 4.6 ขวานหินกะเทาะพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                                         | 54   |
| ภาพที่ 4.7 ขวานหินขัดชนิดมีใบพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                                            | 55   |
| ภาพที่ 4.8 เครื่องมือหินกะเทาะปลายแหลมพบในแหล่งโบราณคดี<br>สวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                               | 55   |
| ภาพที่ 4.9 ชิ้นส่วนฝาจากภาชนะดินเผาพบในแหล่งโบราณคดีสวน<br>นายประดิษฐ์ ชมจิตร                                                                                                  | 56   |
| ภาพที่ 4.10 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม<br>แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD<br>ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 187269             | 57   |
| ภาพที่ 4.11 และ 4.12 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม                                                                                                      | 58   |
| ภาพที่ 4.13 ชิ้นผิวดินสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม                                                                                                                                      | 59   |
| ภาพที่ 4.14 กำไลสำริด 7 อัน พบในพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม<br>และเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพนัสนิคม จังหวัดจันทบุรี                                     | 59   |
| ภาพที่ 4.15 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์<br>ที่มา : แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L 7017<br>พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD ระวาง 53341 พิกัดกริด 47 PRQ 201288 | 61   |
| ภาพที่ 4.16 และ 4.17 สภาพทั่วไปของเขากว้าป่า                                                                                                                                   | 62   |
| ภาพที่ 4.18 และ 4.19 สภาพทั่วไปของพื้นที่ไร่นายประกอบ สัญญารัตน์                                                                                                               | 63   |
| ภาพที่ 4.20 สภาพพื้นดินไร่นายประกอบ สัญญารัตน์                                                                                                                                 | 64   |
| ภาพที่ 4.21 ขวานหินขัดมีใบพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์                                                                                                             | 64   |
| ภาพที่ 4.22 ขวานหินขัดไม่มีใบพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์                                                                                                          | 65   |
| ภาพที่ 4.23 หินลับและชิ้นส่วนเครื่องมือหิน พบในแหล่งโบราณคดีสวน<br>นายประกอบ สัญญารัตน์                                                                                        | 65   |



## สารบัญรูปภาพ(ต่อ)

| เรื่อง                                                                                                                                                                    | หน้า |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ภาพที่ 4.24 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีไธนาภุมพรสิทธิ์ สุวรรณโชติ<br>แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD<br>ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 194291 | 67   |
| ภาพที่ 4.25 , 4.26 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ                                                                                            | 68   |
| ภาพที่ 4.27 เครื่องถ้วยสังคโลกขามเคลือบสีเขียวอมเหลือง                                                                                                                    | 69   |
| ภาพที่ 4.28 ลูกปัดแก้วสีเหลืองอมฟ้า                                                                                                                                       | 69   |
| ภาพที่ 4.29 ชิ้นส่วนแหวนสำริด                                                                                                                                             | 70   |
| ภาพที่ 4.30 ชิ้นส่วนเศษภาชนะดินเผาแกร่ง                                                                                                                                   | 70   |
| ภาพที่ 4.31 , 4.32 ชิ้นส่วนหินลับ พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ                                                                                             | 71   |
| ภาพที่ 4.33 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีไธนาภุมพรสิทธิ์ อริยะขันติ<br>แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017<br>พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 189267 | 73   |
| ภาพที่ 4.34 สภาพทั่วไปของไธนาภุมพรสิทธิ์ อริยะขันติ                                                                                                                       | 74   |
| ภาพที่ 4.35 สภาพของร่องน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่าน                                                                                                                              | 74   |
| ภาพที่ 4.36 ชิ้นส่วนหินลับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายภุมพรสิทธิ์ อริยะขันติ                                                                                                   | 75   |
| ภาพที่ 4.37 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผาในอุณหภูมิต่ำพบบริเวณผิวดิน<br>สวนนายภุมพรสิทธิ์ อริยะขันติ                                                                    | 75   |
| ภาพที่ 4.38 และ 4.39 ขวานหินขัดที่พบบริเวณผิวดินสวนนายภุมพรสิทธิ์ อริยะขันติ                                                                                              | 76   |
| ภาพที่ 4.40 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ<br>แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017<br>พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 174292        | 78   |
| ภาพที่ 4.41 สภาพทั่วไปของสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                                              | 79   |
| ภาพที่ 4.42 แหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านในบริเวณที่สวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                      | 79   |
| ภาพที่ 4.43 ร่องน้ำธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                             | 80   |
| ภาพที่ 4.44 ขวานหินกะเทาะ พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                            | 80   |
| ภาพที่ 4.45 ขวานหินขัดพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                                | 81   |
| ภาพที่ 4.46 ขวานหินขัดมีบา พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                           | 81   |

## สารบัญรูปภาพ(ต่อ)

| เรื่อง                                                                                                                                                                         | หน้า |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ภาพที่ 4.47 และ 4.48 หินลับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                                | 82   |
| ภาพที่ 4.49 หินมีรอยขีดฝนเป็นร่องรอยลักษณะต่างๆ พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                           | 82   |
| ภาพที่ 4.50 ชิ้นส่วนกำไลหินพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                                | 83   |
| ภาพที่ 4.51 ก้อนดินเผาที่มีรอยประทับเป็นจุดเรียงโดยรอบพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                     | 83   |
| ภาพที่ 4.52 ก้อนดินเผาที่มีรอยกดประทับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                     | 84   |
| ภาพที่ 4.53 ขาภาชนะดินเผาพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                                                                                  | 84   |
| ภาพที่ 4.54 ชิ้นส่วนขามเคลือบสีเขียวซึ่งเป็นเครื่องถ้วยสังคโลก (พุทธศตวรรษที่ 19 – 20) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                                    | 85   |
| ภาพที่ 4.55 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผาในอุณหภูมิต่ำซึ่งเป็นภาชนะดินเผาสมัยอยุธยา – รัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 23 – 24) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ              | 85   |
| ภาพที่ 4.56 การตกแต่งด้านในและด้านนอกของภาชนะดินเผา เนื้อแกร่งเขียนลายใต้เคลือบซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันนัม(พุทธศตวรรษที่ 19 – 20) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ           | 86   |
| ภาพที่ 4.57 ชิ้นส่วนขามลายคราม มีการปาดน้ำยาที่กันขามด้านนอกซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันนัม(พุทธศตวรรษที่ 22-23)พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                 | 86   |
| ภาพที่ 4.58 ชิ้นส่วนหูภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันนัม (พุทธศตวรรษที่ 22 – 23) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ                                              | 87   |
| ภาพที่ 4.59 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายไส สุวรรณโชติ<br>ที่มา : แผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017<br>พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 192294   | 89   |
| ภาพที่ 4.60 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายไส สุวรรณโชติ                                                                                                               | 90   |
| ภาพที่ 4.63 ชิ้นส่วนกระดูกจากแหล่งโบราณคดีสวนนายไส                                                                                                                             | 90   |
| ภาพที่ 4.61 และ ภาพที่ 4.62 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง                                                                                                          | 91   |
| ภาพที่ 4.64 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์ ที่มา : แผนที่ทหาร<br>มาตราส่วน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD<br>ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 2726683 | 93   |

## สารบัญรูปภาพ(ต่อ)

| เรื่อง                                                                                                                                                                     | หน้า |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ภาพที่ 4.65 และภาพที่ 4.66 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดี<br>สวนนายจเร จันทสิทธิ์                                                                                       | 94   |
| ภาพที่ 4.67 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ พบในแหล่งโบราณคดี<br>สวนนายจเร จันทสิทธิ์                                                                                         | 94   |
| ภาพที่ 4.68 ขวานหินขัดพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์                                                                                                                | 95   |
| ภาพที่ 4.69 ชั้นส่วนกำไลหิน พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์                                                                                                          | 95   |
| ภาพที่ 4.70 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก<br>ที่มา : แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017<br>พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD ระวัง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 2979373 | 97   |
| ภาพที่ 4.71 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก                                                                                                            | 98   |
| ภาพที่ 4.72 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง พบในแหล่งโบราณคดี<br>สวนนางลำยอง สุขมาก                                                                                          | 98   |
| ภาพที่ 4.73 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง พบในแหล่งโบราณคดี<br>สวนนางลำยอง สุขมาก                                                                                          | 99   |
| ภาพที่ 4.74 แวดินเผาพบในแหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก                                                                                                                    | 99   |
| ภาพที่ 4.75 แผนที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนทั้ง 9 แหล่ง                                                                                                                 | 100  |
| ภาพที่ 4.76 ขวานหินกะเทาะ                                                                                                                                                  | 107  |
| ภาพที่ 4.77 หลุมขุดค้นความลึก 70 เซนติเมตร                                                                                                                                 | 108  |
| ภาพที่ 4.78 หลุมขุดค้นความลึก 80 เซนติเมตร                                                                                                                                 | 108  |
| ภาพที่ 4.79 หลุมขุดค้นความลึก 90 เซนติเมตร                                                                                                                                 | 109  |
| ภาพที่ 4.80 ความลึก 40 เซนติเมตร พบหลักฐานเบาบาง                                                                                                                           | 111  |
| ภาพที่ 4.81 ความลึก 80 เซนติเมตร                                                                                                                                           | 112  |
| ภาพที่ 4.82 ความลึก 50 -60 เซนติเมตร พบเศษภาชนะดินเผาจำนวนมาก                                                                                                              | 113  |



## สารบัญตาราง

| เรื่อง                                                                                                   | หน้า |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| ตารางที่ 1 แผนการดำเนินงานกิจกรรม                                                                        | 6    |
| ตารางที่ 2 ผังหลุมขุดค้นโบราณคดีไธเนย์ประกอบ สัญญารัตน์                                                  | 107  |
| ตารางที่ 3 ผังหลุมขุดค้นโบราณคดีไธเนย์ประกอบ สัญญารัตน์<br>ที่ขยายหลุมขุดค้นไปทางทิศเหนือ และทิศตะวันออก | 109  |
| ตารางที่ 4 ผังหลุมขุดค้นโบราณคดีไธเนย์ประกอบ สัญญารัตน์<br>ที่ขยายหลุมขุดค้นออกเต็มพื้นที่ 24 ตารางเมตร  | 110  |

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

บ้านคลองเหล็กบน ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลเขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี มีสภาพภูมิประเทศที่ถูกโอบล้อมด้วยภูเขาสูง ทำให้พื้นที่เกือบทั้งหมดของตำบลเขาแก้ว เป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขา ทั้งลูกคลื่นลอนลาดและลูกคลื่นลอนชัน เชิงเขามีความลาดชันสูงมาก บริเวณที่ราบมีน้อย ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เกิดลำน้ำธรรมชาติหลายสาขา เช่น คลองกรงเหล็ก คลองสะพานหิน เป็นต้น จากสภาพทางภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าดงดิบผืนใหญ่ แห่หนึ่งของภาคตะวันออก ที่มีสัตว์ป่าน้อยใหญ่อาศัยอยู่นานาชนิด

จากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงได้มีการเปิดให้สัมปทานป่าไม้ ทำให้ผืนป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ผู้คนจากต่างถิ่นจึงได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดิน บุกเบิกเพื่อทำมาหากินและอยู่อาศัยในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 50 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าและต่อมาไม่นานได้ปรับพื้นดินเพื่อปลูกไม้ผล เช่น ลองกอง และพริกไทย ไม้พรวนดินเพื่อปลูกมันสำปะหลังและทำการเกษตรอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงได้พบเห็นหินชนิดหนึ่งซึ่งมีรูปร่างคล้ายขวาน แต่ชาวบ้านเกิดความเชื่อคิดว่าเป็นขวานที่หล่นลงมาจากฟ้าเวลาที่เกิดฟ้าผ่า ตามตำนานรามสูรกับนางเมขลา จึงเรียกขวานหินเหล่านี้ว่า “ขวานฟ้า” และนอกจากนี้ยังพบถ้วยชามในรูปแบบต่างๆ แต่ไม่มีใครสนใจเก็บรักษาจริงจัง เอามาโยนเล่นบ้าง ขว้างทิ้งบ้าง เพราะมีความเชื่อเก่าๆ เกี่ยวกับถ้วยชามที่แตกหักไม่ให้นำเข้าบ้าน

เมื่อเวลาผ่านไปได้มีชาวบ้าน (นายประดิษฐ์ ชมจิตร และนายชาติ ไชยเสนาะ) สังเกตพบลักษณะเฉพาะของหินดังกล่าวที่ไม่เหมือนหินทั่วๆ ไปที่มีอยู่ในพื้นที่ ประกอบกับเคยเห็นหินลักษณะเช่นนี้เก็บแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์วัดเขาสุกิม จึงเกิดความสนใจค้นหาหินที่มีรูปร่างแปลกๆ นี้มาเก็บสะสมไว้ที่บ้าน เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งทางโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาได้จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนได้นำหินที่มีรูปร่างคล้ายขวานและกำไล มาเป็นสิ่งที่ตนเองสนใจและพบเห็นได้ที่บ้านของตนเอง ทางโรงเรียนจึงเกิดความสนใจและให้นักเรียนพาไปดูที่บ้านและแหล่งที่พบ ต่อมาจึงได้มีการประสานงานขอความร่วมมือไปยังสำนักงานโบราณคดีได้นำจังหวัดจันทบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และส่งนักวิชาการโบราณคดีมาสำรวจ 2 ครั้ง เมื่อปี พ.ศ.2540 และปี พ.ศ. 2542 ซึ่งในระหว่างนั้น (ปี พ.ศ.2541) ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ได้ขุดพบกำไลข้อมือสำริด และโบราณวัตถุอีกหลายชนิด เช่น ภาชนะไห 4 หู ภาชนะดินเผา เป็นต้น และนำมาให้ทางโรงเรียนเก็บรักษาไว้เท่านั้น

จากการเข้ามาสำรวจของกรมศิลปากร โดยการนำไปพิสูจน์หลักฐานทางโบราณคดีพบว่า เป็นขวานหินหรือเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 4,000 ปี และโบราณวัตถุของมนุษย์ในยุคต่างๆ จำนวนมาก จึงเกิดการรวมตัวกันระหว่างชาวบ้าน คณะครู และนักโบราณคดีร่วมกันสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีที่บ้านคลองเหล็ก และพบว่าสภาพภูมิศาสตร์ของบ้านคลองเหล็กบนมีความเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณและน่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในยุคโบราณจริง ทางโรงเรียนจึงขอหลักฐานที่พบเจอบางส่วนจากชาวบ้านมาจัดทำเป็นหลักสูตรสาระท้องถิ่นไว้ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมภาคทฤษฎีและปฏิบัติสำหรับบรรยายถึงลักษณะและความสำคัญของโบราณวัตถุขึ้นต่างๆ ที่นำมาจัดแสดงไว้ที่โรงเรียนให้กับผู้คนที่สนใจมาเข้าชม

แม้ที่ผ่านมาชุมชนจะพอทราบบ้างแล้วว่าโบราณวัตถุที่มีอยู่ในหมู่บ้านคลองเหล็กบนนั้นมีความสำคัญกับชุมชน แต่ยังมีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยที่สนใจ รู้ถึงคุณค่า และเก็บอนุรักษ์ไว้ โดยที่ไม่รู้ว่าจะจัดการอย่างไร เพราะไม่มีหลักฐานที่บ่งบอกถึงรายละเอียดที่ชัดเจนไปกว่านี้ อีกทั้งเมื่อระยะเวลาผ่านไปหลักฐานทางหน้าดินต่างๆ ก็เริ่มลดลงและสูญหายไป จึงเป็นที่มาให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจและในที่ดินของตนเองมีการสำรวจพบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ประเภทขวานหินเป็นจำนวนมาก ร่วมกับคณะครูและกลุ่มนักวิชาการโบราณคดี ดำเนินงานวิจัยเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาและพัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้วให้ยั่งยืนต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา/รวบรวมข้อมูล โบราณวัตถุ องค์ความรู้ต่างๆ ในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
2. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

## 1.3 คำถามการวิจัย

จะพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างไร

## 1.4 คำถามย่อย

1. วิถีชีวิตของชุมชนจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแหล่งโบราณคดีอย่างไร
2. จะทำให้แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างไร



3. ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนได้อย่างไร

### 1.5 ประเด็นศึกษา

#### 1. ศึกษาสภาพชุมชน

##### 1.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป

- 1) ศึกษาสภาพทางกายภาพ ภูมิโนเวศน์ทั่วไปของชุมชน
- 2) ศึกษาสภาพทางกายภาพของชุมชนที่เป็นปัจจัยเชื่อมต่อการเกิดแหล่งโบราณคดี

##### 1.2 ประวัติความเป็นมาและการเข้ามาอยู่ของชุมชนและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

##### 1.3 วิถีชีวิตและการทำมาหากินของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และความเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดี

2. ทบทวนองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสำรวจค้นหาโบราณวัตถุ การจัดทำสาระท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน เป็นต้น

#### 3. ศึกษาสภาพแหล่งโบราณคดี 8 แหล่ง

- 3.1) บริเวณที่พบ
- 3.2) ลักษณะพื้นที่
- 3.3) หลักฐานที่พบ
- 3.4) การจัดการ
- 3.5) ปัญหา/อุปสรรค
- 3.6) การแก้ไขที่ผ่านมา

4. ศึกษาความสัมพันธ์และความรู้ของชุมชนกับแหล่งโบราณคดีในชุมชน
5. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งโบราณคดีโดยชุดสำรวจบริเวณที่กำหนด 2 จุด
6. ศึกษาวิเคราะห์หน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแหล่งโบราณคดีเป็นแหล่งเรียนรู้
  - 6.1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. /อบจ. สภาวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร โรงเรียน ฯลฯ
  - 6.2) การเข้ามาเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
7. การหาแนวทางในการสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้

- 7.1) ข้อมูลและองค์ความรู้ที่มีอยู่ ในการสร้างการเรียนรู้ในชุมชน
- 7.2) ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้  
เกิดความยั่งยืน

## 1.6 ระยะเวลาดำเนินการ

กรกฎาคม 2551 – พฤษภาคม 2552 รวมเวลา 11 เดือน

## 1.7 วิธีการดำเนินงาน

1. สร้างความเข้าใจร่วมกันในทีม
2. สร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและวางแผนเก็บข้อมูล
4. สำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีเพื่อกำหนดขอบเขตในการขุดสำรวจทางโบราณคดีและใน  
การวิจัย
5. ดำเนินการเก็บข้อมูล
  - 5.1 ข้อมูลของชุมชน
  - 5.2 ข้อมูลแหล่งโบราณคดี
    - 5.2.1 ข้อมูลแหล่งโบราณคดีของชุมชนจากการสำรวจเบื้องต้น
    - 5.2.2 ข้อมูลแหล่งโบราณคดีจากการขุดค้น
6. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน
7. จัดทำรายงานความก้าวหน้า
8. สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลที่ขุดพบ
9. ศึกษาดูงานและสรุปผลการดูงาน
10. จัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อร่วมกันวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลพร้อมทั้งหา  
แนวทางในการจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
11. สรุปสังเคราะห์ข้อมูล
12. วางแผนการจัดการที่เหมาะสมร่วมกัน
13. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

### 1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนเข้าใจและมีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้วัตถุโบราณในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
2. ชุมชนเห็นภาพความเชื่อมโยงของแหล่งโบราณคดีที่สะท้อนเรื่องราวและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน
3. เกิดแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน



ตารางที่ 1 แผนการดำเนินงานกิจกรรม

| ที่ | กิจกรรม                                               | วัตถุประสงค์                                                                                        | วิธีการ               | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                     | กลุ่มเป้าหมาย                                                                                           | ระยะเวลา |
|-----|-------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| 1   | ประชุมทำความเข้าใจกับทีมงาน                           | เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายการทำงาน/ข้อตกลงร่วมกันให้ชัดเจน                                  | จัดประชุมทำความเข้าใจ | ทีมงานเข้าใจเป้าหมายและข้อตกลงร่วมกันอย่างชัดเจน                        | -ทีมงาน 38 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน<br>รวม 41 ท่าน                                                   | พ.ค.51   |
| 2   | ประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง | เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายการทำงานได้รับทราบ พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการดำเนินการเก็บข้อมูล | จัดประชุมทำความเข้าใจ | ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนได้รับทราบเป้าหมายของการดำเนินงาน | -ทีมงาน 38ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 4 ท่าน<br>-ตัวแทนจากหน่วยงาน 25 ท่าน<br>-ชาวบ้าน 33 ท่าน<br>รวม 100 ท่าน | พ.ค.51   |

| ที่ | กิจกรรม                                                       | วัตถุประสงค์                                                                                                                                  | วิธีการ                 | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                   | กลุ่มเป้าหมาย                                       | ระยะเวลา |
|-----|---------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|----------|
| 3   | จัดเวทีอบรมเครื่องมืองานวิจัยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโปรรณคดี | 1.เพื่อให้ทีมงานได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัยท้องถิ่น<br>2.เพื่อให้ทีมงานมีความเข้าใจเกี่ยวกับโปรรณคดีและการเก็บข้อมูลทางโปรรณคดีที่ถูกต้อง | จัดเวทีอบรมทำความเข้าใจ | ทีมงานได้เข้าใจถึงกระบวนการการทำงานวิจัยและโปรรณคดีร่วมกัน                                                                                            | -ทีมงาน 38ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3ท่าน<br>รวม 41 ท่าน | พ.ค.51   |
| 4   | ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ          | 1.กำหนดเป้าหมายของผู้เก็บข้อมูล<br>2.กำหนดแนวคำถามที่จำเป็นต้องใช้ในการเก็บข้อมูล<br>3.กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมงานร่วมกัน              | จัดประชุมทำความเข้าใจ   | 1.ได้กลุ่มเป้าหมาย/แหล่งเก็บข้อมูลชัดเจน<br>2.มีแนวคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้<br>3.ทีมงานรู้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน | -ทีมงาน 38ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3ท่าน<br>รวม 41ท่าน  | พ.ค.51   |

| ที่ | กิจกรรม                                                                        | วัตถุประสงค์                                                                                                                                                                                                                                   | วิธีการ                                                                  | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                  | กลุ่มเป้าหมาย                                                             | ระยะเวลา                      |
|-----|--------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
| 5   | เวทีทบทวนการจัดทบทวนหรือการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา | 1.เพื่อรวบรวมข้อมูลของการจัดการและการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา<br>2.เพื่อศึกษาผลกระทบหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการหรือการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมา<br>3.เพื่อรวบรวมข้อมูลหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือให้การสนับสนุน | 1.จัดเวทีพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้อง<br>2.สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล | ได้ข้อมูลการจัดการการใช้ประโยชน์ผลกระทบจากการจัดการและการใช้ประโยชน์พร้อมทั้งหน่วยงาน/บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่าน | -ทีมงาน 38 ท่าน<br>-ชาวบ้าน 20 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน<br>รวม 61 ท่าน | มี.ย.51                       |
| 6   | ดำเนินการเก็บข้อมูล 6.1ข้อมูลของชุมชน                                          | 1.เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง<br>2.เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน                                                                                                                                             | 1.จัดเวทีพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้อง<br>2.สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล | ทีมงานเกิดความเข้าใจในข้อมูลของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนมากขึ้น                                                              | -ทีมงาน 15 ท่าน<br>-ชาวบ้าน 20 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน<br>รวม 38 ท่าน | มี.ย.-ก.ย.51<br>จำนวน 2 ครั้ง |



| ที่ | กิจกรรม                                                                                             | วัตถุประสงค์                                                                                                                                                                                                        | วิธีการ                                                          | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                                          | กลุ่มเป้าหมาย                                                                                                       | ระยะเวลา                      |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
|     | 6.2 ข้อมูลแหล่ง<br>โบราณคดี<br>6.2.1 ข้อมูลจาก<br>แหล่งโบราณคดีของ<br>ชุมชนจากการสำรวจ<br>เบื้องต้น | 1.เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้าน<br>แหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง<br>2.เพื่อสร้างความเข้าใจและ<br>สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน<br>3.เห็นความเชื่อมโยงของข้อมูล<br>เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปและ<br>การวิเคราะห์ให้ได้อย่างเหมาะสม | 1.แบ่งทีมเก็บ<br>สำรวจข้อมูล<br>จัดบันทึก<br>ข้อมูล<br>เบื้องต้น | 1.ทีมงานเกิดความ<br>เข้าใจในข้อมูลของ<br>แหล่งโบราณคดีบ้าน<br>คลองเหล็กบนมากขึ้น<br>2.เกิดแนวทางที่ชัดเจน<br>ของการสรุปข้อมูลและ<br>การหาแนวทางการ<br>พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ | -ทีมงาน 20ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3<br>ท่าน<br>-นักวิชาการ<br>โบราณคดี 3<br>ท่าน<br>-ชาวบ้าน 10<br>ท่าน<br>รวม 36 ท่าน | ม.ย.-ก.ย. 51<br>จำนวน 3 ครั้ง |

| ที่ | กิจกรรม                                       | วัตถุประสงค์                                                                                                                      | วิธีการ                         | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                                      | กลุ่มเป้าหมาย                                                                          | ระยะเวลา                      |
|-----|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
|     | 6.2.2 ข้อมูลแหล่งโบราณคดีของชุมชนจากการขุดค้น | 1. เพื่อขุดค้นหาหลักฐานทางโบราณคดี<br>2. เห็นความเชื่อมโยงของข้อมูลเพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปและการวิเคราะห์ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม | 2. ดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดี | 1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดีและความสัมพันธ์ของแหล่งกับพื้นที่บ้านคลองเหล็กบน<br>2. เกิดแนวทางที่ชัดเจนของการสรุปข้อมูลและการหาแนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ | - ทีมงาน 15 ท่าน<br>- เจ้าหน้าที่ 2 ท่าน<br>- นักวิชาการโบราณคดี 3 ท่าน<br>รวม 20 ท่าน | มิ.ย.-ก.ย.51<br>จำนวน 8 ครั้ง |

| ที่ | กิจกรรม                                  | วัตถุประสงค์                                                                                                                                                                                                         | วิธีการ                                    | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                                                                    | กลุ่มเป้าหมาย                                                        | ระยะเวลา                |
|-----|------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|-------------------------|
| 7   | เวทีวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างต่อเนื่อง | <p>1. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน</p> <p>2. เพื่อติดตามผลการเก็บข้อมูลความเคลื่อนไหวของงานปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พร้อมทั้งหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน</p> | จัดเวทีประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน | <p>1. เกิดการเรียบเรียงข้อมูลให้ชัดเจน</p> <p>2. ทีมงานได้แลกเปลี่ยนผลการดำเนินงานและหาแนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกัน</p> <p>3. ทีมงานมีความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนมากขึ้น</p> | <p>-ทีมงาน 38 ท่าน</p> <p>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน</p> <p>รวม 41 ท่าน</p> | มิ.ย.-ก.ย.51<br>4 ครั้ง |

| ที่ | กิจกรรม                        | วัตถุประสงค์                                                                                                                                                                                                     | วิธีการ                                     | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                          | กลุ่มเป้าหมาย                                         | ระยะเวลา |
|-----|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|----------|
| 8   | การศึกษาดูงานและสรุปผลการดูงาน | 1.เพื่อให้ทีมงานได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานกับชุมชนที่มีลักษณะการดำเนินงานใกล้เคียงกัน<br>2.เพื่อให้เห็นแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานได้เหมาะสม | เดินทางไปศึกษาดูงาน                         | 1.ทีมงานเข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น<br>2.สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้กับชุมชนให้เหมาะสม | -ทีมงาน 20 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน<br>รวม 23 ท่าน | ด.ค.51   |
| 9   | รายงานความก้าวหน้า             | 1.เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน 7 เดือนที่ผ่านมา<br>2.เพื่อวิเคราะห์ผลการทำงาน กระบวนการทำงาน และแนวทางการทำงานต่อไป                                                                                                   | จัดเวทีวิเคราะห์ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา | 1.ได้เอกสารรายงานการทำงาน 7 เดือน พร้อมรายงานการเงิน<br>2. เห็นบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกันต่อไป      | -ทีมงาน 38 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน<br>รวม 41 ท่าน | พ.ย. 51  |



| ที่ | กิจกรรม                                                                                                                 | วัตถุประสงค์                                                                                                                                                                                                                     | วิธีการ                                                                              | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                                                                                                                                 | กลุ่มเป้าหมาย                                                                                                                 | ระยะเวลา |
|-----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| 10  | เวทีสรุปองค์ความรู้<br>และสรุปผลการ<br>ดำเนินงาน                                                                        | 1.เพื่อสรุปข้อมูลที่ดีเด่นของ<br>แหล่งโบราณคดีบ้านคลอง<br>เหล็กร่วมกัน<br>2.เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่<br>ผ่านมาร่วมกัน                                                                                                          | 1.จัดเวที<br>วิเคราะห์<br>ข้อมูลทั้งหมด<br>2.ถอด<br>บทเรียนการ<br>ทำงานที่ผ่าน<br>มา | 1.เห็นข้อสรุปของแหล่ง<br>โบราณคดีบ้านคลอง<br>เหล็กบนที่ชัดเจน<br>2.เห็นบทเรียนของการ<br>ดำเนินการที่ผ่านมา<br>ร่วมกัน                                                               | -ทีมงาน 38<br>ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 3<br>ท่าน<br>รวม 41 ท่าน                                                                   | ธ.ค. 51  |
| 11  | จัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อ<br>ตรวจสอบความ<br>ถูกต้องร่วมกันและหา<br>แนวทางในการจัดทำ<br>เป็นแหล่งเรียนรู้<br>ร่วมกันของชุมชน | 1.เพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบ<br>ความถูกต้องของข้อมูลร่วมกัน<br>2.เพื่อชี้แจงข้อสรุปที่ชัดเจน<br>เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้าน<br>คลองเหล็กบน<br>3.เพื่อร่วมกันหาแนวทางการ<br>พัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็น<br>แหล่งเรียนรู้ของชุมชนร่วมกัน | 1.จัดเวที<br>นำเสนอ<br>ข้อมูล<br>2.แลกเปลี่ยน<br>ความคิดเห็น                         | 1.ชุมชนเข้าใจและมี<br>ความรู้เกี่ยวกับแหล่ง<br>โบราณคดีบ้านคลอง<br>เหล็กบน<br>2.เห็นแนวทางร่วมกัน<br>ในการพัฒนาแหล่ง<br>โบราณคดีบ้านคลอง<br>เหล็กบนให้เป็นแหล่ง<br>เรียนรู้ของชุมชน | -ทีมงาน 38<br>ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 4<br>ท่าน<br>-ตัวแทนจาก<br>หน่วยงานต่างๆ<br>30 ท่าน<br>-ชาวบ้าน 58<br>ท่าน<br>รวม 130 ท่าน | ม.ค. 52  |

| ที่ | กิจกรรม                                                                   | วัตถุประสงค์                                                               | วิธีการ                            | ผลที่คาดว่าจะได้รับ                                                  | กลุ่มเป้าหมาย                                                                         | ระยะเวลา      |
|-----|---------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| 12  | จัดเวทีสรุปแนวทางการพัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนร่วมกัน | เพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน | จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น | เห็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาทดลองใช้ได้จริง | -ทีมงาน 38 ท่าน<br>-หน่วยงานที่สนับสนุน 10 ท่าน<br>-เจ้าหน้าที่ 2 ท่าน<br>รวม 50 ท่าน | ม.ค. 52       |
| 13  | จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน                                                 | 1.จัดทำเอกสารผลการดำเนินงานที่ผ่านมา<br>2.เผยแพร่แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง       | จัดทำเอกสารรายงาน                  | ได้เอกสารรายงานและเอกสารสำหรับเผยแพร่                                | ทีมงาน                                                                                | ก.พ.-มี.ค. 52 |

## บทที่ 2

### บริบทชุมชน

#### 1. ลักษณะทางกายภาพตำบลเขาแก้ว

##### 1.1 ที่ตั้ง

ตำบลเขาแก้ว อยู่ระหว่างบริเวณพิกัด RQ 108305 ไปทางทิศตะวันออกถึงบริเวณพิกัด SV 774305 ไปทางทิศใต้บริเวณพิกัด SV 774124 ไปทางทิศตะวันตก ถึงบริเวณพิกัด RQ 108305 โดยตั้งอยู่พื้นที่ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ห่างจากอำเภอท่าใหม่ ประมาณ 26 กิโลเมตร และห่างจากศาลากลางจังหวัดจันทบุรี ประมาณ 45 กิโลเมตร

##### 1.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลแก้งหางแมว อำเภอแก้งหางแมว จังหวัดจันทบุรี  
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี  
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี  
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

##### 1.3 เนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ 94,565 ไร่ หรือประมาณ 151.304 ตารางกิโลเมตร

##### 1.4 จำนวนหมู่บ้าน 10 หมู่

- 1.4.1 หมู่ที่ 1 บ้านตะพง
- 1.4.2 หมู่ที่ 2 บ้านตะพงบน
- 1.4.3 หมู่ที่ 3 บ้านท่าปก
- 1.4.4 หมู่ที่ 4 บ้านคลองเขา
- 1.4.5 หมู่ที่ 5 บ้านแพร่งหน้าผาล่าง
- 1.4.6 หมู่ที่ 6 บ้านแพร่งหน้าผาบน
- 1.4.7 หมู่ที่ 7 บ้านคลองเหล็กบน
- 1.4.8 หมู่ที่ 8 บ้านตาเลียว
- 1.4.9 หมู่ที่ 9 บ้านวังปลา
- 1.4.10 หมู่ที่ 10 บ้านแก้งน้อย







### 1.5 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ตำบลเขาแก้วส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสลับเนินเขา

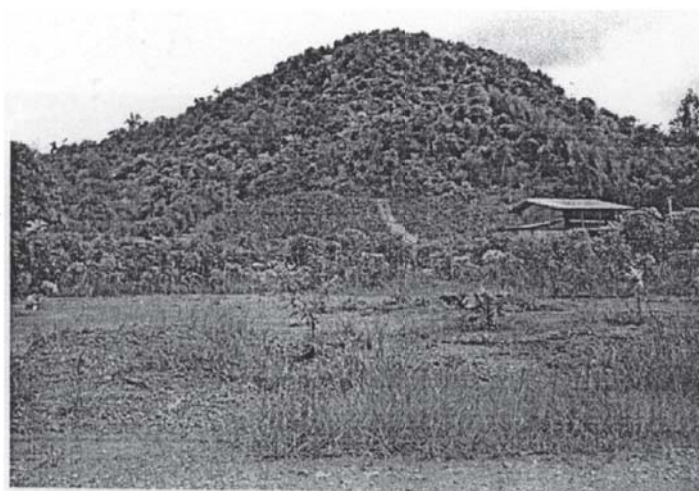
### 1.6 ลักษณะภูมิอากาศ

1.6.1 ลักษณะภูมิอากาศตำบลเขาแก้ว มีลักษณะอากาศร้อนชื้น

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนเมษายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์



ภาพที่ 2.2 เขาแก้วท่าปราง



ภาพที่ 2.3 เขาข้างลง

### 1.7 ประชากรและครัวเรือน

ประชากรทั้งสิ้น 6,068 คน แยกเป็นชาย 3,069 หญิง 2,999 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 40 คน / ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนครัวเรือน 1,743 ครัวเรือน สภาพทางเศรษฐกิจ

### 1.8 อาชีพ

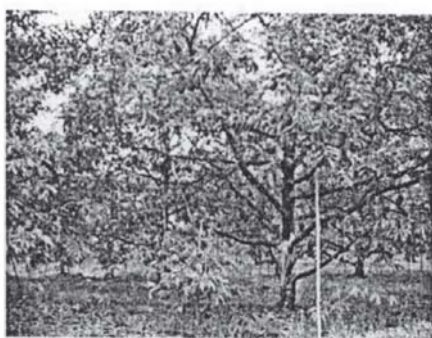
1.8.1 ทำสวนผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง มะม่วง และสวนยาง ฯลฯ

1.8.2 ทำไร่ เช่น สับปะรด มันสำปะหลัง และพริกไทย ฯลฯ

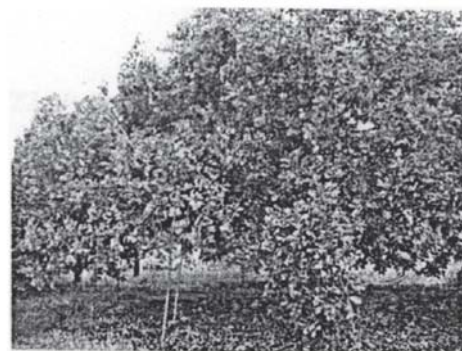
1.8.3 เลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา ตะพาบน้ำ และหมู ฯลฯ

1.8.4 ค้าขาย

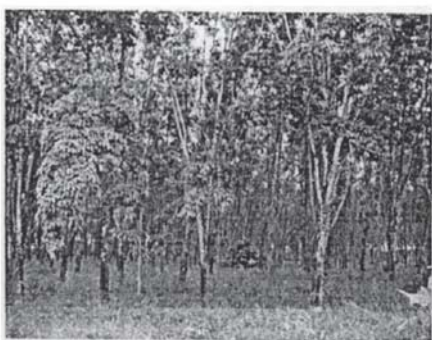
1.8.5 รับจ้าง



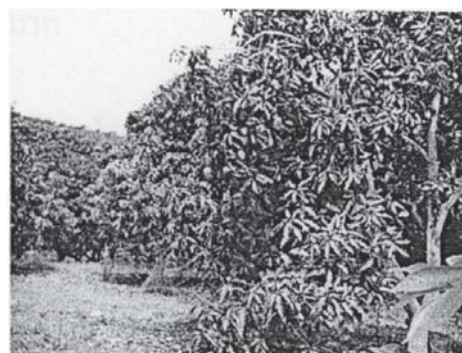
ภาพที่ 2.4 สวนทุเรียน



ภาพที่ 2.5 สวนเงาะ



ภาพที่ 2.6 สวนยางพารา



ภาพที่ 2.7 สวนมะม่วง

## 2. ข้อมูลทั่วไปของบ้านคลองเหล็กบน

### 2.1 ที่ตั้ง

หมู่ 7 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว 5 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอท่าใหม่ 40 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดจันทบุรี 45 กิโลเมตร อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดจันทบุรี

### 2.2 อาณาเขต

|             |                                                                |
|-------------|----------------------------------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | ติดต่อกับหมู่ 7 ตำบลแก่งหางแมว อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี |
| ทิศใต้      | ติดต่อกับหมู่ 2 ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี       |
| ทิศตะวันออก | ติดต่อกับหมู่ 1 ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี       |
| ทิศตะวันตก  | ติดต่อกับหมู่ 6 ตำบลคลองพลู อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี       |

### 2.3 เนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ 15,000 ไร่ หรือประมาณ 22.56 ตารางกิโลเมตร

### 2.4 ประชากร

มีประชากร 221 ครัวเรือน ชาย 378 คน หญิง 405 คน

### 2.5 การประกอบอาชีพ

2.5.1 ด้านเกษตรกรรม รวม 12,000 ไร่ ทำสวน 9,775 ไร่ และทำไร่ 2,225 ไร่ และผลผลิตที่สำคัญและมีชื่อเสียง ได้แก่ ผลไม้ ยางพารา สับปะรด และมันสำปะหลัง

2.5.2 ด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม รวม 9 แห่ง คือร้านค้าทั่วไป 9 แห่ง

### 2.6 รายได้เฉลี่ย

2.6.1 รายได้เฉลี่ยรวม/คน/ปี 21,143 บาท

2.6.2 รายได้เฉลี่ยรวม/ครัวเรือน/ปี 74,909 บาท

### 2.7 แหล่งน้ำธรรมชาติ

คลองเหล็กบน กว้าง 6 เมตร พื้นที่ได้รับประโยชน์ 2,000 ไร่

### 2.8 การคมนาคมภายในตำบล

2.8.1 ถนนลาดยาง 2 สาย ระยะทาง 2,000 เมตร ประกอบด้วย

- 1) สายตะพง-โกรกทะน่าน กว้าง 8 เมตร ยาว 1,000 เมตร
- 2) สายเขาช้างลง 5 เมตร กว้าง 1,000 เมตร ยาว 1,000 เมตร
- 3) ถนนลูกรัง 1 สาย ระยะทาง 44,500 เมตร ประกอบด้วย

3.1) ซอยอ่างเหง

3.2) ซอยอ่างตุ่ม



- 3.3) ซอยเขาแก้ว
- 3.4) ซอยโซเซ
- 3.5) ซอยโกรกลีก
- 3.6) ซอยโกรกทะนาน-อ่างมะกรูด
- 3.7) ซอยเขาแก้ว-โปรงยาง
- 3.8) ซอยโนรี
- 3.9) ซอยเขาข้างลง
- 3.10) ซอยไร่ธนาคาร
- 3.11) ซอยอ่างหนองบัว

## 2.9 ข้อมูลด้านสังคม

2.9.1 การศึกษา สถานศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา

2.9.2 ศาสนา วัด 1 แห่ง ชื่อวัดเขาแก้ว

2.9.3 โบราณสถานและโบราณวัตถุ

1) โบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัดชนิดไม่มีป้าและมีป้า หินลับ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง ชิ้นส่วนไห 4 หู กำไลหิน งบน้ำอ้อย (แกนกล่งกำไลหิน) กำไลสำริด แหวนสำริด กำไลทองเหลือง ลูกปัดเม็ดเหล็ก และแฉดินเผา เป็นต้น

2) โบราณวัตถุสมัยประวัติศาสตร์ ได้แก่ เครื่องถ้วยสังคโลก และเครื่องถ้วยอันนา เป็นต้น

2.9.4 การสาธารณสุข สถานีอนามัย 1 แห่ง ชื่อสถานีอนามัยคลองเหล็กบน

## 2.10 ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้ เขาแก้วกำปราง ขนาดพื้นที่ 3,000 ไร่

## 2.11 ประวัติความเป็นมาของบ้านคลองเหล็กบน

ในอดีตเมื่อ 40 กว่าปีที่ผ่านมา สภาพภูมิศาสตร์ของบ้านคลองเหล็กบน มีภูเขาที่สำคัญ คือเขาแก้วกำปราง ลักษณะของป่าเป็นป่าดิบชื้นขนาดใหญ่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณธรรมชาติมีพันธุ์ไม้นานาชนิด เช่น ไม้มะค่า ไม้ยางนา ไม้ยางแดง ไม้ตะแบก ไม้กันเกรา มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ช้าง เสือ ลิง หมูป่า หมี ควายนก เลียงผา เม่น กวาง สมัน นก และด้วยความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีதாக มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่มีน้ำไหลตลอดปีคือ คลองเหล็กบน การเรียกชื่อหมู่บ้านจึงเรียกตามชื่อของลำคลองที่ไหลผ่านหมู่บ้าน นั่นก็คือ คลองเหล็กบน





ภาพที่ 2.8 คลองเหล็กบน

พ.ศ. 2503 นายเหมียน เพื่องวงศ์ และนายสุรินทร์ อิ่มเอี่ยม เป็นประชากรกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาหาของป่า และเจาะน้ำมันยางไปขายยังตลาดหนองคล้า บุคคลกลุ่มนี้ได้เห็นว่าพื้นที่นี้มีสภาพภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูก จึงได้ชักชวนครอบครัวและเพื่อนๆ เข้ามາตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร จากคำบอกเล่าต่อๆ กันไปทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากอย่างในปัจจุบันและเป็นคนย้ายถิ่นมาทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่คือหนองคล้า และอีกส่วนอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงในแถบภาคตะวันออกเฉียงใต้แก่ สมุทรปราการ ระยอง ชลบุรี เป็นต้น

การประกอบอาชีพคนรุ่นแรกเข้ามาเก็บของป่าและเจาะน้ำมันยาง ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวร ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกข้าวไร่ ปัจจุบันมีการทำไร่สับปะรด สวนยางพาราและการทำสวนผลไม้ ประกอบด้วย พริกไทย ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ขนุน ชมพู่ ส้มโอ และมะม่วง เป็นต้น

การคมนาคมในอดีตชาวบ้านเดินทางเท้าเข้ามาหาของป่าและเจาะน้ำมันยาง ต่อมาชาวบ้านได้เรียกรถยนต์มาเช่ารถจักรยาน การเดินทางจึงเริ่มมีการใช้รถยนต์โดยสารประจำทางในการเดินทางซื้อของอุปโภค บริโภค และค้าขายที่ตลาดหนองคล้า และในปีพ.ศ. 2534 ได้งบประมาณทำถนนลาดยางสายหนองคล้าถึงโกรกทะนันทนทำให้ประชาชนมีความสะดวกสบายขึ้น

การศึกษาในอดีตยังไม่มีสถานศึกษา ผู้คนส่วนใหญ่ให้บุตร หลานเรียนยังบ้านเกิดของตนเพราะยังไม่ได้ نابูตร หลาน มาอาศัยอยู่ด้วย โดยฝากไว้กับพ่อ แม่ หรือญาติพี่น้อง

ศาสนา ชาวบ้านได้สร้างที่พักสงฆ์ชั่วคราวทำการอยู่ 1 ปี ต่อมาประชาชนได้ร่วมกันสร้างสำนักสงฆ์เขาแก้ว และได้รับอนุญาตให้เป็นวัดเขาแก้วเมื่อปี พ.ศ. 2551 เป็นสถานที่ในการปฏิบัติศาสนพิธีตามพระพุทธศาสนา และใช้เป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการประชุม ประชุมปรึกษาหารือในการพัฒนาหมู่บ้าน

การปกครอง เดิมหมู่บ้านคลองเหล็กบน อยู่ในเขตการปกครองของตำบลทุ่งเบญจา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร กรมการปกครองได้แบ่งเขตการปกครองของตำบลทุ่งเบญจาออกเป็นตำบลเขาแก้ว ในปัจจุบัน

ขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวบ้านในหมู่บ้านคลองเหล็กบนได้นำประเพณีดั้งเดิมของตนมาใช้จึงเป็นขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของภาคตะวันออกทั้งสิ้น

ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนเมื่อมีการแยกตำบลเขาแก้วออกจากตำบลทุ่งเบญจา และหมู่บ้านตั้งเป็นหมู่ที่ 7 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี จะมีผู้ใหญ่บ้านดังต่อไปนี้

1. นายจำเนียร ดอกแย้ม
2. นายนิศย์ ดอกแย้ม
3. นายสมคิด เพิ่มสุข
4. นายวิม ขำเจริญ
5. นายสุริยะ สุวศิษฐ์
6. นายวิม ขำเจริญ ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน ปีพ.ศ. 2551

### บทที่ 3

#### การดำเนินงาน

ในบทนี้เป็นการรวบรวมกระบวนการทำงานของทีมวิจัยและชุมชนซึ่งกิจกรรมต่างๆ ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2550 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2553 ผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ เป็น ดังนี้

**กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจร่วมกันในทีม** วันที่ 4 กรกฎาคม 2551 เวลา 14.00 น. ณ โรงอาหาร โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

- **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายการทำงานร่วมกันให้ชัดเจน
2. แจ้งการได้รับงบประมาณและชี้แจงการใช้งบประมาณ

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

1. ทีมวิจัย 38 คน
2. พี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 คน

- **วิธีการ**

- จัดประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกัน
- มีผู้ที่ชวนพูดคุยในเวทีและมีผู้บันทึก ถ่ายภาพ

- **ผลการดำเนินงาน**

การประชุมเริ่มที่เวลา 14.00 น. ณ โรงอาหาร โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคตะวันออก แจ้งเรื่องการอนุมัติงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 195,730 บาท เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานของโครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน โดยแบ่งการใช้งบประมาณของโครงการออกเป็นสองงวดโดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีการทำรายงานความก้าวหน้าหลังจากเริ่มโครงการแล้ว 6 เดือน หลังจากนั้นจึงจะสามารถที่จะเบิกงบประมาณงวดที่สองมาดำเนินกิจกรรมตามแผนได้

สิ่งที่ใช้งบประมาณของโครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีฯ จัดซื้อไม่ได้คือ สิ่งของทุกชนิดที่คงทนถาวร เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วไม่รู้ว่าจะอยู่ในความรับผิดชอบของใครเช่น คอมพิวเตอร์ กล้องถ่ายรูป โทรศัพท์ ฯลฯ แต่สามารถซื้อถ่านใส่กล้องได้และซื้อวัสดุที่มีราคาไม่เกิน 1,000 บาท ต่อชิ้นนอกจากนี้ยังมีการพูดถึงการทำหลักฐานต่างๆ ที่เกิดจากการใช้เงินของโครงการด้วย การประชุมครั้งนี้จะเน้นไปในเรื่องของการบริหารจัดการโครงการเป็นสำคัญเพราะทีมวิจัยส่วนใหญ่กังวลส่วนด้านแนวการทำงานของทีมวิจัยส่วนใหญ่มองเห็นภาพ



เป้าหมายร่วมกันชัดเจนแล้วเหลือแต่เพียงเรียนรู้และทำความเข้าใจขั้นตอนในการทำงานต่างๆ เท่านั้นซึ่งทีมวิจัยนั้นก็พร้อมที่จะเรียนรู้จนจบโครงการวิจัยในช่วงท้ายๆ ก็ได้มีการวาดความหวังร่วมกันว่าหลังจากทำการวิจัยแล้วน่าจะช่วยให้ได้รู้จากการแลกเปลี่ยนข้อมูล ประวัติความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน สภาพภูมิศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดีและความสำคัญของชุมชนกับแหล่งโบราณคดีในพื้นที่บ้านคลองเหล็กบนและท้ายสุดน่าจะให้เห็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิจกรรมที่ 2 แบ่งหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน วันที่ 21 กรกฎาคม 2551

- วัตถุประสงค์

1. ชี้แจงแผนการดำเนินงานกิจกรรมและการใช้จ่ายเงินในกิจกรรมต่างๆ
2. ชี้แจงบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

- กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย 38 คน

- วิธีการ

จัดประชุมทำความเข้าใจเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานกิจกรรมและชี้แจงบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

- ผลการดำเนินงาน

ในการประชุมได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการและแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงานของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน “โครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน” ประกอบด้วย

- |                           |                        |
|---------------------------|------------------------|
| 1. นายสุริยะ สุวดีษฐ์     | หัวหน้าโครงการ         |
| 2. นายสมบัติ สวัสดิ์ภูมิ  | รองหัวหน้าโครงการวิจัย |
| 3. นายพิชัย รุ่งรักษา     | หัวหน้าเหรียญก         |
| 4. นายประดิษฐ์ ชมจิตร     | ผู้ช่วยเหรียญก         |
| 5. นายไพโรจน์ ฐานาวีวัฒน์ | หัวหน้าเลขานุการ       |
| 6. นางบรรจง ผิวขาว        | ผู้ช่วยเลขานุการ       |
| 7. นายประดิษฐ์ ไชยเสนาะ   | หัวหน้าฝ่ายประสานงาน   |
| 8. นายวินัย แก้วอุไร      | ผู้ช่วยฝ่ายประสานงาน   |
| 9. นายราเชนทร์ เทียนวิชัย | หัวหน้าประชาสัมพันธ์   |
| 10. นางอุษา ทาทอง         | ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์   |



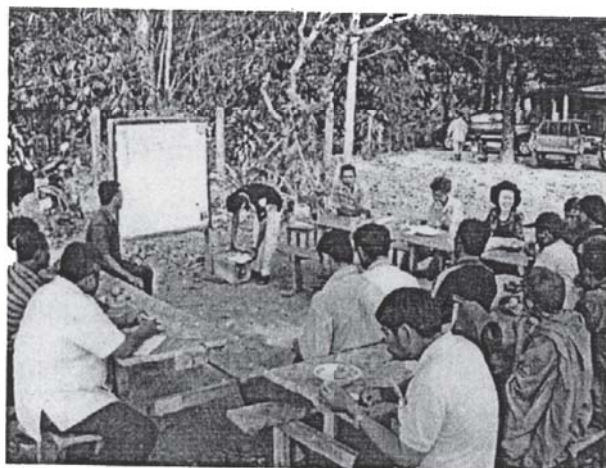
คณะที่ปรึกษาประกอบด้วย

- 1.พันจ่าเอกกามนิต ดิเรกศิลป์ 2.นางพิกุล กุลชัย 3.นางสาวเอี่ยมจิต รุ่งเรืองบางชั้น
- 4.นางประพิศ พงศ์มาศ 5.นางศิริพันธ์ ตาบเพชร 6. นางมนจันทร์ วงศ์จตุรภัทร
- 7.นางสาวเมธิณี จิระวัฒนา 8.นายเดชา สุตสวาท 9.นายบัณฑิต ลีวัชชัยชาญ
- 10.นายวิศวะ พัฒนรังสรรค์ 11.นายเดชพิรุณห์ ศีระบุตร 12.นายดุสิต นามแก้ว

โดยในที่ประชุมได้วางทางในการทำวิจัยร่วมกันคร่าวๆ ดังนี้

- 1.ทบทวนสิ่งที่ได้ทำมาแล้วที่เกี่ยวกับโบราณคดี
- 2.การสำรวจเบื้องต้นร่วมกัน
- 3.วิเคราะห์จุดในการขุดค้นให้ชัดเจน
- 4.ทำการขุดค้นโดยการแนะนำของนักโบราณคดี กรมศิลปากร
- 5.นำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุยให้รู้เหมือนๆ กัน
- 6.หาแนวทางในการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน

หลังจากที่ได้แบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่งแล้วทางทีมวิจัยจึงวางแผนร่วมกันถึงกิจกรรมที่ต้องทำต่อไปนั้นก็คือเวทีสร้างความเข้าใจกับหน่วยงาน ผู้นำ และชุมชน เพราะสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนว่าทีมวิจัยนี้กำลังดำเนินการการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของทุกคนในและนอกชุมชนพร้อมกับเพื่อขอความสะดวกในการทำงานในพื้นที่ของชาวบ้านบางส่วนด้วยทั้งในการสำรวจและขุดค้นตามแผนต่อไป



ภาพที่ 3.1 สร้างความเข้าใจร่วมกันและแบ่งหน้าที่การทำงานในทีมวิจัย

กิจกรรมที่3 ทำความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วันที่ 18 ธันวาคม 2551  
ประชุมเวลา 14.00 น. ได้ตั้งชื่อหลัก บริเวณสวนของนายประกอบ สัญญารัตน์ ตำบลเขาแก้ว  
อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี (หลุมขุดค้นที่ 1 )

- **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงการทำงานวิจัยในครั้งนี้
2. เพื่อต้องการทราบถึงการรับรู้และการที่จะมาช่วยอำนวยความสะดวก / สนับสนุนในการทำวิจัยของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัยครั้งนี้

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

1. ทีมวิจัย 38 คน
2. ทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 คน
3. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว
4. กำนันตำบลเขาแก้ว
5. ปลัด อบต. เขาแก้ว
6. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคลองเหล็กบน
7. อาสาพัฒนาชุมชน
8. พัฒนาการประจำตำบลเขาแก้ว
9. ศึกษาพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1
10. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด
11. ครู นักเรียน จำนวน 23 คน
12. ชุมชนบ้านคลองเหล็กบน 30 คน

- **วิธีการ**

1. จัดเวทีประชุมทำความเข้าใจชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายการทำงานแก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยทีมวิจัยเล่าถึงความเป็นมา และที่มาที่ไปของโครงการส่วนนักวิชาการด้านโบราณคดีเล่าถึงขั้นตอนการทำงานของทีมนักวิจัย และการได้รับการสนับสนุน (แหล่งที่มาของงบประมาณ)

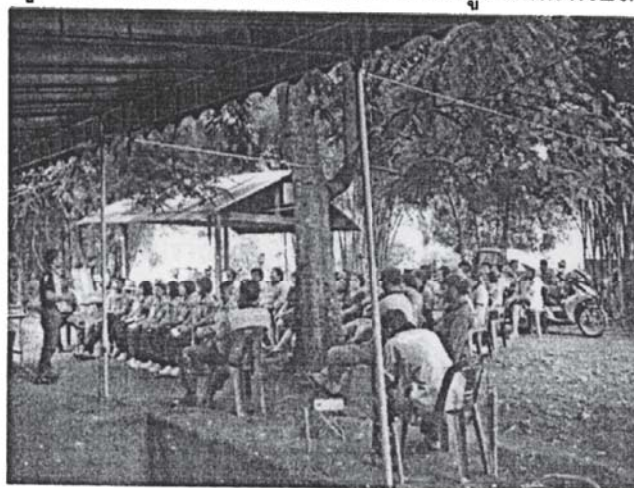
2. จัดในสถานที่หลุมขุดค้นเพื่อให้การทำความเข้าใจได้เห็นรูปธรรมการปฏิบัติด้วย

3. สรุปข้อเสนอนะและวางแผนการทำงานต่อไปในระยะต่อไปร่วมกัน

- **ผลการดำเนินงาน**

ชุมชนและหน่วยงานมาร่วมเวทีกันพอสมควรในเวทีก็เริ่มโดยการเกริ่นนำที่มาจากที่มาที่ไปของเวทีโดยผู้อำนวยการโรงเรียนเขาแก้ววิทยา ต่อจากนั้นทีมนักวิจัยแต่ละคนก็ได้ร่วมกันอธิบายเรื่องราวของโครงการวิจัยตามที่ได้แบ่งประเด็นการพูดคุยกันไว้และเสริมท้ายด้วยพันธกิจเอกภาพ นิตย ดิเรกศิลป์ ที่เป็นนักวิชาการด้านโบราณคดีมาช่วยขยายภาพของความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีการทำวิจัย สำรวจและขุดค้นเรื่องนี้ในด้านของโบราณคดี ก็ทำให้ชุมชน ผู้นำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจเป้าหมายของการทำงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มแม่บ้านเข้ามาร่วมกันอย่างแข็งขัน หน่วยงานภายนอกต่าง ๆ มีความสนใจ อยากมีส่วนร่วม

และชาวบ้านอยากมีส่วนร่วมในการชุดค้น เกิดความตื่นตัวแสดงตนว่าเคยพบวัตถุโบราณในพื้นที่ของตนเองและพร้อมที่จะให้มีการสำรวจ ศึกษาในพื้นที่ ส่วนครูก็ยินดีเข้ามาช่วยเรื่องการรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลและการเงินในการวิจัยให้มีความสมบูรณ์และครบถ้วน



ภาพที่ 3.2 ทำความเข้าใจกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

#### กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีอบรมเครื่องมืองานวิจัยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดี

ประชุมเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ บ้านนายวินัย แก้วอุไร

- วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมงานได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัยท้องถิ่น
2. เพื่อให้ทีมงานมีความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดีและการเก็บข้อมูลทางโบราณคดีที่ถูกต้อง

ถูกต้อง

- กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม

1. ทีมวิจัย 38 ท่าน
  2. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ท่าน
- รวม 41 ท่าน

- วิธีการ

จัดเวทีทำความเข้าใจและให้ความรู้กับทีมวิจัยเกี่ยวกับโบราณคดีและการเก็บข้อมูลทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี

- ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินการครั้งนี้ทางทีมวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากนักวิชาการจากสำนักโบราณคดีได้นำโดยมีนายกามนิตย์ ดิเรกศิลป์ เป็นหัวหน้าชุดที่มาจัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการชุดค้นแหล่งโบราณคดี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องเช่น กฎหมายเกี่ยวกับ



โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ทีมวิจัยเข้าใจและเห็นความสำคัญของงานโบราณคดีที่กว้างมากขึ้นและสามารถรู้ขั้นตอนและใช้เครื่องมือในการขุดค้นได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของการเก็บข้อมูลทางโบราณคดีจากการสำรวจขอให้มีผู้นำทางอย่างน้อย 1 คน และต้องใช้อุปกรณ์ ดังนี้

1. เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ GPS
2. แผนที่ทหาร
3. สเกลเทียบขนาดโบราณวัตถุ
4. ถังพลาสติกและ ยางรัดสำหรับใส่โบราณวัตถุ
5. ปากกาเคมี สำหรับเขียนข้อมูล เช่น ชื่อแหล่งโบราณคดี ชื่อโบราณวัตถุ วันที่พบ ผู้พบ
6. เข็มทิศ
7. กล้องถ่ายรูป

การเก็บข้อมูลทางโบราณคดีจากการขุดค้นต้องทำการวางผังหลุมขุดค้นและต้องมีนายช่างโยธาเพื่อทำการวางวัด 2 คน และต้องใช้อุปกรณ์ที่จำเป็น ดังนี้

1. เครื่องมือวางวัด เช่น กล้องวัดระดับ
2. เชือก
3. เสามาไม้ไผ่หรือเสาเหล็ก
4. ดัลบีเมตร
5. ที่ร่อนดิน
6. กระบอง
7. บั้งกี
8. เครื่องมือในการขุดค้น ได้แก่ ที่ขุดหินปูน , เกียง , จอบ , เสียม, ช้อนตักดิน, ที่โกยผง , กล้องขยาย

ช่วงท้ายการอบรมสมาชิกทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมประชุมก็ได้สะท้อนว่ามีความเข้าใจถึงกระบวนการการทำงานวิจัยและโบราณคดีร่วมกันมากขึ้นชนิดที่ว่าออกภาคสนามได้เลยและรู้สึกตื่นเต้นและสนุกในการที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งของการขุดค้นสิ่งที่เป็นมรดกของประเทศไทย





ภาพที่ 3.3 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดี

#### กิจกรรมที่ 5 ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูล

ประชุมเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2551 ประชุมเวลา 09.00 น. ใต้ต้นกระถินณรงค์ ใกล้โรงอาหาร โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

- วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดเป้าหมายของผู้เก็บข้อมูล
2. เพื่อกำหนดแนวคำถามที่จำเป็นต้องใช้ในการเก็บข้อมูล
3. กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมงานร่วมกัน

- กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม

1. ทีมงาน 38 ท่าน
2. ทีมพี่เลี้ยง 3 ท่าน
3. มัคคุเทศก์น้อย 10 คน

รวม 51 ท่าน

- วิธีการ

จัดประชุมทำความเข้าใจและชี้แจงแนวทางการเก็บข้อมูล ของทีมวิจัยและผู้เก็บข้อมูล

- ผลการดำเนินงาน

ที่ประชุมชี้แจงการจัดทำโครงการศึกษาแหล่งโบราณคดี และการดำเนินการเก็บข้อมูล เพื่อใช้ในการวิจัย โดยกำหนดแนวทาง แผนในการทำงานร่วมกันคือมีกลุ่มเป้าหมาย/แหล่งเก็บข้อมูลชัดเจน มีแนวคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้และ ทีมงานรับบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของตนอย่างชัดเจนร่วมกัน ดังนี้

### 1. การเก็บข้อมูลชุมชน

- 1.1 ข้อมูลจากองค์กรบริหารส่วนตำบลเข้าแก้ว (ข้อมูลมือ 2 )
- 1.2 สอบถามการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ ตั้งแต่อดีต เปลี่ยนแปลง- ปัจจุบัน (ความเป็นมา) ของผู้สูงอายุ และคนในชุมชน

### 2. ข้อมูลแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

- 2.1 สภาพภูมิศาสตร์ แหล่งที่ตั้งของโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
- 2.2 หลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบ
- 2.3 ข้อคิดเห็น ความยินยอมของพื้นที่

### 3. พื้นที่แหล่งโบราณคดีที่ต้องดำเนินการสำรวจ ดังนี้

การสำรวจครั้งที่ 1 สำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน จำนวน 3 แหล่ง

ดังนี้

- 3.1 แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์
- 3.2 แหล่งโบราณคดีสวนนายสุรัตน์ เรืองเดชสุวรรณ
- 3.3 แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

การสำรวจครั้งที่ 2 สำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน จำนวน 3 แหล่ง

ดังนี้

- 3.4 แหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ
- 3.5 แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ
- 3.6 แหล่งโบราณคดีสวนนางบรรจง สารแสน

การสำรวจครั้งที่ 3 สำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน จำนวน 3 แหล่ง

ดังนี้

- 3.7 แหล่งโบราณคดีเขาแก้วกำปราง
- 3.8 แหล่งโบราณคดีสวนนางบรรจง สารแสน
- 3.9 แหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์

และได้แบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูลเชิงโบราณคดีร่วมกัน โดยมี

- |                           |                                                  |
|---------------------------|--------------------------------------------------|
| 1. นายกมนิต ดิเรกศิลป์    | หัวหน้าการสำรวจ(ซึ่งเป็นนักวิชาการ ด้านโบราณคดี) |
| 2. นายเดชพิรุพห์ ศีระบุตร | รองหัวหน้าการสำรวจ                               |
| 3. นายวิม ขำเจริญ         | รองหัวหน้าการสำรวจ                               |
| 4. นายสมบัติ สวัสดิภูมิ   | รองหัวหน้าการสำรวจ                               |
| 5. นายไพโรจน์ ฐานาวีวัฒน์ | หัวหน้าเลขานุการ                                 |
| 6. นางบรรจง ผิวขาว        | ผู้ช่วยเลขานุการ                                 |
| 7. นายไม ละคร             | คณะสำรวจ                                         |

- |                                  |          |
|----------------------------------|----------|
| 8. นายนิพนธ์ สัญญะรัตน์          | คณะสำรวจ |
| 9. นางพิกุล กุลชัย               | คณะสำรวจ |
| 10. นางเอื้อมจิต รุ่งเรืองบางชัน | คณะสำรวจ |
| 11. นางกัญญา ไชยเสนาะ            | คณะสำรวจ |
| 12. นางสาวิตรี ไชยเสนาะ          | คณะสำรวจ |
| 13. นายชาติ ไชยเสนาะ             | คณะสำรวจ |
| 14. นายอำนาจ ไชยเสนาะ            | คณะสำรวจ |
| 15. นายประดิษฐ์ ไชยเสนาะ         | คณะสำรวจ |
| 16. นายพิชัย รุ่งรักษา           | คณะสำรวจ |
| 17. นายประดิษฐ์ ชมจิตร           | คณะสำรวจ |
| 18. นายสมร แก้วอุไร              | คณะสำรวจ |
| 19. นายวินัย แก้วอุไร            | คณะสำรวจ |

#### ข้อตกลงในการดำเนินงาน

1. การทำงานในแต่ละครั้งต้องสร้างความเข้าใจก่อนการดำเนินงาน
2. สรุปการทำงานทุกครั้ง
3. เลขานุการเป็นผู้ถ่ายรูปการทำงานทุกครั้ง
4. ผู้ช่วยเลขานุการเป็นผู้บันทึกการทำงาน
5. ขอความร่วมมือทีมวิจัยในการมาทำงานทุกครั้ง (ยกเว้นกรณีติดธุระจำเป็นจะแจ้งให้ทีมวิจัยทราบและจะมาทำงานเมื่อเสร็จภารกิจแล้ว)



ภาพที่ 3.4 ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูล



**กิจกรรมที่ 6 เวทีทบทวนการจัดการหรือการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา** วันที่ 25 ธันวาคม 2551 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ โรงเรียนเขาแก้ววิทยา

- **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลของการจัดการและการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา
2. เพื่อศึกษาผลกระทบหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการหรือการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมา

3. เพื่อรวบรวมข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือให้การสนับสนุน

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

1. ทีมงาน 38 ท่าน
  2. ชาวบ้าน 20 ท่าน
  3. พี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ท่าน
- รวม 61 ท่าน**

- **วิธีการ**

1. จัดเวทีพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลผู้เกี่ยวข้อง
2. สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

- **ผลการดำเนินงาน**

ในเวทีครั้งนี้ทีมวิจัยได้ทบทวนการใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ทำให้ได้ข้อมูลการจัดการใช้ประโยชน์ผลกระทบจากการจัดการและการใช้ประโยชน์รวมทั้งหน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา ซึ่งจากการพูดคุยสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อยและรายบุคคล ทำให้ได้ข้อมูลว่า ก่อนหน้านี้ได้มีคนหลายกลุ่มที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ เช่น โรงเรียนก็ใช้เป็นสาระการเรียนการสอนด้านโบราณคดี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้โบราณคดี ด้านนักวิชาการก็ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ฐานของหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนในด้านของชุมชนชาวบ้านนั้นก่อนหน้านี้ยังไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักมีเพียงกลุ่มบางคนเท่านั้นที่ได้มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานที่อื่นทำให้เห็นว่าโบราณวัตถุขุดพบในพื้นที่นั้นมีค่า และก็เริ่มมีการเก็บสะสมตั้งนั้นเป็นต้นมาส่วนใหญ่ก็ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ชุมชนยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนในการที่จะใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีนี้อย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรมและส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยคนข้างนอกชุมชนเป็นหลัก

จนกระทั่งเมื่อมีโครงการวิจัยชุมชนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) จึงมีความตื่นตัวและมีความฝันร่วมกันว่าจะสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

ทางประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางโบราณคดีเป็นมรดกของแผ่นดินที่ควรอนุรักษ์ไว้ และส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมกับคนในท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น ประชาชน ได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาให้นักเรียน เยาวชนและผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งเป็นการสร้างความตระหนัก และเห็นคุณค่าของความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่นของตนเอง



ภาพที่ 3.5 ทบทวนการจัดการและใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีที่ผ่านมา  
กิจกรรมที่ 7 ดำเนินการเก็บข้อมูลแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน  
วันที่ 27 ธันวาคม 2551 เวลา 09.00 น. ณ บ้านนายวินัย แก้วอุไร

- วัตถุประสงค์
  1. เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง
  2. เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน
- กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม
  1. ทีมงาน 15 ท่าน
  2. ชาวบ้าน 20 ท่าน
  3. พี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ท่าน
 รวม 38 ท่าน
- วิธีการ
  1. จัดเวทีพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้อง
  2. สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล
    3. แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ
      - 3.1 ข้อมูลชุมชน
      - 3.2 ข้อมูลแหล่งโบราณคดี
        - ข้อมูลแหล่งโบราณคดีจากการสำรวจเบื้องต้น
        - ข้อมูลแหล่งโบราณคดีจากการขุดค้น

- ผลการดำเนินงาน

1. ข้อมูลชุมชนแหล่งโบราณคดีจากการสำรวจ  
สำรวจครั้งที่ 1

สำรวจเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2551 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ บ้านนายวินัย แก้วอุไร  
ขั้นตอนการทำงานสำรวจแหล่งโบราณคดี

นายกมนิต ดิเรกศิลป์ นักวิชาการด้านโบราณคดีและทำหน้าที่เป็นหัวหน้าการ  
สำรวจแหล่งโบราณคดีฯ ซึ่งแจ้งขั้นตอนการสำรวจทางโบราณคดี ดังนี้

- เช้า เวลา 10.00 น. ถึง 12.00 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 1 แหล่ง  
แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์
- กลางวัน เวลา 12.00 น. ถึง 13.00 น. พักรับประทานอาหารตามอัธยาศัย
- บ่าย เวลา 13.00 น. ถึง 16.30 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 2 แหล่ง
1. แหล่งโบราณคดีสวนนายสุรัตน์ เรืองเดชสุวรรณ
  2. แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

เย็น เวลา 16.30 น. ถึง 20.00 น. รับประทานอาหารและสรุปผลการดำเนินงาน  
ซึ่งจากการทำการสำรวจในพื้นที่นี้พบว่าสภาพทั่วไป เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันเชิงเขาแก้วกำ  
ปราง ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองกรงเหล็กตั้งอยู่ทางใต้ของแหล่ง ขนาดพื้นที่ที่พบ  
หลักฐานทางโบราณคดีประมาณ 5 สวน บนเนินดินปลูกพืชประเภทมันสำปะหลังและพริกไทย  
หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย ขวานหินขัด พบในปริมาณหนาแน่นบริเวณผิวดิน บางส่วนของ  
ขวานหินขัดที่พบจากการปรับพื้นที่ทำการเกษตรพบตั้งแต่ระดับลึกจากผิวดินประมาณ 30  
เซนติเมตร เศษภาชนะดินเผานิดเนื้อหยาบเผาในอุณหภูมิต่ำ เศษภาชนะดินเผานิดเนื้อ  
แกร่ง มีการเคลือบน้ำเคลือบสีเขียว หรือสีน้ำตาลที่ผิวด้านในและนอกของภาชนะ จากชิ้นส่วน  
โบราณวัตถุที่พบทำให้สันนิษฐานว่าจะอยู่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์  
หรือประมาณ 4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา



ภาพที่ 3.6 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์



สำรวจครั้งที่ 2 สำรวจเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2552 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ  
บ้านนายวินัย แก้วอุไร

นายกามนิต ดิเรกศิลป์ หัวหน้าการสำรวจแหล่งโบราณคดีฯ ชี้แจงขั้นตอนการสำรวจ  
ทางโบราณคดี ดังนี้

เช้า เวลา 10.00 น. ถึง 12.00 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 1 แหล่ง  
แหล่งโบราณคดีสวนนายนิด ดอกแย้ม

กลางวัน เวลา 12.00 น. ถึง 13.00 น. พักรับประทานอาหารตามอัธยาศัย

บ่าย เวลา 13.00 น. ถึง 16.30 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 3 แหล่ง

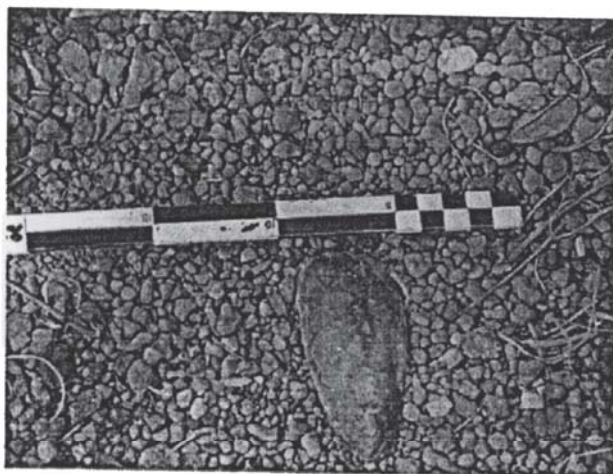
1. แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเตือน อริยะขันติ
2. แหล่งโบราณคดีสวนนางบรรจง สารแสน
3. แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก

เย็น เวลา 16.30 น. ถึง 20.00 น. รับประทานอาหารและสรุปผลการ  
ดำเนินงานซึ่งการสำรวจในวันนี้ก็ได้พบว่าพื้นที่มีสภาพทั่วไป เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ที่มี  
แหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านแหล่ง คือ คลองกรงเหล็กบริเวณพื้นที่ของแหล่งใช้เป็น พื้นที่ทำ  
การเกษตรปลูกพริกไทย และสวนยางพารา หลักฐานที่พบ ส่วนใหญ่เป็น กำไลสำริด ขวานหิน  
ขัด หินลับ มีอายุสมัย สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา



ภาพที่ 3.7 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเตือน อริยะขันติ





ภาพที่ 3.8 ลักษณะการค้นพบโบราณวัตถุ (ขวานหินขัด)ในการสำรวจ

สำรวจครั้งที่ 3 สำรวจเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2552 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ บ้าน  
นายวินัย แก้วอุไร

นายกามนิต ติเรกศิลป์ หัวหน้าการสำรวจแหล่งโบราณคดีฯ ชี้แจงขั้นตอนการสำรวจ  
ทางโบราณคดี ดังนี้

เช้า เวลา 10.00 น. ถึง 12.00 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 1 แหล่ง

สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ

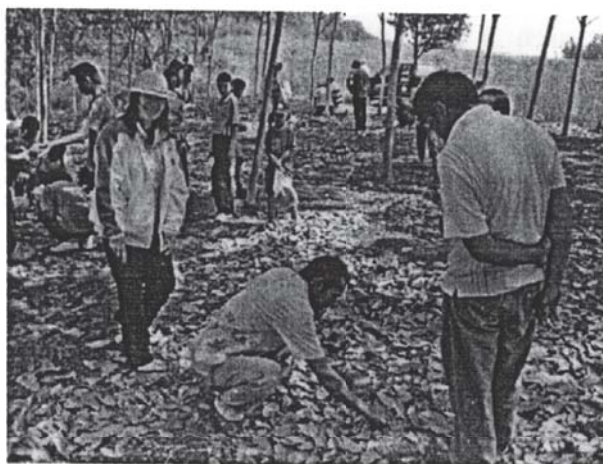
กลางวัน เวลา 12.00 น. ถึง 13.00 น. พักรับประทานอาหารตามอัธยาศัย

บ่าย เวลา 13.00 น. ถึง 16.30 น. สำรวจแหล่งโบราณคดี 3 แหล่ง

1. แหล่งโบราณคดีเขาแก้วกำปราง

2. แหล่งโบราณคดีสวนนายเจ จันทสิทธิ์

เย็น เวลา 16.30 น. ถึง 20.00 น. รับประทานอาหารและสรุปผลการดำเนินงาน  
ซึ่งในครั้งนี้ก็พบว่าพื้นที่ที่มีสภาพทั่วไป เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ  
คลองแพรงหน้าผา ตั้งอยู่ทางเหนือ บนเนินดินใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรปลูกพืช  
ประเภทส้มโชกุนและยางพารา หลักฐานที่พบส่วนใหญ่จะเป็น ชิ้นส่วนหินลับ เครื่องมือหิน  
กะเทาะ ชิ้นส่วนกำไลสำริด ลูกปัดหินคาร์เนเลียน เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาล  
เป็นส่วนตัวภาชนะและหูของไห 4 หู ขนาดใหญ่ ซึ่งมีอายุสมัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่อง  
ถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ 6,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19 – 20)



ภาพที่ 3.9 การสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์

### กิจกรรมที่ 8 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจแหล่งโบราณคดี

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552 ประชุมเวลา 09.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนเขาแก้ววิทยา

- **วัตถุประสงค์**

เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์และนำมาเลือกแหล่งโบราณคดีที่จะขุดค้น

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

1. ทีมงาน 38 ท่าน
2. ทีมพี่เลี้ยง 3 ท่าน

รวม 41 ท่าน

- **วิธีการ**

1.วางแผนการจัดประชุม /วางประเด็นแบ่งคนตามประเด็นที่จะนำเสนอพูดคุยในที่ประชุม

2.จัดเวทีประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

3.สรุปผลและชี้แจงขั้นตอนการดำเนินการต่อไป

- **ผลการดำเนินงาน**

เมื่อมีการออกสำรวจแหล่งโบราณคดีตามที่ได้ครบตามที่ได้วางแผนแล้วนายกมนิต ดิเรกศิลป์ หัวหน้าทีมการสำรวจแหล่งโบราณคดีฯ นักโบราณคดี และทีมสำรวจร่วมประเมินสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและความเป็นไปได้ตามหลักการทางโบราณคดีสรุปประเมินพื้นที่ที่จะขุด 3 หลุม ได้แก่ แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์ แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก แหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์ และหลุมมีขนาด 2 x3 เมตร โดยนัดหมายในการวางผังหลุมขุดค้น ดังนี้

- 1.วางผังหลุมที่ 1 วันที่ 27 มกราคม 2552 เวลา 09.00 น.สวนนายประกอบ สัญญารัตน์

2.วางผังหลุมที่ 2 วันที่ 28 มกราคม 2552 เวลา 09.00 น. สอนนางลำยองสุขมาก

3.วางผังหลุมที่ 3 วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2552 เวลา 09.00 น. สอนนายจร จันทสิทธิ์

เมื่อดำเนินการวางผังหลุมแล้วเสร็จทีมวิจัยแต่งตั้งทีมงานทำหน้าที่ขออนุญาตขุดค้นแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์ สอนนางลำยองสุขมากและสอนนายจร จันทสิทธิ์ โดยนายกมนิต ดิเรกศิลป์ มอบหมายให้นางบรรจง ผิขาว ทำหนังสือขออนุญาตใช้พื้นที่แหล่งโบราณคดีทั้ง 3 แหล่ง ไปยังกรมศิลปากรเพื่อขุดค้นแหล่งโบราณคดีทั้ง 3 แหล่ง

ทีมวิจัยมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลกันอย่างต่อเนื่องทุกครั้งหลังจากที่มีการขุดค้น โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการขุดค้นร่วมกัน วางแผนการทำงานร่วมกันใครคนไหนนัดหรือมีความสามารถด้านไหนก็ให้เลือกช่วยเหลือกันให้การทำงานนั้นขับเคลื่อนไปได้ ในการขุดแต่ละครั้งใครที่ว่างเว้นจากการทำงานก็มาช่วยกันขุด ใครขุดเจออะไรก็มีเสียงแสดงความยินดี และมีการแซวกันเล่นบ้างในบางครั้ง ในการขุดแต่ละครั้งก็จะมีขั้นตอนทางโบราณคดีให้ได้เรียนรู้ตลอด ซึ่งเปรียบเสมือนห้องเรียนขนาดใหญ่อย่างแท้จริง นอกจากการเรียนรู้จากการทำแล้ว ในช่วงเย็นของการทำงานทุกครั้งก็จะมีผู้นำสิ่งที่ตัวเองได้เรียนรู้มาพูดคุยกัน โดยช่วงท้ายจะมีการเติมความรู้ทางด้านวิชาการโบราณคดีโดยนักวิชาการที่เข้ามาเปิดโลกการเรียนรู้ให้กับชุมชนอีกแรงหนึ่งด้วยซึ่งยิ่งทำให้การเรียนรู้โบราณคดีมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

#### กิจกรรมที่ 9 การวางผังและขุดค้นแหล่งโบราณคดี ระหว่างวันที่ 10 ม.ค. – 31 พ.ค. 2552

ภายหลังการสำรวจแหล่งโบราณคดีรวม 9 แห่งได้ประเมินผลการสำรวจเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกแหล่งขุดค้นโดยการประชุมคณะทีมงานวิจัยทั้งนี้ได้คำนึงถึงเหตุผลต่างๆ ดังนี้

- 1.ความหนาแน่นและหลากหลายของโบราณวัตถุที่พบในแหล่งต่าง ๆ
- 2.สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของแหล่งโบราณคดี
- 3.ความพร้อมและคำยินยอมของเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน
- 4.ความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
- 5.องค์ประกอบและจำนวนคนของทีมวิจัยที่จะปฏิบัติงานขุดค้น
- 6.จำนวนนักโบราณคดีและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ
- 7.ระยะเวลาดำเนินการ
- 8.งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน

การคัดเลือกแหล่งโบราณคดีเพื่อทำการขุดค้น จากจำนวนแหล่งโบราณคดีที่ได้ทำการสำรวจรวม 9 แห่ง ได้ทำการคัดเลือกเพื่อขุดค้นจำนวน 3 แห่ง

- 1.แหล่งโบราณคดีไร่นายประกอบ สัญญารัตน์
- 2.แหล่งโบราณคดีไร่นางลำยอง สุขมาก
- 3.แหล่งโบราณคดีไร่นายจร จันทสิทธิ์



การวางผังหลุมขุดค้น ผังหลุมขุดค้นทั้ง 3 แหล่ง ได้ใช้กล้องส่องระดับ เข็มทิศ และเทปวัดระยะ เป็นหลุมขนาดความกว้างขนาด 2 เมตร ยาว 3 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศ จากนั้นจึงทำการถ่ายระดับจากจุดกำหนดตายตัว (Fixed point) ของแต่ละแหล่งไปยังจุดสมมุติ (Datum Point) ที่อยู่บริเวณหลุมขุดค้นเพื่อใช้เป็นจุดอ้างอิงระดับความลึกของหลุมขุดค้นหลักฐานต่าง ๆ ที่พบ (Datum Point)



ภาพที่ 3.10 การวางผังขุดค้น

การดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดี กรมศิลปากรอนุญาตให้ขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนตั้งแต่วันที่ 10 มีนาคม 2552 ถึง วันที่ 31 พฤษภาคม 2552 โดยการดูแลของกรมศิลปากร และแต่งตั้งนายกมนิต ดิเรกศิลป์ เป็นผู้อำนวยการหลุมคอยดูแลและอำนวยความสะดวกในการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

ขั้นตอนขุดค้นแหล่งโบราณคดี ทีมวิจัยดำเนินการขุดค้นหลุมที่ 1 สวนนายประกอบ สัญญารัตน์ เป็นครั้งที่ 1 เริ่มขุดค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2552 เวลา 08.30 น. สวนนายประกอบ สัญญารัตน์ โดยมีนายกมนิต ดิเรกศิลป์ ผู้อำนวยการหลุมขุดค้น ชี้แจงขั้นตอนการขุดหลุมโบราณคดี ดังนี้

1. แจ้งขออนุมัติจากกรมศิลปากรเป็นไปตามหลักเกณฑ์เรียบร้อยแล้ว
2. เก็บสภาพแวดล้อมของพื้นที่ทั้งหมด เช่น ลักษณะทางกายภาพ ป่า น้ำ พื้นผิวดินว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร
3. วิธีการขุดค้น
  - 3.1 เปิดสิ่งปกคลุมหน้าดิน
  - 3.2 ก่อนการขุดต้องอธิบายการเก็บตัวอย่างผิวหน้าดิน
  - 3.3 เปิดหน้าดินครั้งแรก 10 เซนติเมตร บันทึกหลักฐานสิ่งที่พบทั้งหมดและบันทึกข้อมูลทุก ๆ 5 เซนติเมตร ถ้าขุดลงไปประมาณ 5 เมตร เป็นชั้นดินดานและไม่พบสิ่งใดจะ

ดำเนินการปิดชุด แต่ถ้าพบหลักฐานจะขยายส่วนออกไปบ้างแต่จะไม่ให้รบกวนพื้นที่ยกเว้นเจ้าของพื้นที่ยินยอม

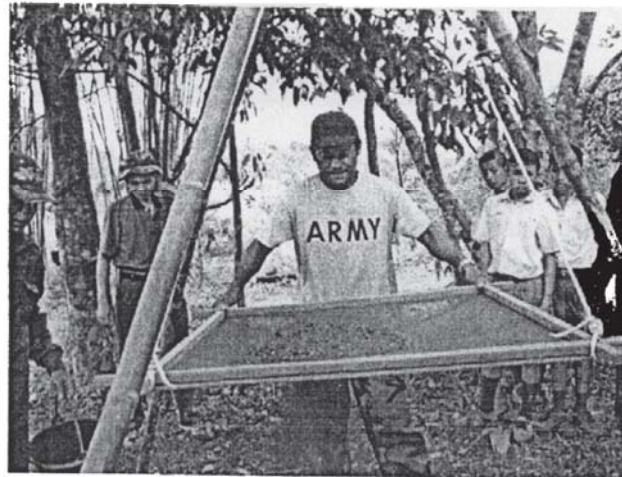
3.4 ร่อนดินทั้งหมดเพื่อหาเมล็ดพืช ซึ่งบางชนิดสูญพันธุ์ไปแล้ว

3.5 เก็บหลักฐานตามระบบเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 ห้ามสูบบุหรี่ในบริเวณหลุมขุดค้นจะทำให้ค่าอายุสมัยของหลักฐานโบราณวัตถุคลาดเคลื่อนได้อย่างมาก



ภาพที่ 3.11 การเปิดหน้าดิน



ภาพที่ 3.12 การร่อนดิน



ภาพที่ 3.13 การขุดค้น



ภาพที่ 3.14 ชั้นส่วนโบราณวัตถุที่พบในหลุมขุดค้น

หลังจากการขุดค้นทุกครั้งจะมีการสรุปข้อมูลที่ค้นพบโดยนักโบราณคดีเพื่อสรุปและให้ความรู้เกี่ยวกับ จำนวนโบราณวัตถุที่ค้นพบ การสันนิษฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณวัตถุ ปัญหาอุปสรรคของการทำงานและวางแผนแนวทางการแก้ไขในการขุดค้นครั้งต่อไป



ภาพที่ 3.15 การสรุปข้อมูลการขุดค้น



## กิจกรรมที่ 10 การศึกษาดูงานและสรุปผลการดูงาน

การศึกษาดูงานแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี

วันที่ 28 - 29 เมษายน พ.ศ.2552

### • วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมงานได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานกับชุมชนที่มีลักษณะการดำเนินงานใกล้เคียงกัน
2. เพื่อให้เห็นแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสำหรับการนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานได้เหมาะสม

### • กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม

1. ทีมงาน 20 ท่าน
2. พี่เลี้ยง 1 ท่าน

รวม 21 ท่าน

### • วิธีการ

1. เตรียมประเด็นการศึกษาดูงานโดยตั้งคำถามและแบ่งหน้าที่กัน คนถาม คนจด คนถ่ายภาพ
2. ประสานนัดหมายกับพื้นที่ที่จะไปดูงาน ที่พัก และอาหาร
3. เดินทางไปศึกษาดูงานที่จังหวัดสุพรรณบุรีโดยรถบัส
4. สรุปผลที่ได้จากการศึกษาดูงานร่วมกัน

### • ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยขึ้นรถที่บ้านนายวินัย แก้วอุไร เวลา 04.00 น. รถออกเดินทางไปยังจังหวัดสุพรรณบุรี แวะศึกษาดูงานที่ตลาดร้อยปีสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีพบว่าตลาดสามชุกแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่คงสภาพบ้านเรือนได้อนุรักษ์การชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน ศึกษาการทำงานของมัคคุเทศก์น้อยที่บ้านท่านขุนจำนงค์จินารักษ์ ใช้วิธีการทำงานแบบจิตอาสา ใครว่างจะมาทำงานเมื่อไร วันไหนก็ได้ ต่อจากนั้นเดินทางไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ได้รับการต้อนรับอย่างดีเยี่ยมจากนายกอบต.หนองราชวัตร ปลัดอบต.หนองราชวัตร นักโบราณคดีสำนักโบราณคดีที่ 2 จังหวัดสุพรรณบุรี และเจ้าหน้าที่ทุกคน พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ดังนี้

### ข้อมูลทั่วไป

เจ้าของที่ดินคือนายวิมล อุบล ได้ขุดปรับหน้าดินเพื่อทำการเกษตรพบโบราณวัตถุจำนวนมาก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตรได้แจ้งไปที่สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี เพื่อดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง

จากการตรวจสอบในเบื้องต้นได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ ชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ขวานหินขัด ชิ้นส่วนกำไลหิน เศษ ชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ขวานหินขัด ชิ้นส่วนกำไลหิน เศษภาชนะดินเผาที่มีการตกแต่งลวดลายต่างๆ เป็นจำนวนมาก และหม้อสามขา ซึ่งเคยพบจากการขุดที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีถ้ำเป็องแบบ อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และแหล่งโบราณคดีอื่นๆ อีกหลายแห่งในพื้นที่คาบสมุทรภาคใต้และประเทศมาเลเซีย จึงกำหนดอายุแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ในเบื้องต้นว่าน่าจะอยู่ในช่วงยุคหินใหม่ ราว 4,000 - 3,000 ปีมาแล้ว

#### การขุดค้น

ดำเนินการขุดค้นโดยนางสาวสุภมาศ ดวงสกุล นักโบราณคดีจากสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี เริ่มการขุดค้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2546 – เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ขนาดหลุมขุดค้น 2x2 เมตร จำนวน 3 หลุม และขนาดคัน 4x4 เมตร จำนวน 1 หลุม สรุปได้ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เคยมีการอยู่อาศัยของมนุษย์ในอดีตมาอย่างน้อยถึง 2 สมัย คือ

สมัยที่ 1 จัดอยู่ในช่วงยุคหินใหม่ ราว 4,000 - 3,000 ปีมาแล้ว โดยใช้พื้นที่ส่วนยอดเนินของพื้นที่แหล่งโบราณคดีเป็นสถานที่ฝังศพ ส่วนบริเวณชายเนินของพื้นที่แหล่งเป็นที่อยู่อาศัย ได้พบโครงกระดูกสมัยนี้จำนวน 4 โครง

สมัยที่ 2 จัดอยู่ในช่วงยุคหินใหม่ ราว 3,500 - 3,000 ปีมาแล้ว พบว่าการใช้พื้นที่แหล่งต่อเนื่องมาจากสมัยที่ 1 โดยมีการฝังศพและอยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกันทั่วทั้งเนิน รูปแบบการฝังศพยังคงคล้ายคลึงสมัยที่ 1

#### ข้อสรุป

จากการขุดค้นทางโบราณคดีหนองราชวัตร จัดว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นชุมชนโบราณที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขุดพบ “หม้อสามขา” ซึ่งสามารถเปรียบเทียบและเชื่อมโยงได้กับวัฒนธรรมลุ่มชานในประเทศจีนตอนใต้ รวมทั้งแหล่งโบราณคดีอื่นๆ ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านที่พบหลักฐานเกี่ยวกับภาชนะดินเผาแบบหม้อสามขา

#### การดำเนินงาน

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ได้ของบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมในการดำเนินงานขุดค้นแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร เป็นเงิน 500,000 บาท ได้ซื้อที่ดินบริเวณแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรเพื่อทำการขุดค้น 15 สวน โดยการจัดทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อระดมทุนจัดตั้งเป็น “กองทุนแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร” เพื่อใช้ในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ได้เงินมาทั้งสิ้น 245,928 บาท



นับตั้งแต่การขุดศึกษาทางโบราณคดี กรมศิลปากรได้เริ่มกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรม ด้วยการเข้าไปเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนตามวาระต่างๆ โดยร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งกับแกนนำของชุมชนท้องถิ่น และปี 2551 จัดทำค่ายโบราณคดีหนองราชวัตร เพื่อให้ชุมชนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ภายใต้การแนะนำและกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากนักโบราณคดีของกรมศิลปากร จนก่อให้เกิดความตระหนักและเข้าใจคุณค่าของแหล่งโบราณคดีแก่กลุ่มคนในชุมชนหนองราชวัตรได้มีการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรม ก่อตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชน และกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

**การดูงาน ณ พื้นที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร**

หลังจากศึกษาข้อมูลของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรที่ อบต.หนองราชวัตรแล้วได้เดินทางดูงาน ณ พื้นที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรดูงานชุดคัน การทำงานชุดคันดำเนินการโดยนักโบราณคดีที่ 2 สุพรรณบุรี จ้างแรงงานในหมู่บ้านทำการขุดคัน และนำนักเรียนช่วยการขุดคันในบางครั้ง

วันที่ 29 เมษายน 2552 เดินทางดูงาน ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง ดอนเจดีย์ ศึกษาประวัติพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง การจัดแสดง “บรรพชนคนอุทอง” จัดแสดงถึงพัฒนาการของเมืองโบราณอุทองสมัยก่อนประวัติศาสตร์แบบสังคมเกษตรกรรมยุคหินใหม่ต่อเนื่องถึงยุคโลหะ เมื่อประมาณ 3,000-2,000 ปีมาแล้ว และดูการจัดแสดง “อุทองศรีทวารดี” จัดแสดงเรื่องราวและความสำคัญของเมืองโบราณอุทองในฐานะเมืองสมัยประวัติศาสตร์ยุคแรกของประเทศไทย และศูนย์กลางการค้า ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของภูมิภาค

เดินทางดูงาน ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพิพิธภัณฑ์เมืองภายในจัดแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มานุษยวิทยา บุคคลสำคัญของจังหวัดสุพรรณ โดยจัดแสดงโบราณศิลปวัตถุผสมผสานกับสื่อโสตทัศนูปกรณ์ วีดิทัศน์ และหุ่นจำลอง

เดินทางดูงานพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ ดอนเจดีย์ ประกอบด้วยพระบรมราชานุสรณ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระคชาธาร และเจดีย์ยุทธหัตถีที่สร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในโอกาสที่ทรงชนะสงครามทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา ที่หนองสาหร่าย ปัจจุบันจังหวัดสุพรรณกำหนดให้มีงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นประจำทุกปีในเดือนมกราคม

เดินทางดูงาน หอเกียรติยศ ชพนช บรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 21 จัดแสดงนิทรรศการประวัติและผลงานของ ชพนช บรรหาร ศิลปอาชา ตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 พร้อมผลงานต่างๆ ในขณะที่



ดำรงตำแหน่งผ่านสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัย เพื่อเป็นแหล่งศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองไทย และเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแก่เยาวชน  
ประโยชน์ที่ได้จากการดูงาน

ได้รู้เรื่องของงบประมาณในการดำเนินการวิจัยแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรอย่างเพียงพอในการบริหารจัดการ การจัดทำงบประมาณเพิ่มเติมด้วยพลังของชุมชน และการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร และทำให้ค้นพบว่าการขาดการร่วมการทำงานของชุมชนในการขุดค้น ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการทำนุบำรุง รักษาที่เป็นพลังของชุมชนอย่างแท้จริง

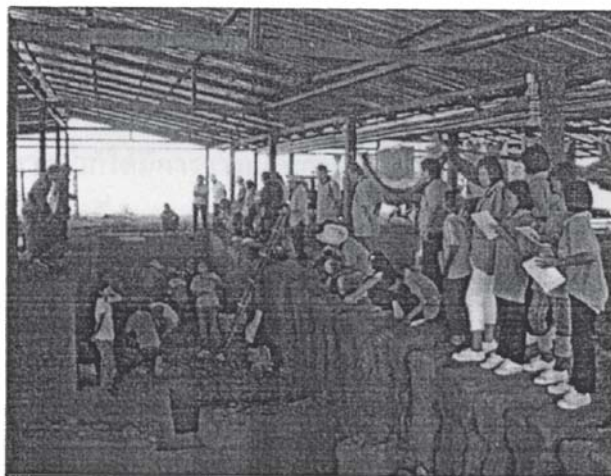
การนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์จากการดูงานแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร

การประยุกต์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการของโครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

1. การหางบประมาณเพิ่มเติมจากการรวมพลังของชุมชน หรือหน่วยราชการอื่นๆ
2. วิธีการขุดค้น และการเก็บรักษาโบราณวัตถุตามหลักวิชาทางโบราณคดี
3. การดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการจัดแสดงโบราณวัตถุ
4. การประชุมการทำงานวิจัยโดยการบูรณาการกับการประชุมของหมู่บ้าน

จากการดูงานพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุททอง เมืองสุพรรณบุรี และหอเกียรติยศ

1. การจัดแสดงนิทรรศการ
2. การใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ วิดีทัศน์ และหุ่นจำลอง
3. การบรรยายของเจ้าหน้าที่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับมัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา



ภาพที่ 3.16 ศึกษาดูงานแหล่งขุดค้นโบราณคดีหนองราชวัตร จ.สุพรรณบุรี

### กิจกรรมที่ 11 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

ประชุมเมื่อวันที่ 25-26 พฤษภาคม 2551 ประชุมเวลา 14.00 น. ณ บ้านนายวินัย แก้วอุไร

- **วัตถุประสงค์**

1. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
2. เพื่อวิเคราะห์ผลการทำงานและแนวทางการทำงานต่อไป

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

1. ทีมงาน 38 ท่าน
2. เจ้าหน้าที่ 3 ท่าน

รวม 41 ท่าน

- **วิธีการ**

1. จัดเวทีวิเคราะห์ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา
2. แบ่งกลุ่มพูดคุยในแต่ละประเด็น
3. สรุปเนื้อหาแต่ละประเด็นและจัดพิมพ์เป็นเอกสาร

- **ผลการดำเนินงาน**

ในการพูดคุยกันครั้งนี้จะใช้รูปแบบการนั่งแบ่งกลุ่มแลกเปลี่ยนกัน 2 เรื่องหลักนั่นก็คือส่วนแรกเรื่องของรายงานการเงินที่ต้องสรุปการใช้จ่ายและทำหลักฐานให้ครบถ้วนถูกต้องตามหลักเกณฑ์การใช้เงินของ สกว. ส่วนที่สองจะพูดถึงการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ จากการสืบค้นมาวิเคราะห์ ร่วมกันซึ่งก็ได้นำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาเรียบเรียงและจัดเรียงร่วมกัน คือข้อมูลของรายงานการวิจัยและข้อมูลรายงานการเงินโครงการซึ่งก็มีข้อมูลอยู่แล้วเบื้องต้นเหลือแต่เพียงการนำเรียงร้อยเชื่อมโยงให้เป็นเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาของโครงการฯ ส่วนรายงานการเงินก็มีหลักฐานบางส่วนที่ยังไม่เรียบร้อยซึ่งก็ได้แก้ไขร่วมกับทีมวิจัยเรียบร้อยแล้ว โดยครั้งนี้ได้ใช้การมาดูข้อมูลร่วมกันและช่วยกันเติมเต็มในส่วนที่ยังไม่ครบถ้วน หลังจากการสรุปวิเคราะห์ เติมเต็มเนื้อหาแล้วก็ได้มีการวางแผนการทำงานร่วมกันในระยะต่อไปโดยวางเป้าหมายการทำงานให้เสร็จสิ้นภายในเวลาที่กำหนด



ภาพที่ 3.17 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

### กิจกรรมที่ 12 สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

ประชุมเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ประชุมเวลา 13.00 น. ณ วัดเขาแก้ว

- วัดอุปประสงค์
  4. เพื่อสรุปข้อมูลที่ชัดเจนของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนร่วมกัน
  5. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานร่วมกัน
  6. กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมงานร่วมกัน
- กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม
  4. ทีมงาน 29 ท่าน
  5. ทีมพี่เลี้ยง 3 ท่าน
  3. มัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา 16 ท่าน
 รวม 48 ท่าน
- วิธีการ
  1. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด
  2. ถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา
- ผลการดำเนินงาน

ตลอดระยะเวลาที่ชุมชนและนักโบราณคดีได้เรียนรู้ร่วมกันบนฐานการทำงานด้วยเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้ค้นพบว่าจากการศึกษาโบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นในพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน หมู่ที่ 7 ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เพื่อใช้เป็นหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดีในการศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านคลองเหล็กบน และการบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องนั้น ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้องค์ความรู้ทาง



วิชาการในการอนุรักษ์ และการพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนผสมผสานกับประสบการณ์ที่ชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุในพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองในทุกขั้นตอน ทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในเรื่องความรู้สึกการเป็นเจ้าของทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในชุมชนของตน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มที่จะทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนและกิจกรรมทางโบราณคดีสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เสริมให้ชุมชนสามารถดูแลจัดการทรัพยากรโบราณคดีด้วยตนเอง บนหลักสำคัญที่ว่า “โบราณคดีในท้องถิ่นควรให้คนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล”นั่นเอง



ภาพที่ 3.18 สรุปรูปทเรียนการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 13 จัดเวทีคืนข้อมูลและหาแนวทางในการจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน  
วันที่ 20 ธันวาคม 2552 ประชุมเวลา 13.00 - 16.00 น. ณ วัดเขาแก้ว

- **วัตถุประสงค์**

- 1.เพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกัน
- 2.เพื่อชี้แจงข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
- 3.เพื่อร่วมกันหาแนวทางการพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่ง

เรียนรู้ของชุมชนร่วมกัน

- **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วม**

- 1.ทีมงานวิจัย 29 ท่าน
- 2.มัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา 36 ท่าน
- 3.ทีมพี่เลี้ยง 4 ท่าน
- 4.ตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ 30 ท่าน
- 5.ชาวบ้าน 98 ท่าน

รวม 197 ท่าน

- **วิธีการ**

1. จัดเวทีนำเสนอข้อมูล
2. ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการแสดงของนักเรียน
2. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วงท้ายเวที

- **ผลการดำเนินงาน**

กระบวนการในการนำเสนอที่ทีมวิจัยได้ข้อสรุปจัดเป็นการเสวนากลุ่มย่อย 2 กลุ่ม สลับด้วยการแสดงวิถีชีวิตของคนโบราณของนักเรียนโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ซึ่งเริ่มจากการนำเสนอของทีมมัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา เรื่องประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ต่อจากนั้นเป็นการแนะนำทีมวิจัยและบทบาทหน้าที่ในการทำงาน หลังจากนั้นก็เป็นกรนำเสนอข้อมูลในช่วงเสวนาชุดที่ 1 เป็นเรื่องราวเกี่ยวมูลชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา การเข้ามาอยู่ของคนในชุมชน อาชีพต่างๆ รวมทั้งการรับรู้และความเชื่อของคนสมัยนั้นเกี่ยวกับโบราณวัตถุ

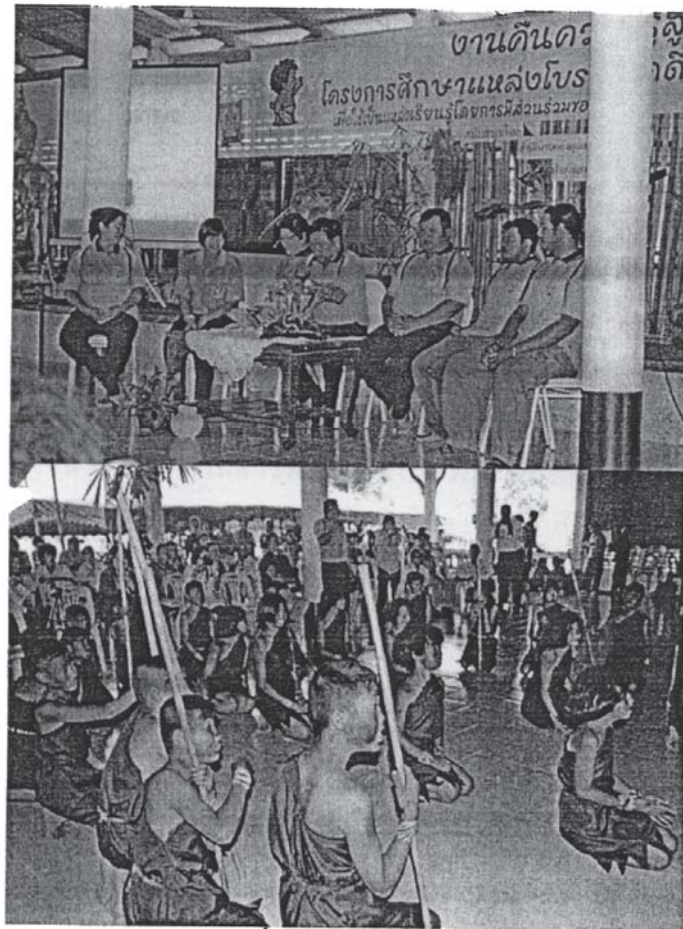
หลังจากนั้นก็เป็นกรขึ้นเวลาด้วยการแสดงชุด “กราวเงาะ” ของนักเรียนมัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาซึ่งก็เรียกเสียงปรบมือจากผู้เข้าร่วมได้อย่างมากเลยทีเดียว พอการแสดงจบก็ต่อยด้วยเสวนาชุดที่ 2 เป็นการนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจและการขุดค้นของแหล่งโบราณคดี ให้กับคนเข้าร่วมได้รับรู้ร่วมกันถึงสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย ก่อนเข้าสู่ช่วงแลกเปลี่ยน ก็มีการแสดงชุด “คนป่า” ของนักเรียนมัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา

หลังจากการแสดงจบก็เริ่มด้วยการ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมของทีมวิจัย ชุมชน และหน่วยงาน ซึ่งในการการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้นทางด้านหน่วยงาน ก็มีวัฒนธรรมจังหวัดได้เสนอแนวทางการสนับสนุนในการจัดการแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยการให้ชุมชนเขียนเสนอเป็นโครงการเข้าไปที่จังหวัดซึ่งขณะนี้ทางหน่วยงานมีนโยบายรองรับอยู่แล้ว

จากนั้นผู้เข้าร่วมงานให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. มันเรื่องแปลกที่น่าสนใจ ทำให้รู้ในเรื่องที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อน และจากการเข้าร่วมเวทีทำให้ได้ความรู้เรื่องโบราณคดีมากขึ้น
2. ควรสนับสนุนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
3. การนำเสนอผลงานทำได้ดีมาก น่าสนใจ และสนุกกับการแสดงของมัคคุเทศก์น้อยโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา

จากการนำเสนอในเวทีคั้นข้อมูลนั้นทำให้เห็นว่าชุมชนและหน่วยงานเริ่มเข้าใจและรับรู้ถึงสำคัญของแหล่งโบราณคดีของชุมชนมากขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ทีมวิจัยนั้นก็มีกำลังใจในการทำงานต่อไป



ภาพที่ 3.19 เวทีคืนข้อมูล



## บทที่ 4

### ผลการดำเนินงาน

#### 4.1 ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

นายตัน วงศ์จันทร์ ลูกจ้างสวนผู้ใหญ่นิตย์ ดอกแย้ม ขุดหลุมปลูกต้นลองกองแล้วพบวัตถุซึ่งเป็นกำไล 12 อัน จึงนำไปแลกเป็นสิ่งของ ต่อมานายประดิษฐ์ ชมจิตรและนายพรายหงษา ได้นำกำไล 7 อันที่ทั้งสองครอบครองอยู่มามอบให้โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาเก็บรักษาไว้ โรงเรียนสันนิษฐานว่าเป็นกำไลสำริดของคนโบราณ จึงได้ติดต่อให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพณิชยน์วิจิตรบุรีเข้ามาตรวจสอบว่าเป็นโบราณวัตถุดังกล่าวหรือไม่ ปีพ.ศ.2541 กลุ่มนักวิชาการโบราณคดีได้นำจิตรบุรี โดยการนำของพันจ่าเอกกามนิต ดิเรกศิลป์ และคณะได้เข้ามาสำรวจเป็นครั้งแรกในพื้นที่แหล่งโบราณคดี 3 แห่งด้วยกันคือแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร พบว่ามีการเก็บรักษาและสะสมโบราณวัตถุไว้เป็นจำนวนมากเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว แหล่งโบราณคดีไร่นางแปร อ่อนอุทัย และแหล่งโบราณคดีสวนนายนิิตย์ ดอกแย้ม มีการสำรวจครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2542 พบพื้นที่แหล่งโบราณคดีเพิ่มอีก 5 แห่ง ด้วยกันคือ แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์ แหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเตือน อริยะขันติ และแหล่งโบราณคดีสวนนายพิชัย รุ่งรักษา และปี พ.ศ.2549 นักวิชาการสำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมได้ส่งนักวิชาการเข้าสำรวจอีกครั้งและพบพื้นที่แหล่งโบราณคดีเพิ่มเติมอีก 1 แห่ง คือแหล่งโบราณคดีสวนนายใส สุวรรณโชติ

#### 4.2 พื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

##### 4.2.1 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร

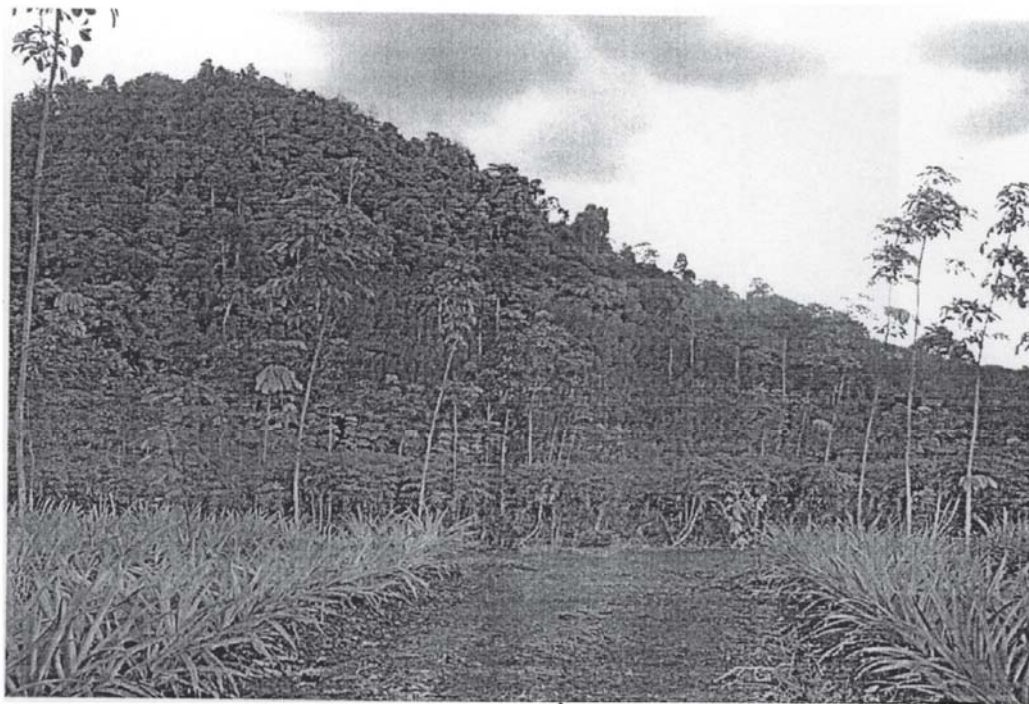
ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านเขาแก้ว ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี  
อาณาเขต

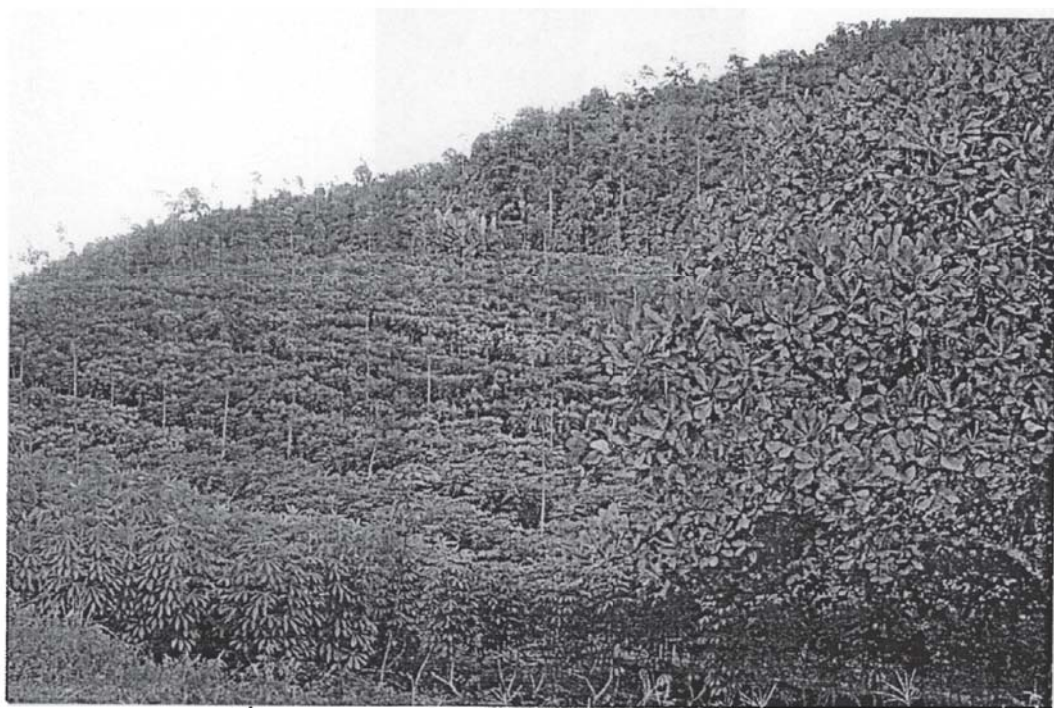
|             |                                      |
|-------------|--------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | คลองสาขาของคลองแพร่งหน้าผา           |
| ทิศใต้      | เขาแก้วกำปราง                        |
| ทิศตะวันออก | พื้นที่การเกษตรปลูกสวนยางพารา        |
| ทิศตะวันตก  | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพาราและพริกไทย |





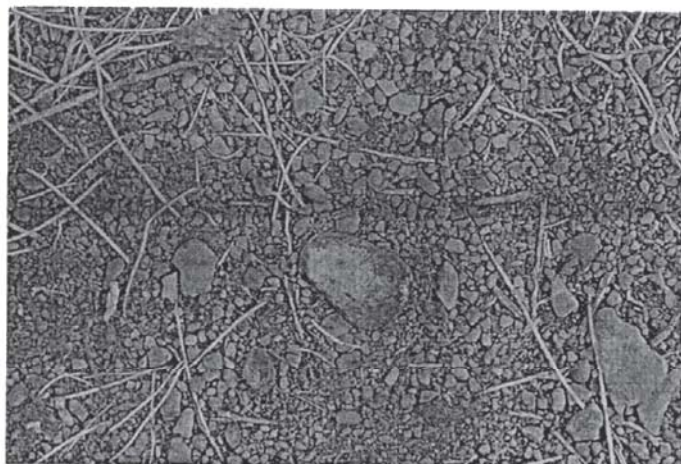


ภาพที่ 4.2



ภาพที่ 4.2 และ ภาพที่ 4.3 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดี  
สวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร

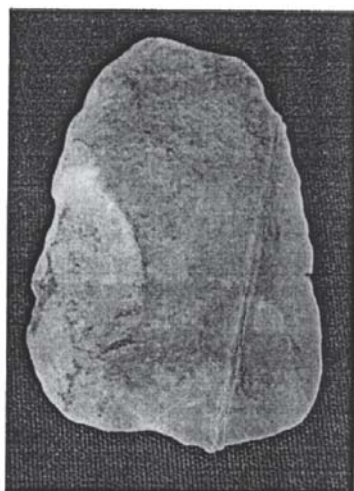




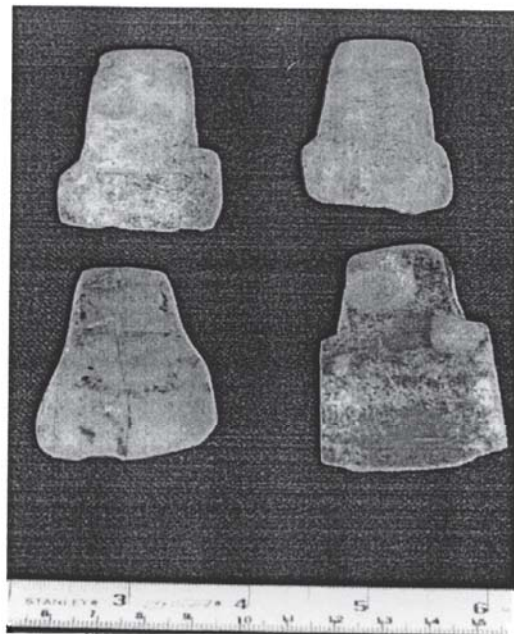
ภาพที่ 4.4 ขวานหินขัดขนาดเล็ก พบบนผิวดิน บริเวณสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร



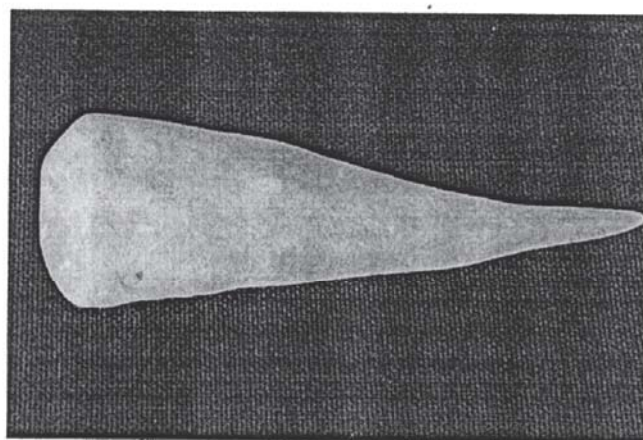
ภาพที่ 4.5



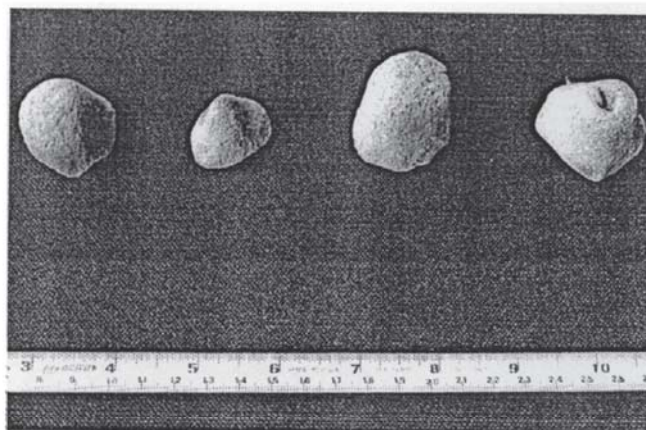
ภาพที่ 4.5 และ ภาพที่ 4.6 ขวานหินกะเทาะ  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร



ภาพที่ 4.7 ขวานหินขัดชนิดมีปาก พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร



ภาพที่ 4.8 เครื่องมือหินกะเทาะปลายแหลม  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร



ภาพที่ 4.9 ชิ้นส่วนฝาจากภาชนะดินเผา  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร

#### 4.2.2 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายนิทย์ ดอกแย้ม

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัด

จันทบุรี

อาณาเขต

|             |                                      |
|-------------|--------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | คลองเหล็กบน                          |
| ทิศใต้      | คลองเหล็กบน                          |
| ทิศตะวันออก | พื้นที่การเกษตรปลูกพริกไทยและยางพารา |
| ทิศตะวันตก  | บ้านคลองเหล็กล่าง                    |

อายุสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านแหล่ง คือ  
คลองเหล็กบน บริเวณพื้นที่ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกพริกไทย  
และยางพารา

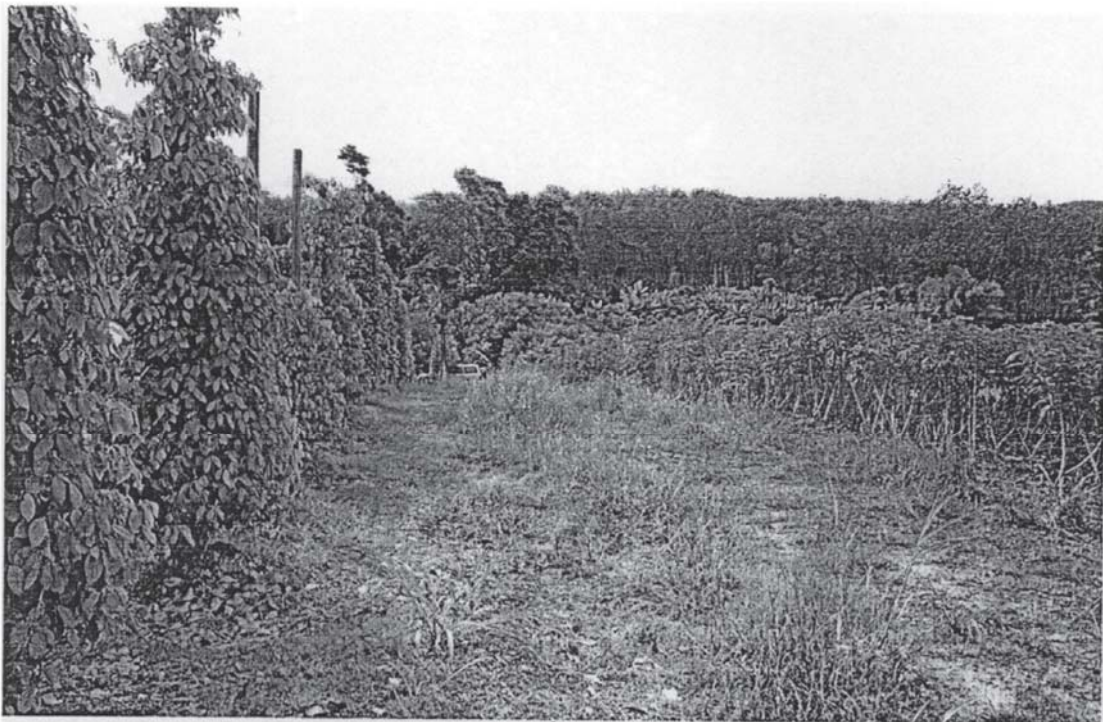
หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

1. กำไลสำริด 2. ขวานหินกะเทาะ 3. ขวานหินขัด 4. หินลับ







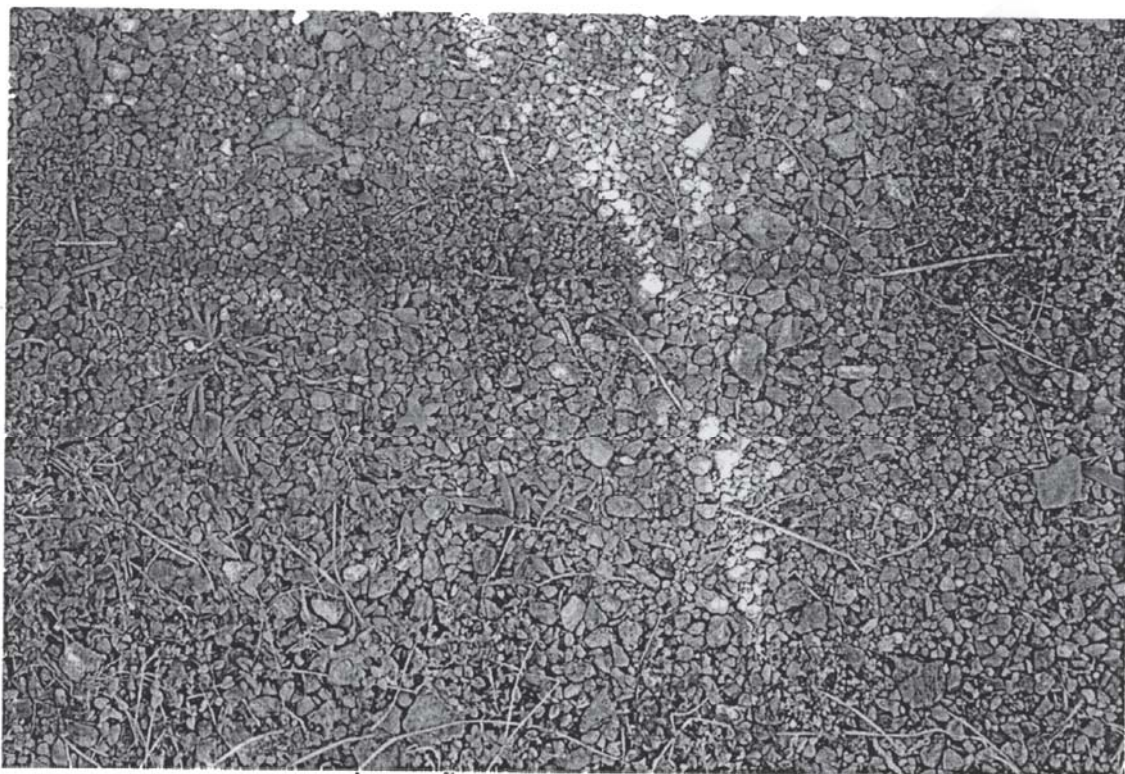


ภาพที่ 4.11

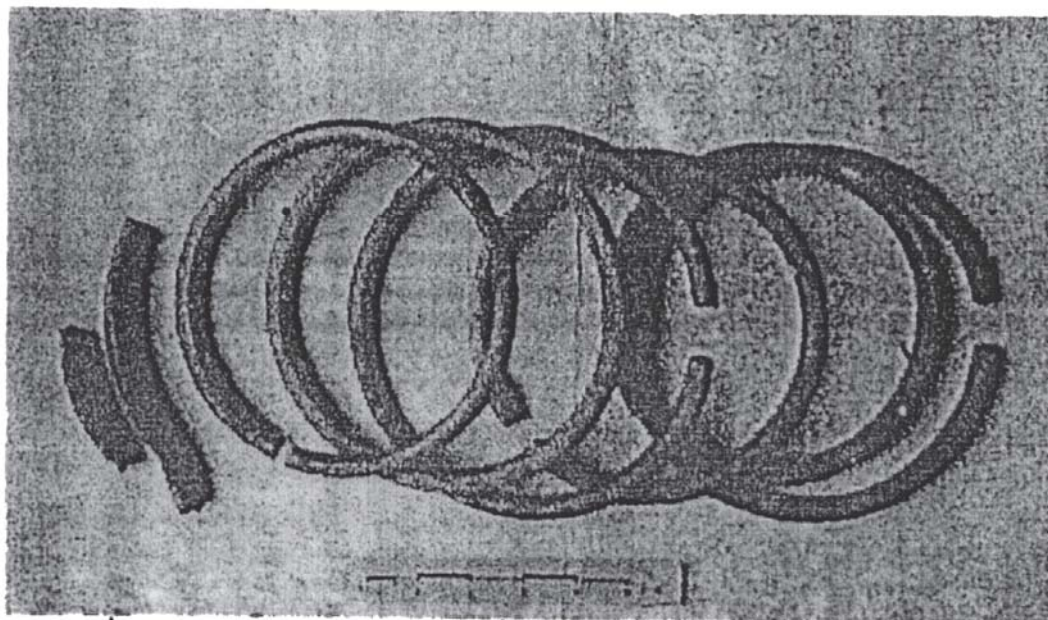


ภาพที่ 4.11 และภาพที่ 4.12 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม





ภาพที่ 4.13 ชั้นผิวดินสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม



ภาพที่ 4.14 กำไลสำริด 7 อัน พบในพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายนิทย์ ดอกแย้ม  
และเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพณิชยนาวี จังหวัดจันทบุรี



#### 4.2.3 แหล่งโบราณคดี สวนนายประกอบ สัญญารัตน์

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านเขาแก้ว ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี  
อาณาเขต

|             |                            |
|-------------|----------------------------|
| ทิศเหนือ    | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพารา |
| ทิศใต้      | คลองเหล็กบน                |
| ทิศตะวันออก | เขาแก้วกำปราง              |
| ทิศตะวันตก  | บ้านคลองเหล็กบน            |

อายุสมัย

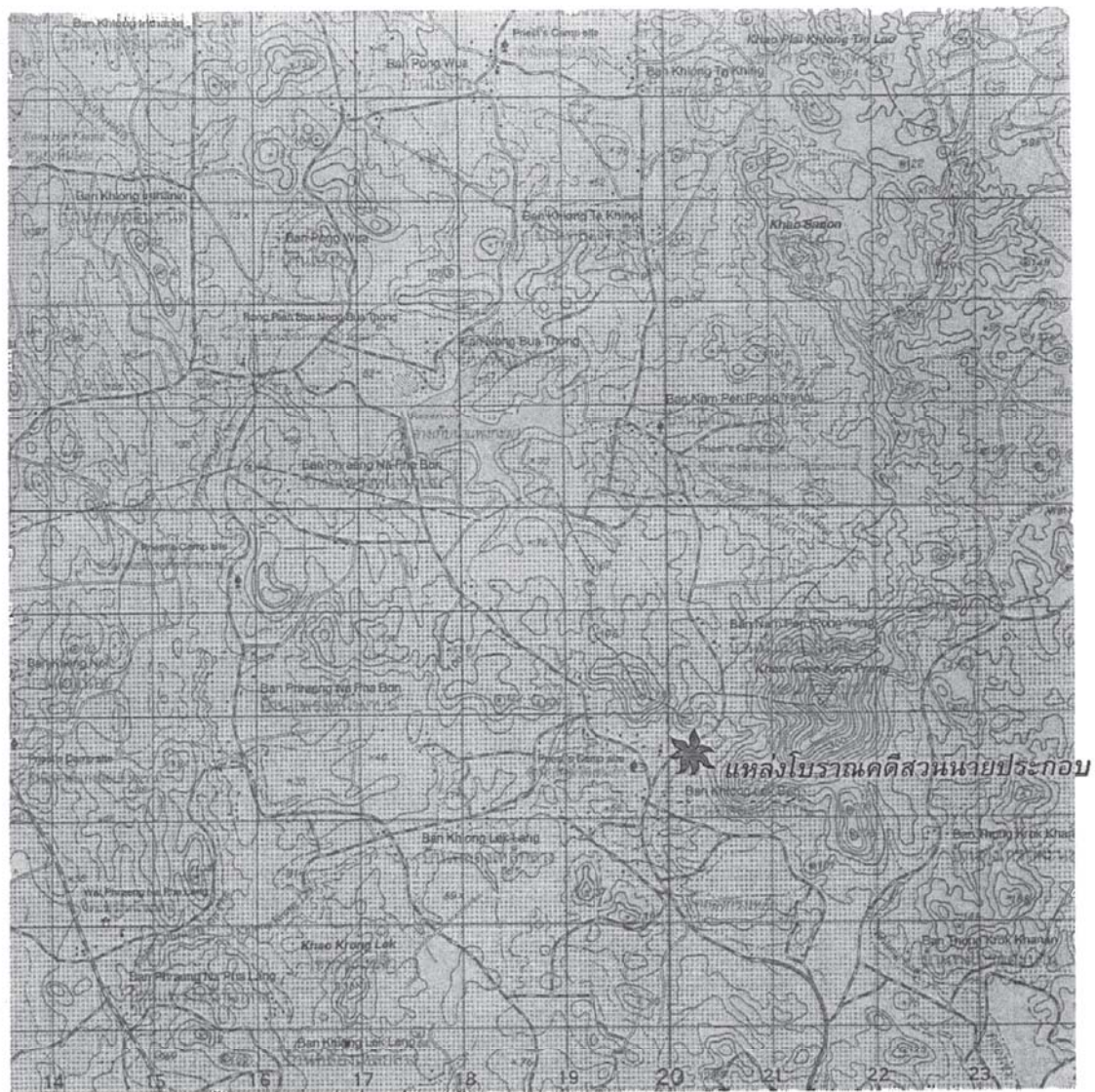
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันเชิงเขาแก้วกำปราง ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ  
คลองเหล็กบนตั้งอยู่ทางใต้ของแหล่ง ขนาดพื้นที่ที่พบหลักฐานทางโบราณคดี  
ประมาณ 5 ไร่ บนเนินดินใช้พื้นที่ทำการเกษตรปลูกยางพารา

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

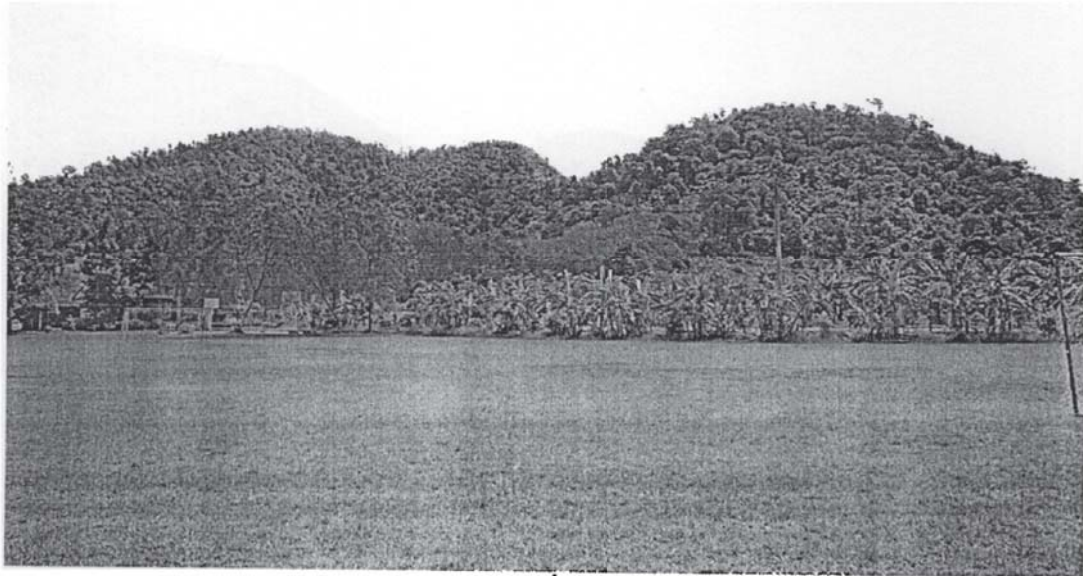
1. ขวานหินกะเทาะ
2. ขวานหินขัด
3. หินลับ
4. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาชนิดเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง



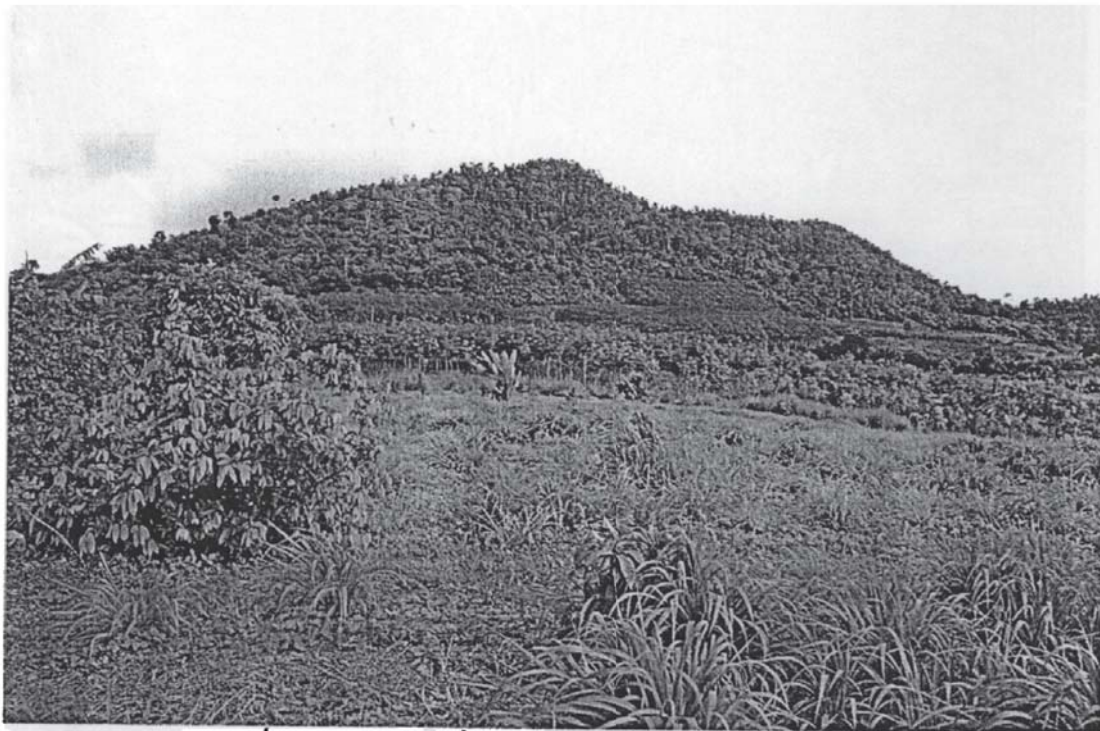
ภาพที่ 4.15 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์

ที่มา : แผนที่ทหาร มาตราส่วน 1: 50,000 ลำดับชุด L 7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD  
 ระวัง 53341 พิกัดกริด 47 PRQ 201288



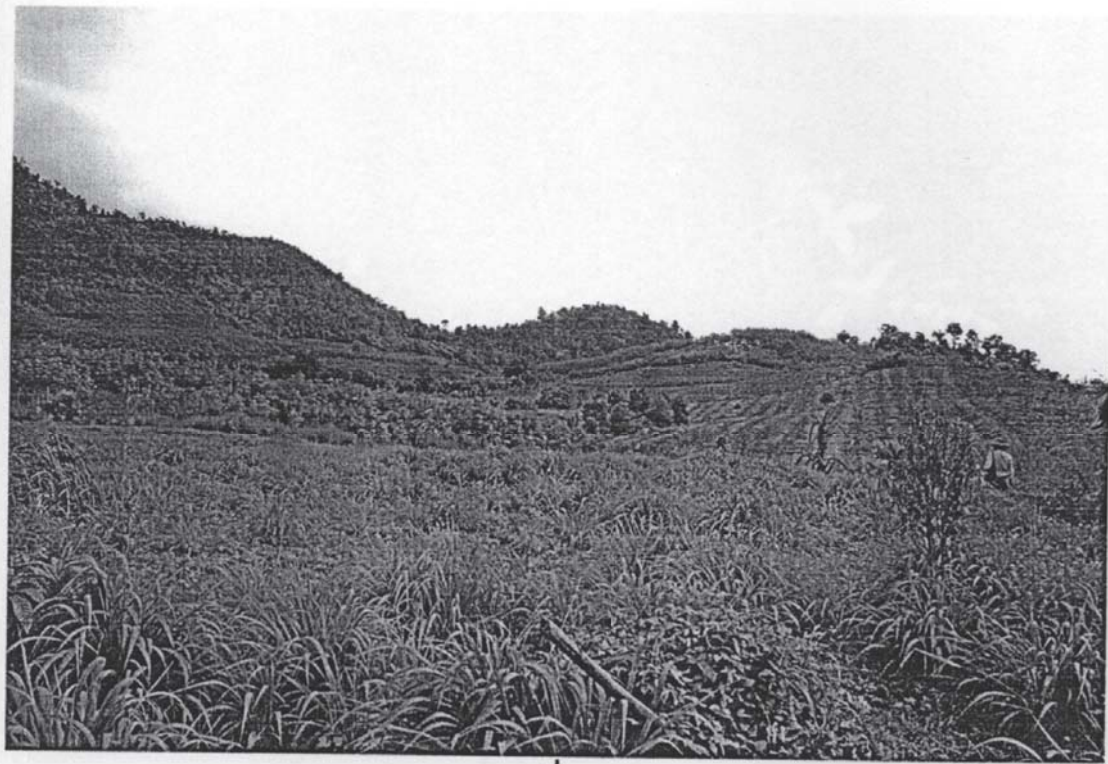


ภาพที่ 4.16

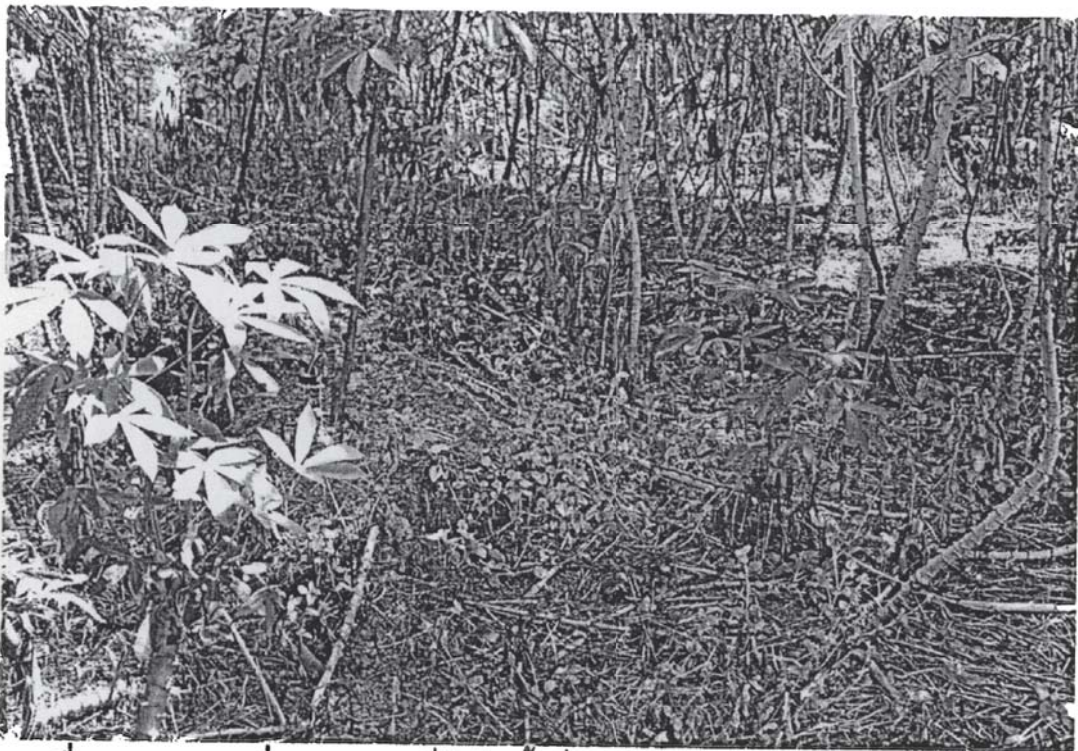


ภาพที่ 4.16 และภาพที่ 4.17 สภาพทั่วไปของเขาแก้วกำปราง





ภาพที่ 4.18

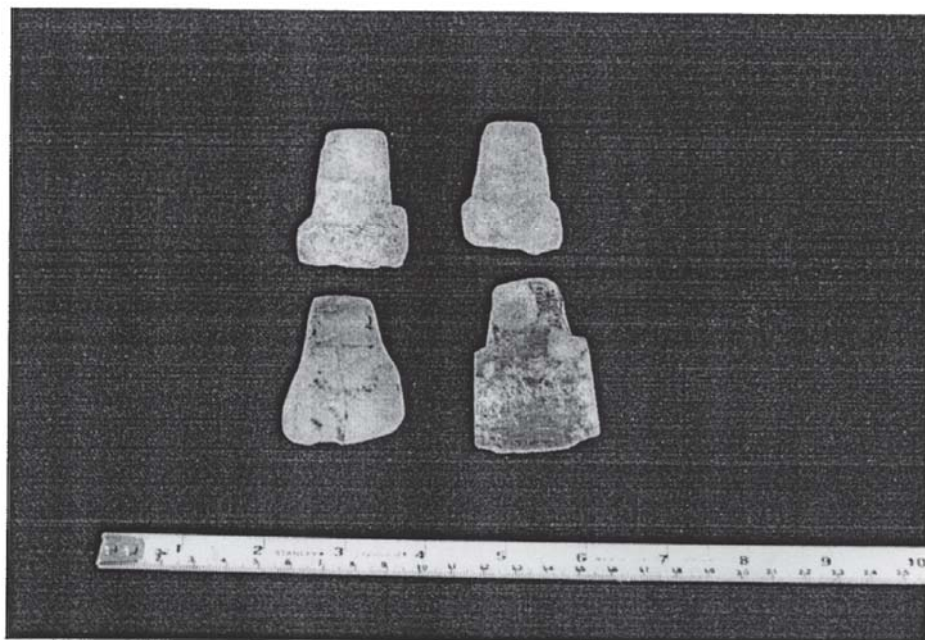


ภาพที่ 4.18 และภาพที่ 4.19 สภาพทั่วไปในพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์

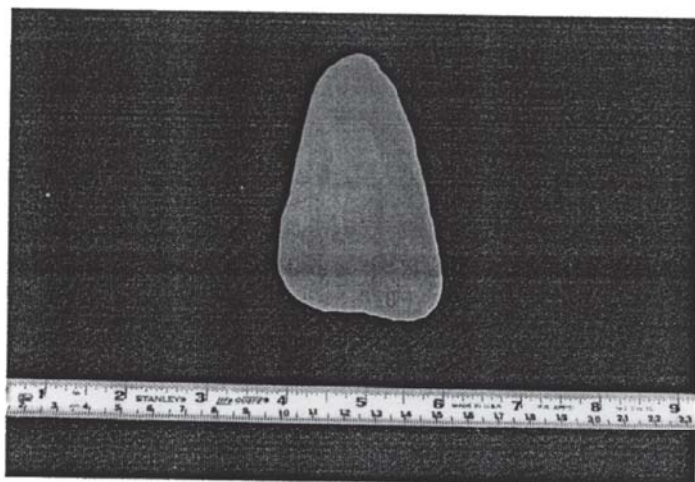




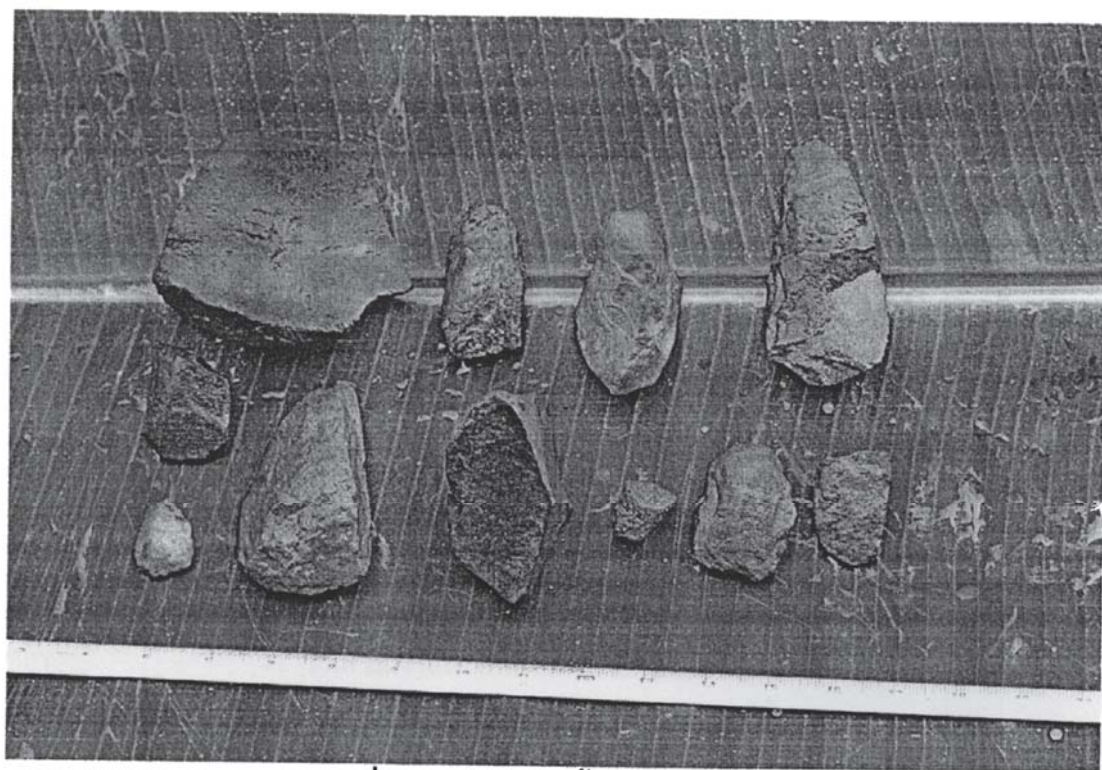
ภาพที่ 4.20 ลักษณะพื้นดินสวนนายประกอบ สัญญารัตน์



ภาพที่ 4.21 ขวานหินขัดมีปาก พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์



ภาพที่ 4.22 ขวานหินขัดไม่มีปา พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์



ภาพที่ 4.23 หินลับและชิ้นส่วนเครื่องมือหิน  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์



#### 4.2.4 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านเขาแก้ว ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี  
อาณาเขต

|             |                                      |
|-------------|--------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | คลองสาขาของคลองแพร่งหน้าผา           |
| ทิศใต้      | เขาแก้วท่าปราง                       |
| ทิศตะวันออก | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพารา           |
| ทิศตะวันตก  | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพาราและพริกไทย |

อายุสมัย

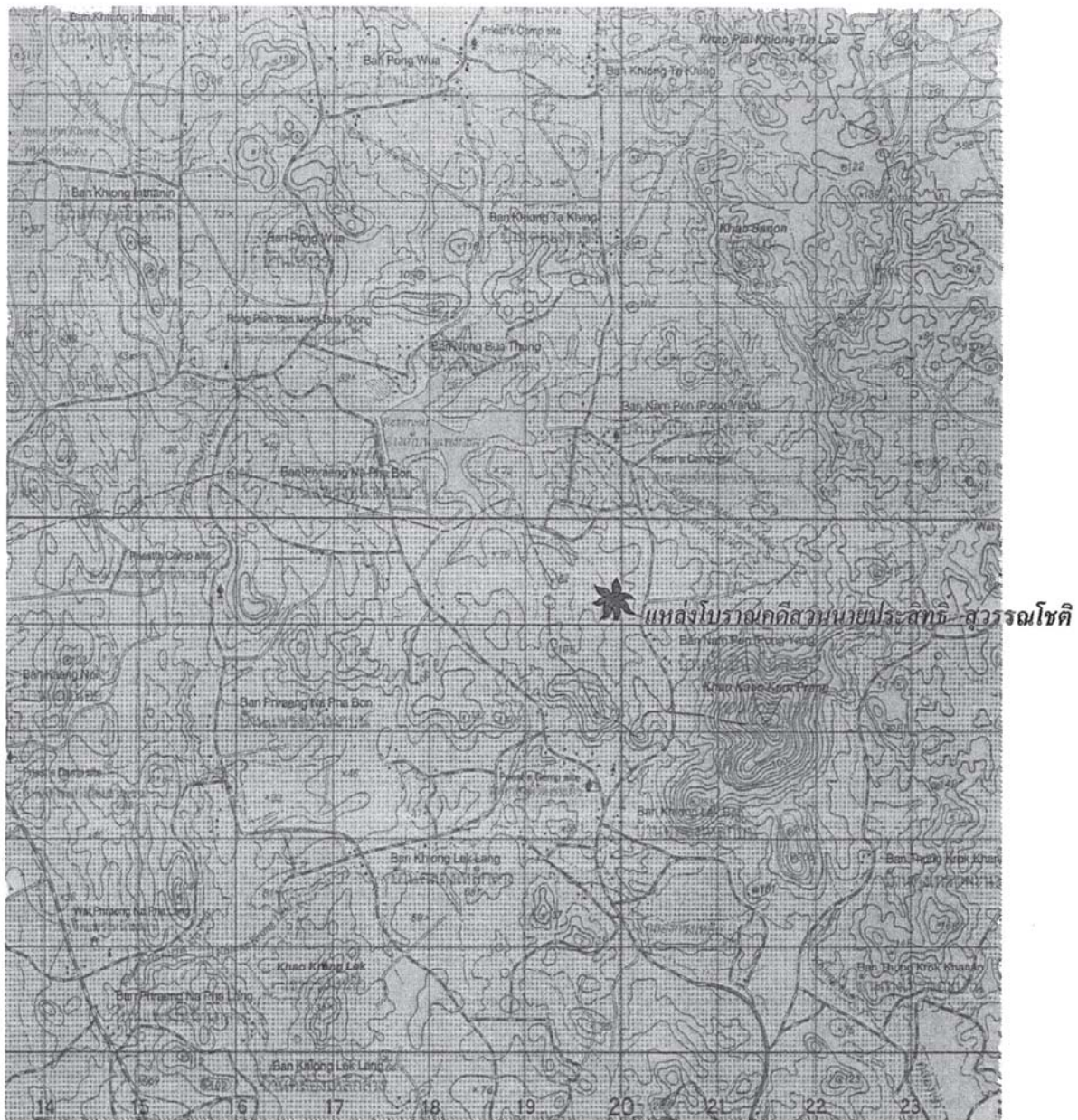
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
6,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19 – 20)

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองแพร่งหน้าผา ตั้งอยู่ทางเหนือของแหล่ง บนเนินดินใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตรปลูกยางพารา

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

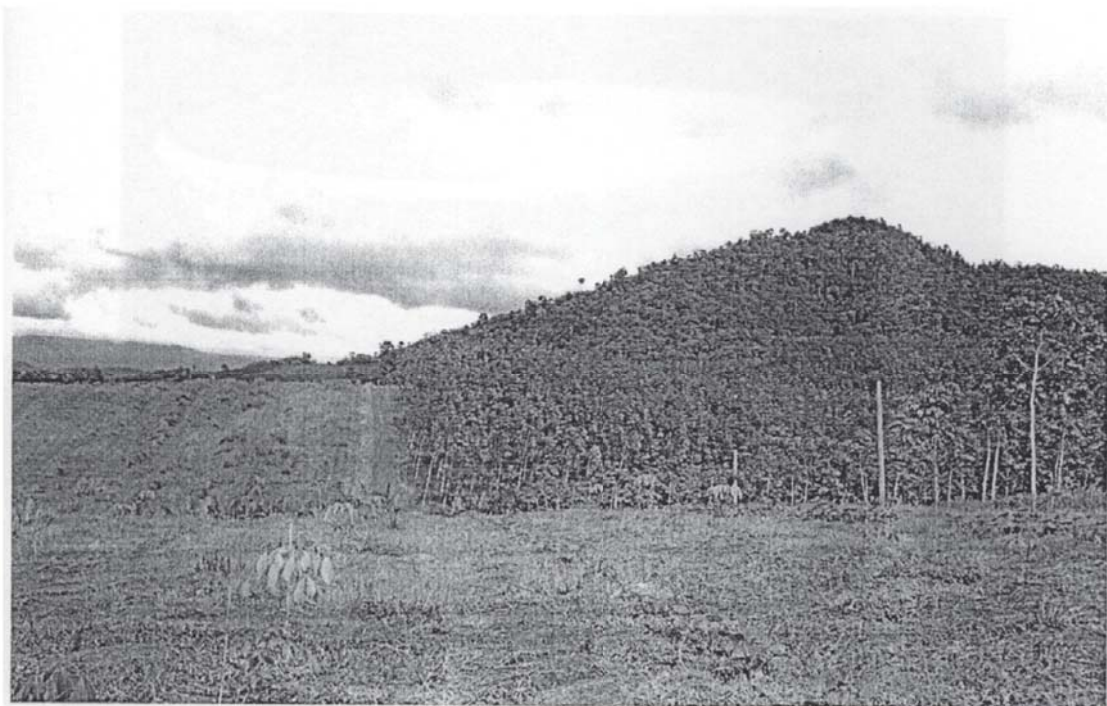
1. หินลับ
  2. ขวานหินกะเทาะ
  3. ชิ้นส่วนกำไลสำริด
  4. ลูกปัดแก้วสีเหลืองอมฟ้า
  5. ชิ้นส่วนแหวนสำริด
  6. เครื่องถ้วยสังคโลก
  7. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง
  8. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาล
- เป็นส่วนตัวภาชนะและหูของไห 4 หู ขนาดใหญ่



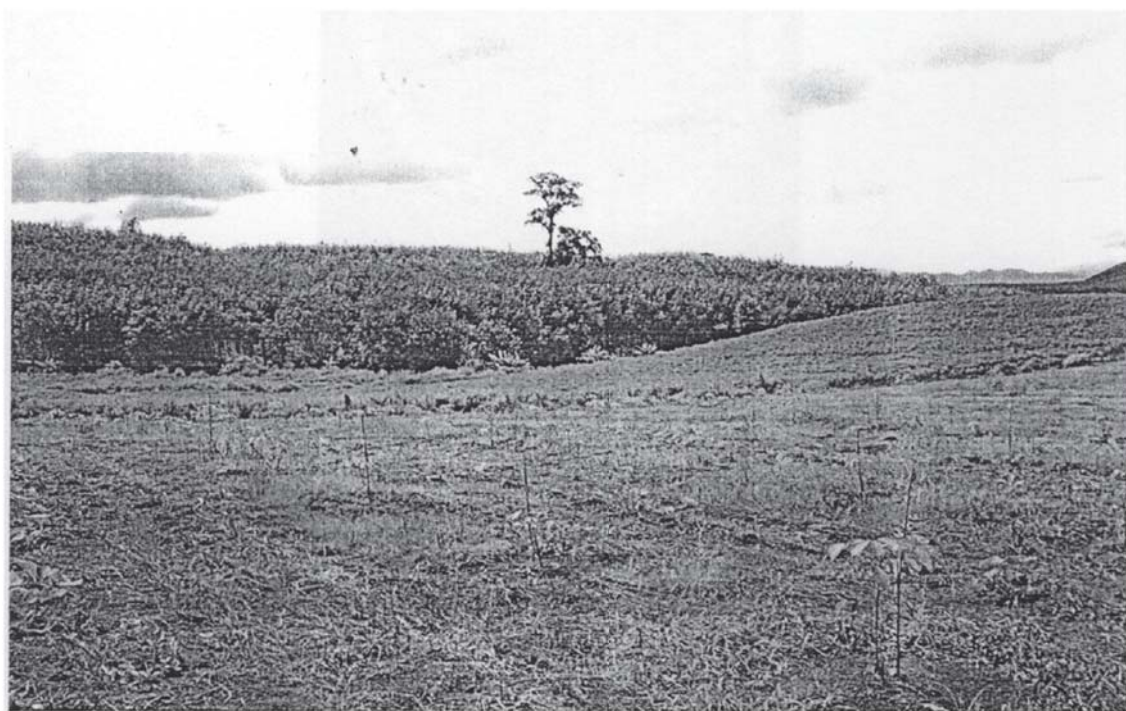
ภาพที่ 4.24 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวหนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ

ที่มา : แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 - RTSD  
ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 194291



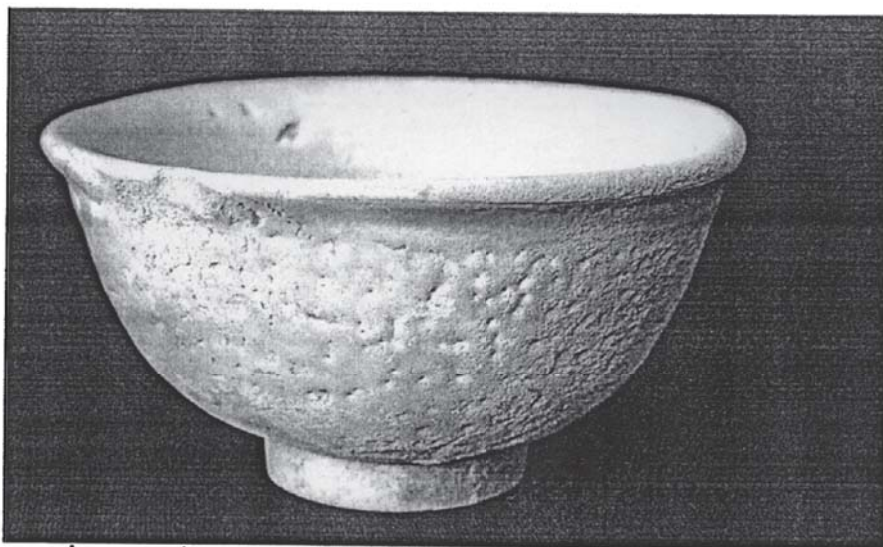


ภาพที่ 4.25



ภาพที่ 4.25 และภาพที่ 4.26 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดี  
สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ

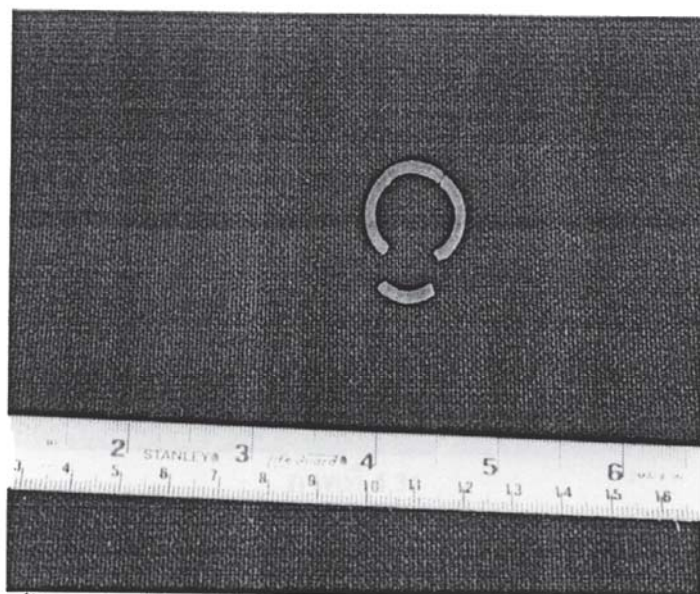




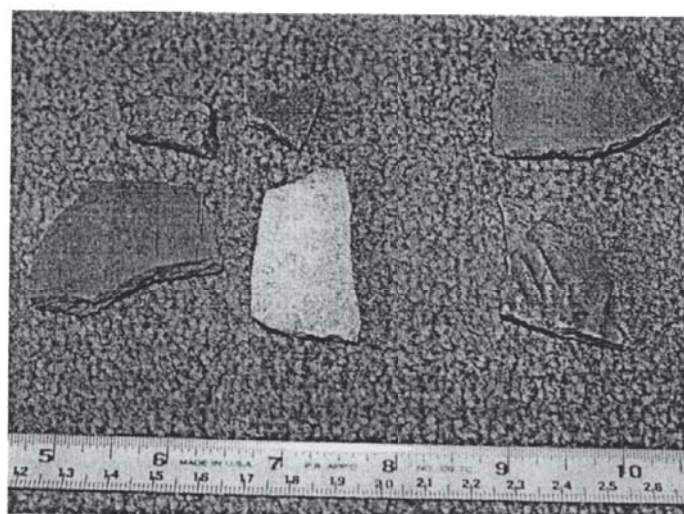
ภาพที่ 4.27 เครื่องถ้วยสังคโลกเคลือบสีเขียวอมเหลืองพบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ



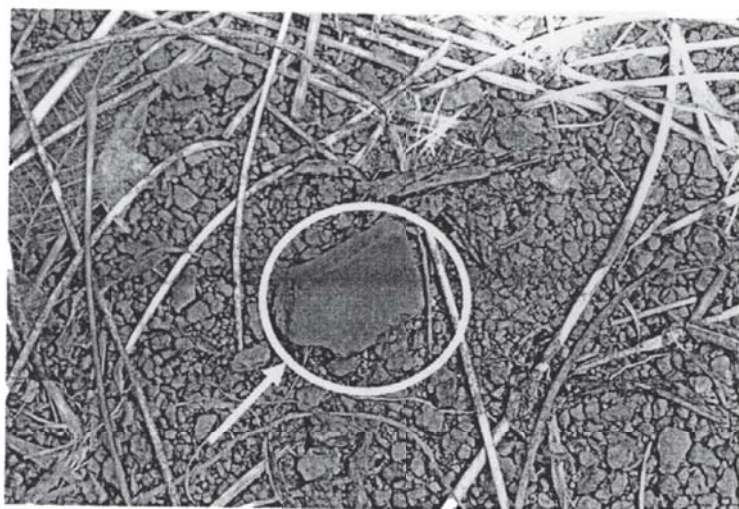
ภาพที่ 4.28 ลูกปัดแก้วสีเหลืองอมฟ้าพบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ



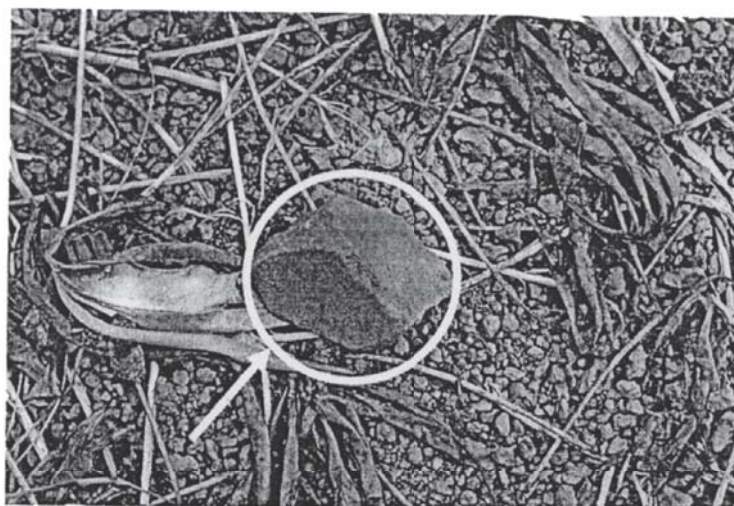
ภาพที่ 4.29 ชิ้นส่วนแหวนสำริดพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ



ภาพที่ 4.30 ชิ้นส่วนชนะดินเผาเนื้อแกร่งพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ



ภาพที่ 4.31



ภาพที่ 4.31 และ ภาพที่ 4.32 ชิ้นส่วนหินลับ พบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ

#### 4.2.5 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายบุญเดือน อริยะขันติ ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านเขาแก้ว ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี  
อาณาเขต

|             |                                      |
|-------------|--------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | คลองเหล็กบน บ้านคลองเหล็กบน          |
| ทิศใต้      | คลองอ่างเตา                          |
| ทิศตะวันออก | คลองเหล็กบน                          |
| ทิศตะวันตก  | พื้นที่การเกษตรปลูกพริกไทยและยางพารา |



### อายุสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ 4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา

### สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านแหล่ง คือ คลองอ่างเตาคลองกรงเหล็ก บริเวณนี้บางส่วนมีการสำรวจโดยกรมทรัพยากรธรณีพบว่ามีสายแร่ทองคำแทรกอยู่ แต่มีปริมาณไม่มากพอต่อการพัฒนาแหล่งในเชิงเศรษฐกิจ บริเวณพื้นที่ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกมันสำปะหลัง และสวนยางพารา

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

1. ขวานหินกะเทาะ
2. ขวานหินขัด
3. หินลับ
4. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผา
5. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบผิวทั้งด้านในและด้านนอก





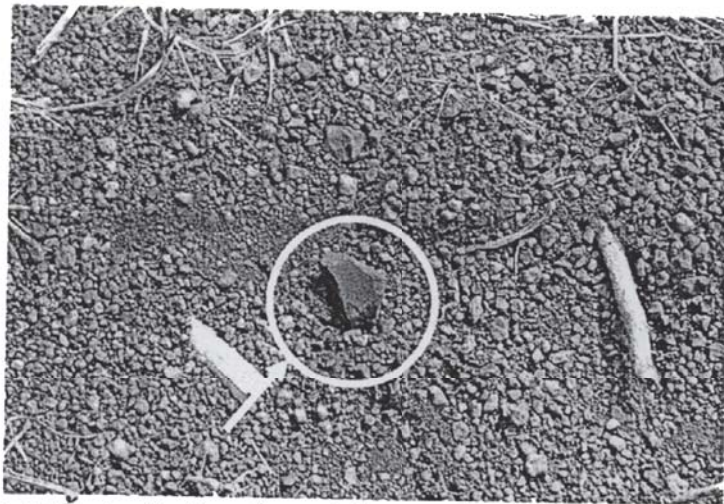


ภาพที่ 4.34 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ

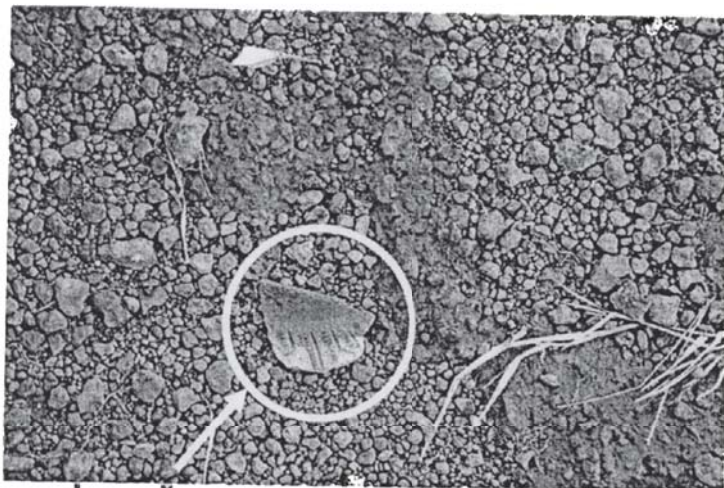


ภาพที่ 4.35 สภาพของร่องน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านแหล่งโบราณคดีสวน  
นายบุญเดือน อริยะขันติ





ภาพที่ 4.36 ชิ้นส่วนหินลับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเตือน อริยะขันติ



ภาพที่ 4.37 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผาในอุณหภูมิต่ำ  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเตือน อริยะขันติ



ภาพที่ 4.38 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง  
พบบริเวณผิวดินสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ



ภาพที่ 4.39 ขวานหินขัดพบในแหล่งโบราณคดี สวนนายบุญเดือน อริยะขันติ



#### 4.2.6 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายชาติ ไชยเสนาะ

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 6 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัด  
จันทบุรี

อาณาเขต

|             |                                         |
|-------------|-----------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | อ่างเก็บน้ำแพ่งกะผา และบ้านแพ่งหน้าผาบน |
| ทิศใต้      | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพารา              |
| ทิศตะวันออก | คลองแพ่งหน้าผา                          |
| ทิศตะวันตก  | คลองแพ่งหน้าผา                          |

อายุสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
4,000 ปี มาแล้ว ถึงสมัยอยุธยา

สภาพทั่วไป

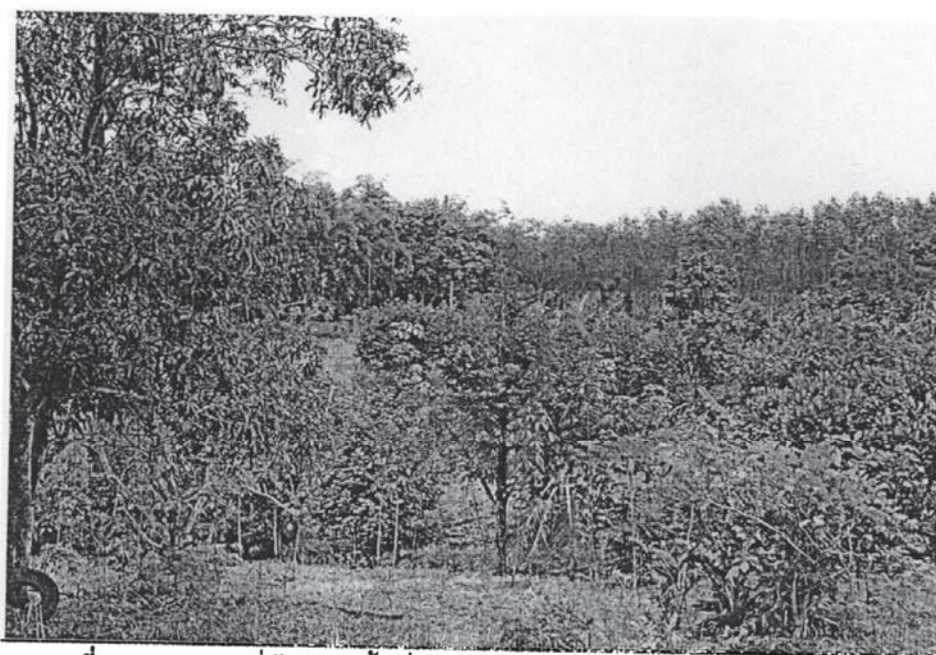
เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นคลองสาขาของ  
คลองแพ่งหน้าผา ไหลผ่านทางตะวันออกและตะวันตกของแหล่ง ทางทิศ  
เหนือห่างออกไป 1.5 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแพ่งกะผา พื้นที่  
ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกผลไม้ และยางพารา

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

1. ขวานหินกะเทาะ
2. ขวานหินขัดชนิดมีป้าและไม่มีป้า
3. หินลับ
4. เครื่องมือหินปลายแหลม ลักษณะคล้ายใบหอก
5. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ชนิดเคลือบน้ำเคลือบและไม่เคลือบ  
ผิว
6. แกนกลางกำไลหิน (งบน้ำอ้อย)
7. เครื่องประดับทรงกรวย ตรงกลางเจาะรู
8. กำไลทองเหลือง
9. กำไลสำริด
10. ชิ้นส่วนกำไลหิน
11. เครื่องถ้วยถ้วยอันนัม
12. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง
13. ก้อนดินเผามีรอยกดประทับ







ภาพที่ 4.41 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

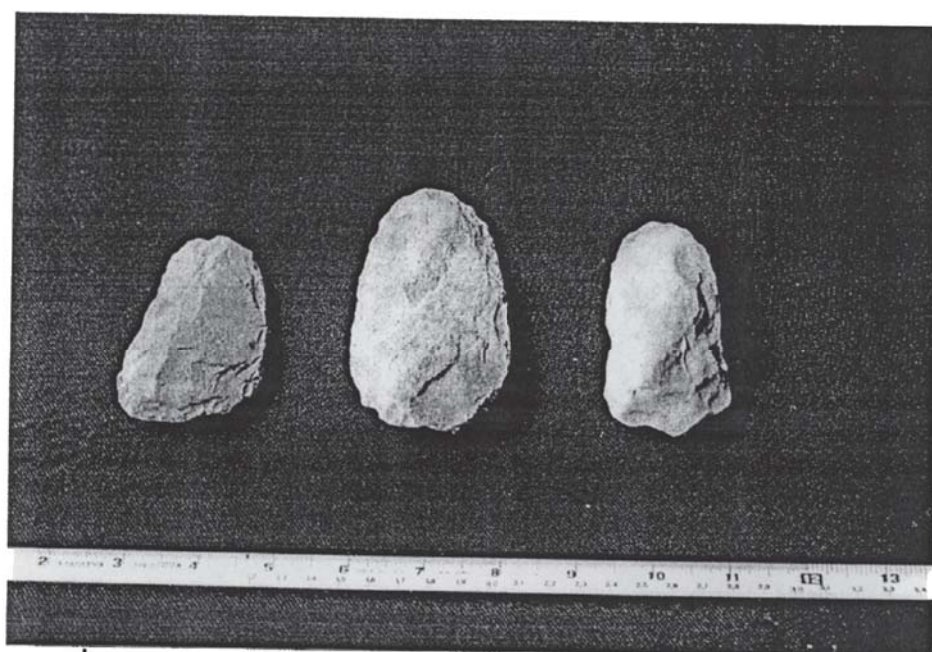


ภาพที่ 4.42 แหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านในบริเวณที่สวนนายชาติ ไชยเสนาะ



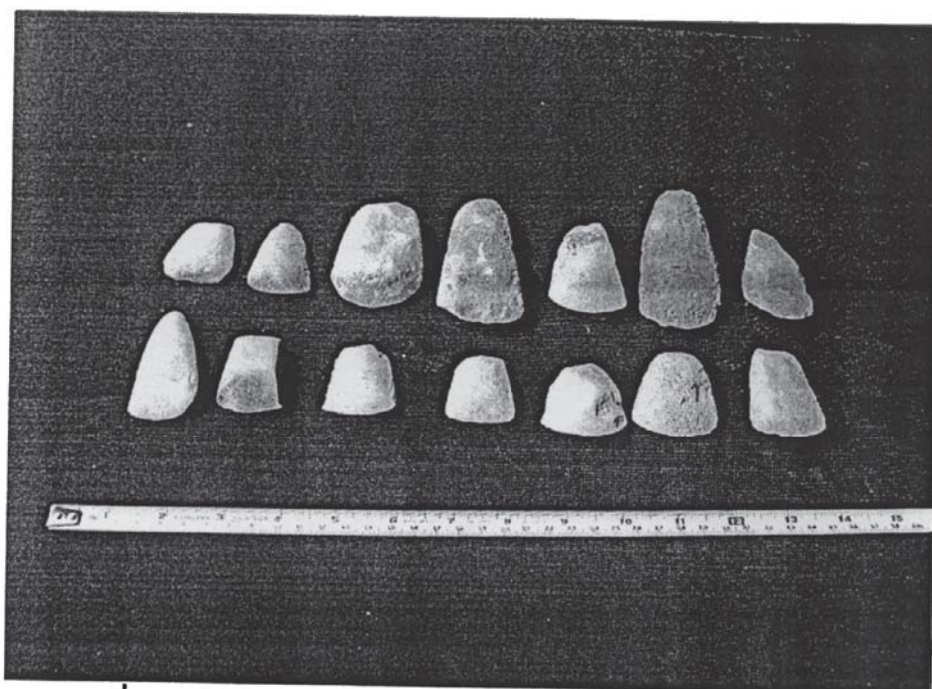


ภาพที่ 4.43 ร่องน้ำธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



ภาพที่ 4.44 ขวานหินกะเทาะ พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ





ภาพที่ 4.45 ขวานหินขัดพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



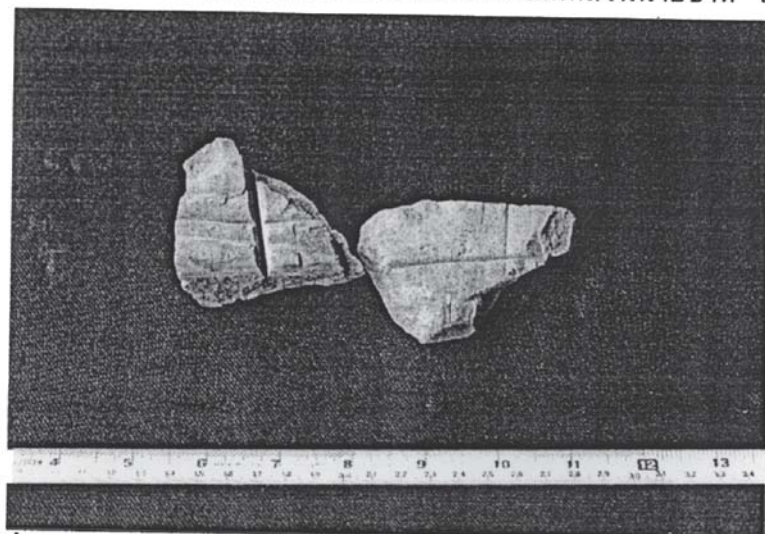
ภาพที่ 4.46 ขวานหินขัดมีปาก พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



ภาพที่ 4.47

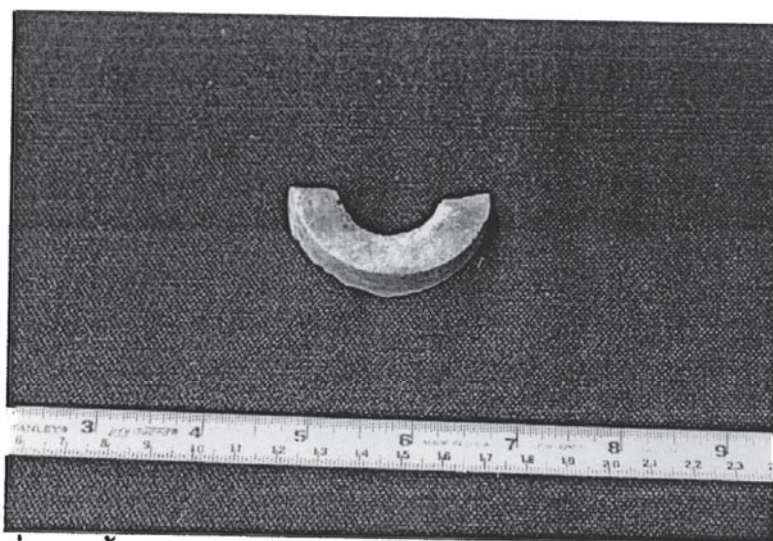


ภาพที่ 4.47 และภาพที่ 4.48 หินลับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

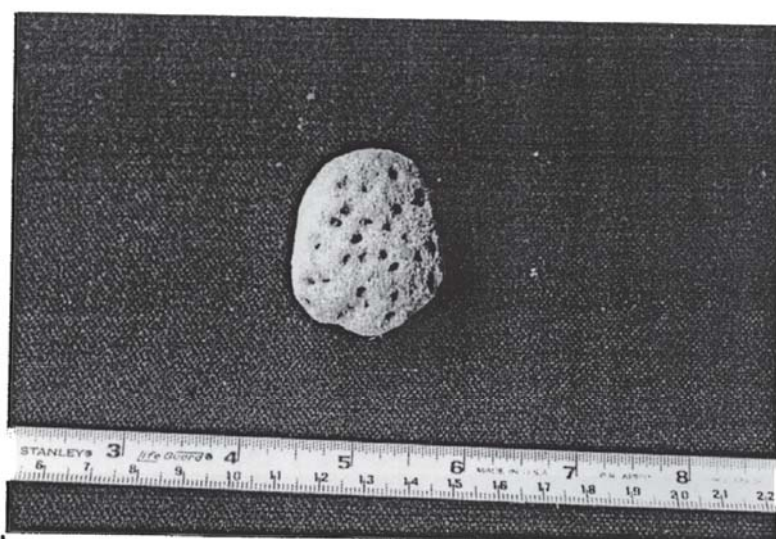


ภาพที่ 4.49 หินมีรอยขัดฝนเป็นร่องรอยลักษณะต่างๆ พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



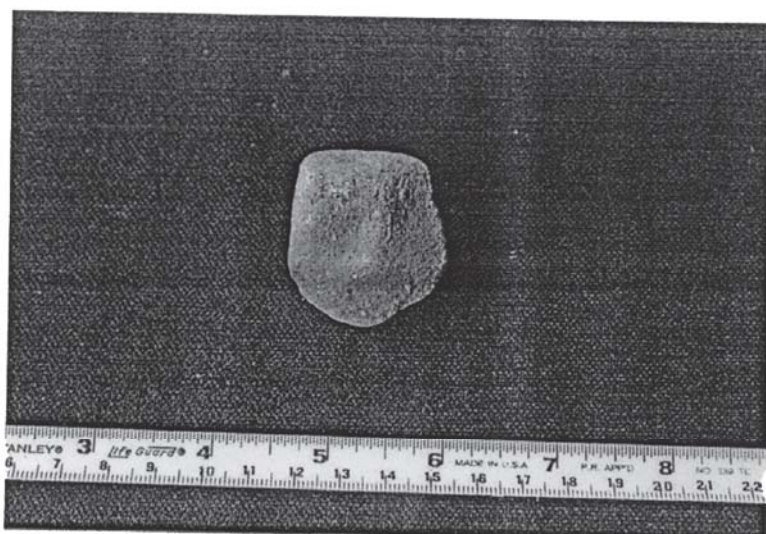


ภาพที่ 4.50 ชิ้นส่วนกำไลหินพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

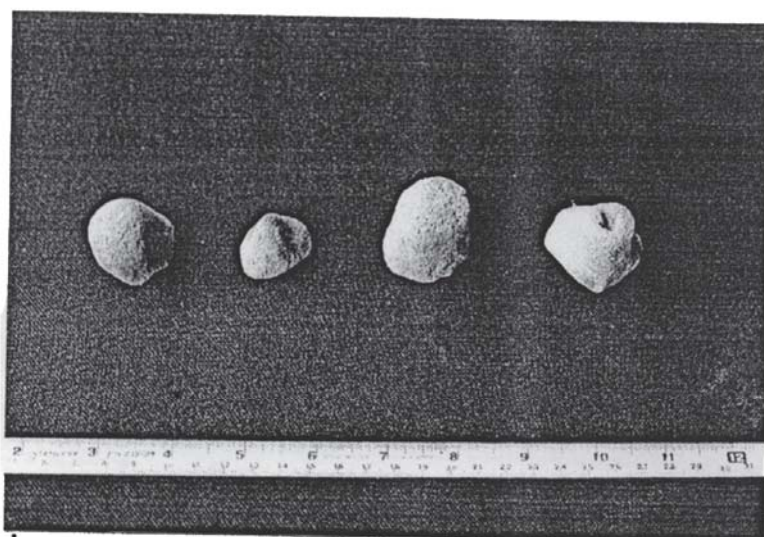


ภาพที่ 4.51 ก้อนดินเผาที่มีรอยประทับเป็นจุดเรียงโดยรอบพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

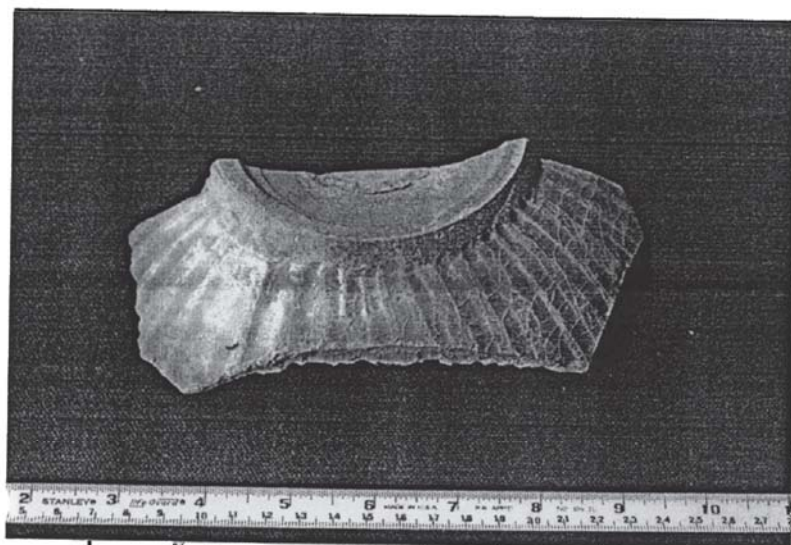




ภาพที่ 4.52 ก้อนดินเผามีรอยกดประทับพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



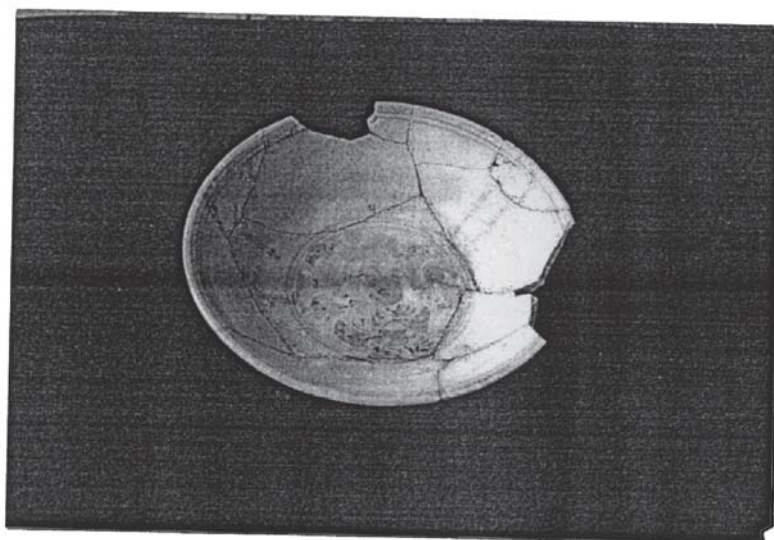
ภาพที่ 4.53 ขาภาชนะดินเผาพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



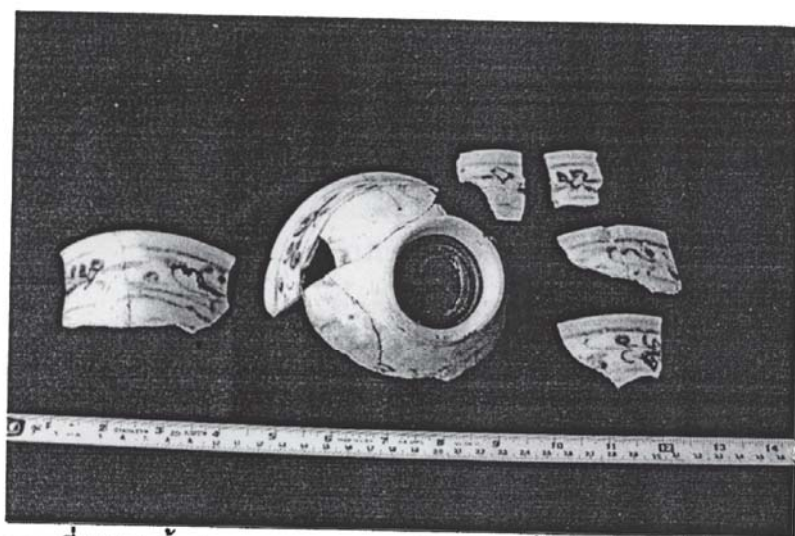
ภาพที่ 4.54 ชิ้นส่วนขามเคลือบสีเขียว ซึ่งเป็นเครื่องถ้วยสังคโลก  
(พุทธศตวรรษที่ 19 – 20) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



ภาพที่ 4.55 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผาในอุณหภูมิต่ำซึ่งเป็นภาชนะดินเผา  
สมัยอยุธยา – รัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 23 – 24)  
พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



ภาพที่ 4.56 การตกแต่งด้านในและด้านนอกของภาชนะดินเผา เนื้อแกร่งเขียนลายใต้เคลือบซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันนัม(พุทธศตวรรษที่ 19 – 20) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ



ภาพที่ 4.57 ชิ้นส่วนชามลายคราม มีการปาดน้ำยาที่ก้นชามด้านนอก ซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันนัม(พุทธศตวรรษที่ 22-23)พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ





ภาพที่ 4.58 ชิ้นส่วนหูกาษณะดินเผาเนื้อแกร่งซึ่งเป็นเครื่องถ้วยอันันัม  
(พุทธศตวรรษที่ 22 – 23) พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

#### 4.2.7 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายไส สุวรรณโชติ

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านเขาแก้ว ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

อาณาเขต

ทิศเหนือ อ่างเก็บน้ำแพ่งกะผา และบ้านแพร่งหน้าผาบน

ทิศใต้ พื้นที่การเกษตรปลูกยางพารา

ทิศตะวันออก คลองแพร่งหน้าผา

ทิศตะวันตก คลองสาขาของคลองแพร่งหน้าผา

อายุสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องถึงสมัยประวัติศาสตร์ หรือประมาณ  
4,000 ปีมาแล้วถึงสมัยอยุธยา

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นคลองสาขาของ  
คลองแพร่งหน้าผา ไหลผ่านทางตะวันออกและตะวันตกของแหล่ง ทางทิศ  
เหนือห่างออกไป 1 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแพ่งกะผา บริเวณ  
พื้นที่ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกผลไม้ และสวนยางพารา

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

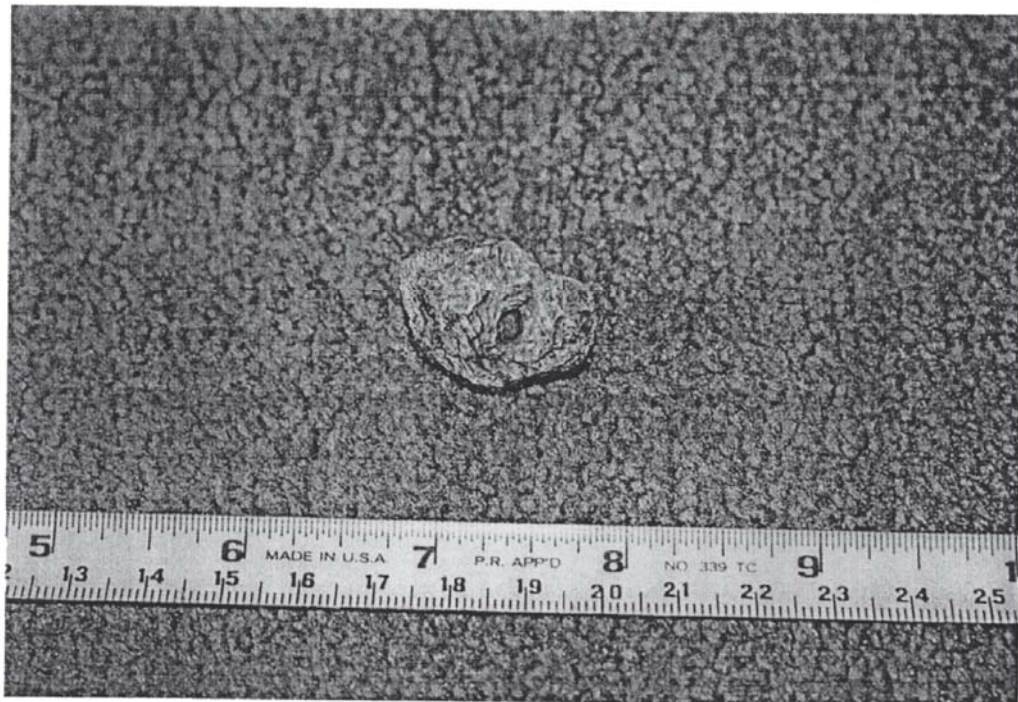
1. ขวานหินขัด
2. ขวานหินกะเทาะ
3. หินลับ
4. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ
5. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ชนิดเคลือบน้ำเคลือบและไม่เคลือบผิว





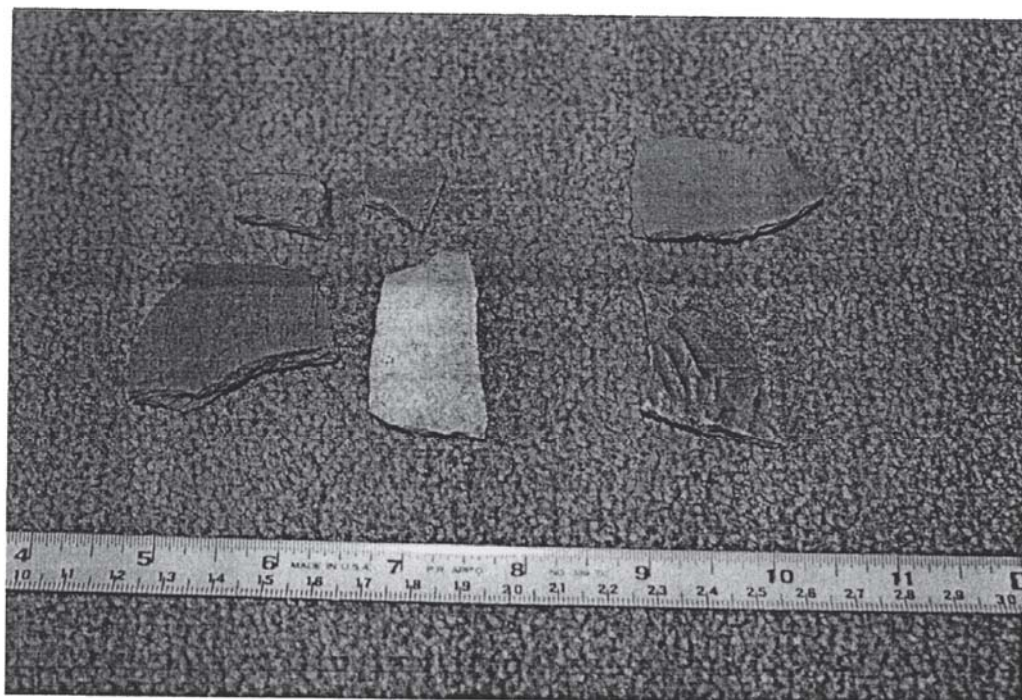


ภาพที่ 4.60 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายใส สุวรรณโชติ

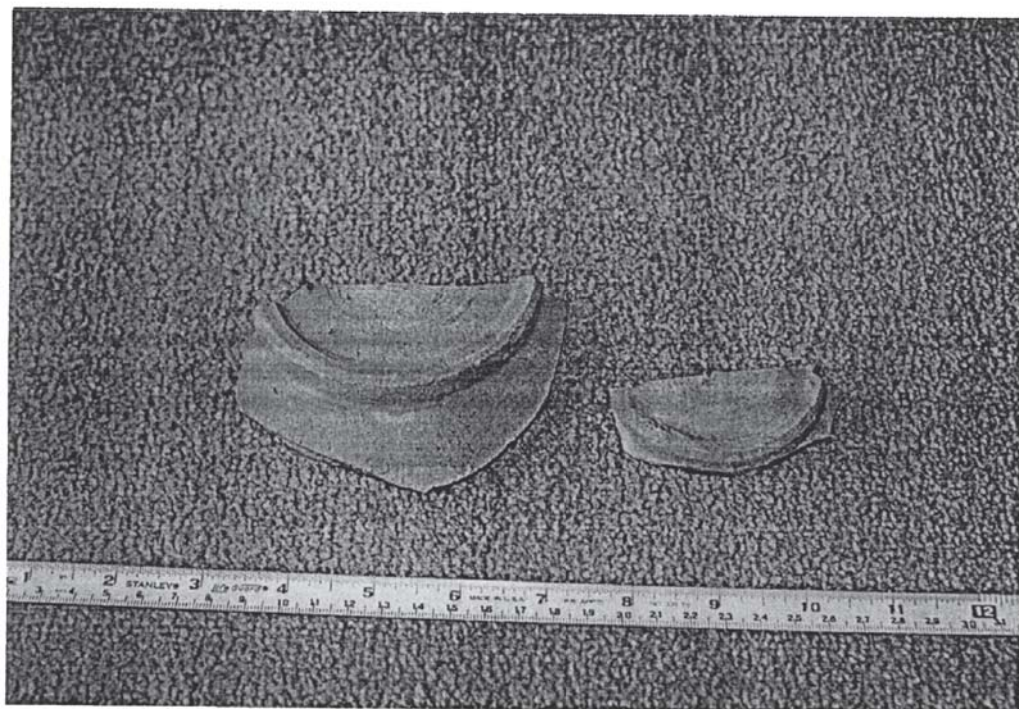


ภาพที่ 4.61 ชิ้นส่วนกระดุกจากแหล่งโบราณคดีสวนนายใส





ภาพที่ 4.62



ภาพที่ 4.62 และ ภาพที่ 4.63 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง

#### 4.2.8 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนายจเร จันทสิทธิ์

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 7 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัด  
จันทบุรี

อาณาเขต

|             |                                       |
|-------------|---------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | ลำธารทางน้ำเก่า                       |
| ทิศใต้      | เส้นทางสาธารณประโยชน์เป็นทางหินลูกรัง |
| ทิศตะวันออก | พื้นที่การเกษตรปลูกมันสำปะหลัง        |
| ทิศตะวันตก  | สวนผลไม้                              |

อายุสมัย

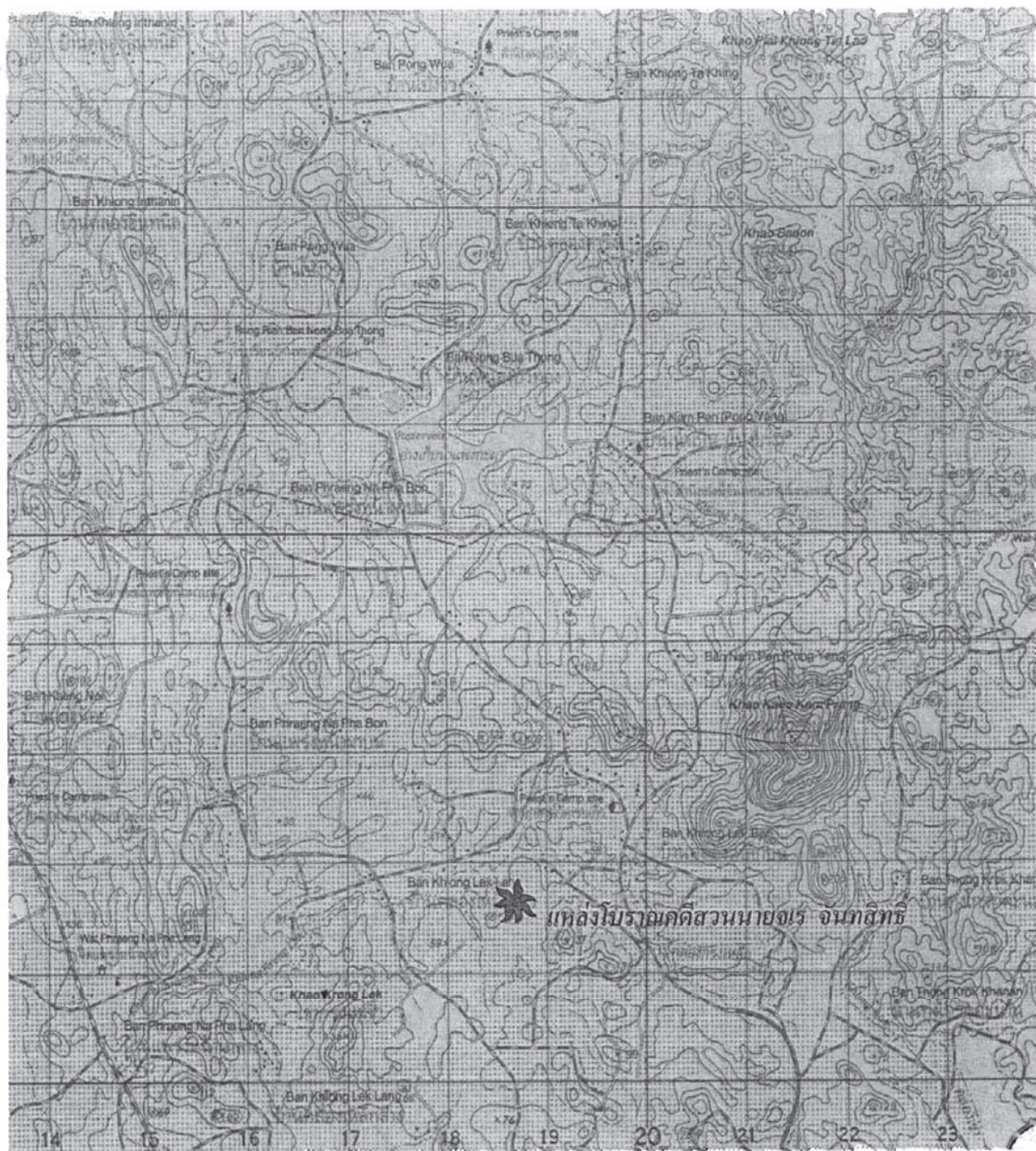
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ - ประวัติศาสตร์

สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชันเชิงเขาแก้วกำปราง ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ  
เป็นลำธารทางน้ำเก่าที่ตื้นเขินอยู่ทางทิศเหนือของแหล่ง ความลาดชัน  
ค่อนข้างลึกเพราะเป็นเชิงเขา ขนาดพื้นที่ที่พบหลักฐานทางโบราณคดี  
ประมาณ 4 ไร่ บริเวณพื้นที่ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรปลูกยางพารา  
หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

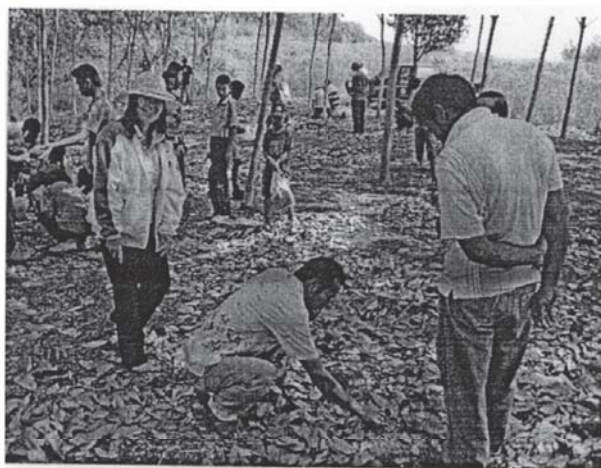
1. ขวานหินกะเทาะ
2. ขวานหินขัด
3. หินฉับ
4. ชิ้นส่วนกำไลหิน
5. แกนกลางกำไลหิน (งบน้ำอ้อย)
6. กำไลหินสีแดง
7. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเนื้อแกร่ง
8. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบส่วนที่เป็นขาของภาชนะ





ภาพที่ 4.64 ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์

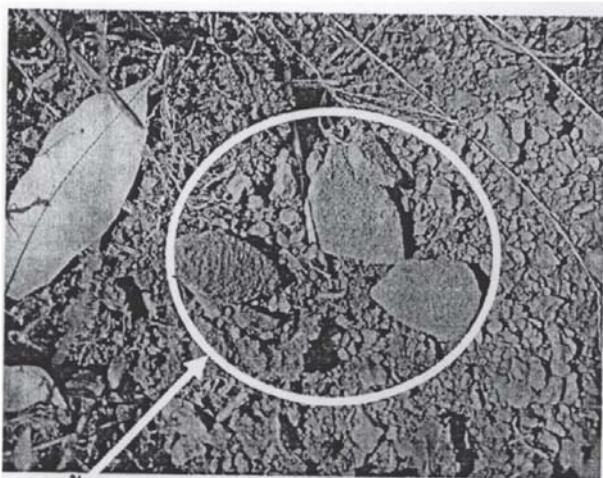
ที่มา : แผนที่ทหาร มาตราส่วน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 - RTSD ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 2726683



ภาพที่ 4.65

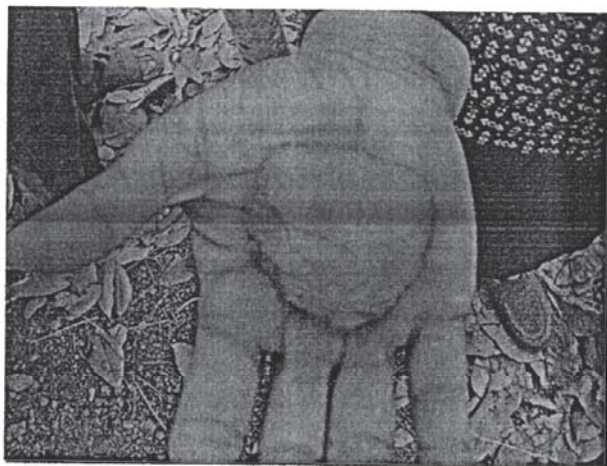


ภาพที่ 4.65 และภาพที่ 4.66 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนายจเร จันทสิทธิ์

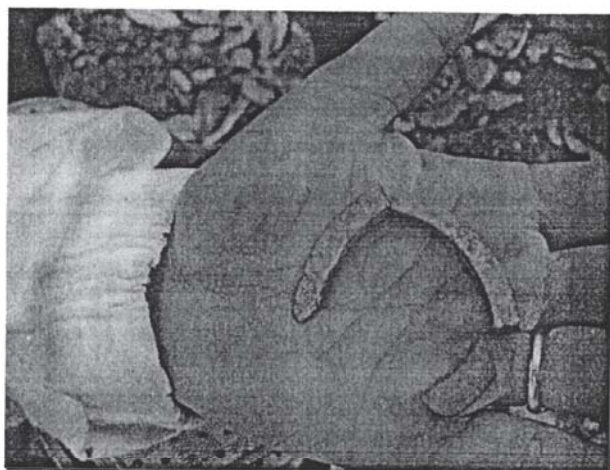


ภาพที่ 4.67 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ พบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนายจเร จันทสิทธิ์





ภาพที่ 4.68 ขวานหินขัดพบในแหล่งโบราณคดีสวนนายจร จันทสิทธิ์



ภาพที่ 4.69 ชิ้นส่วนกำไลหิน พบในแหล่งโบราณคดีสวนนายจร จันทสิทธิ์

#### 4.2.9 ชื่อแหล่งโบราณคดี สวนนางลำยอง สุขมาก

ที่ตั้งแหล่ง

หมู่ที่ 6 บ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอกำแพงแสน จังหวัด  
จันทบุรี

อาณาเขต

|             |                                    |
|-------------|------------------------------------|
| ทิศเหนือ    | พื้นที่การเกษตรปลูกยางพารา         |
| ทิศใต้      | พื้นที่การเกษตรปลูกผลไม้           |
| ทิศตะวันออก | คลองแพร่งหน้าผา                    |
| ทิศตะวันตก  | คลองสาขาคลองแพร่งหน้าผา/ทางสาธารณะ |



### อายุสมัย

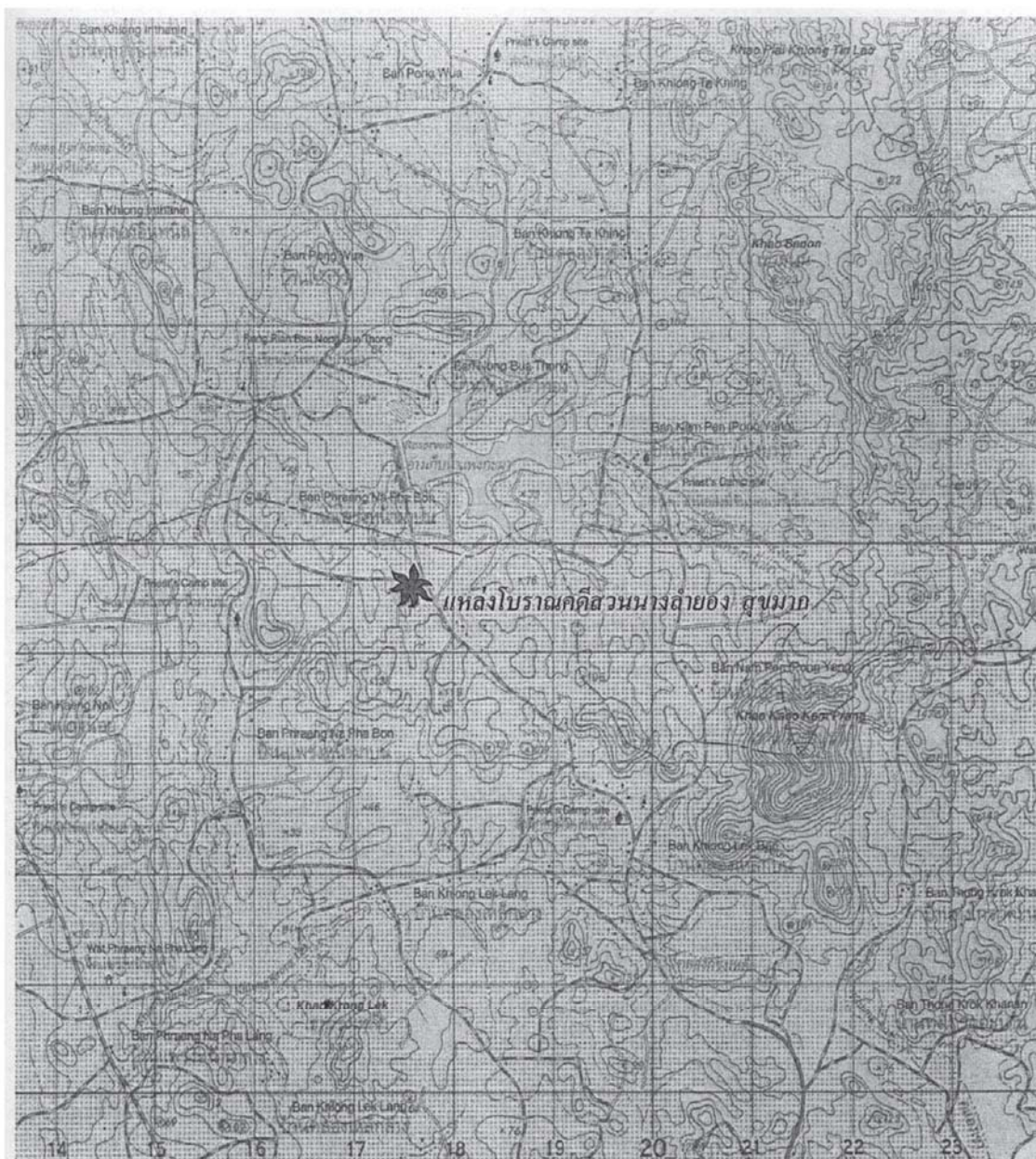
สมัยก่อนประวัติศาสตร์-สมัยประวัติศาสตร์

### สภาพทั่วไป

เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน ที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นคลองสาขาของ คลองแพรงหน้าผา ไหลผ่านทิศตะวันตกของแหล่ง ทางทิศเหนือห่างออกไป 1.2 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำแพรงกะผา พื้นที่ของแหล่งใช้เป็นพื้นที่ ทำการเกษตรปลูกมันสำปะหลังและสวนมะม่วง

หลักฐานที่พบ ประกอบด้วย

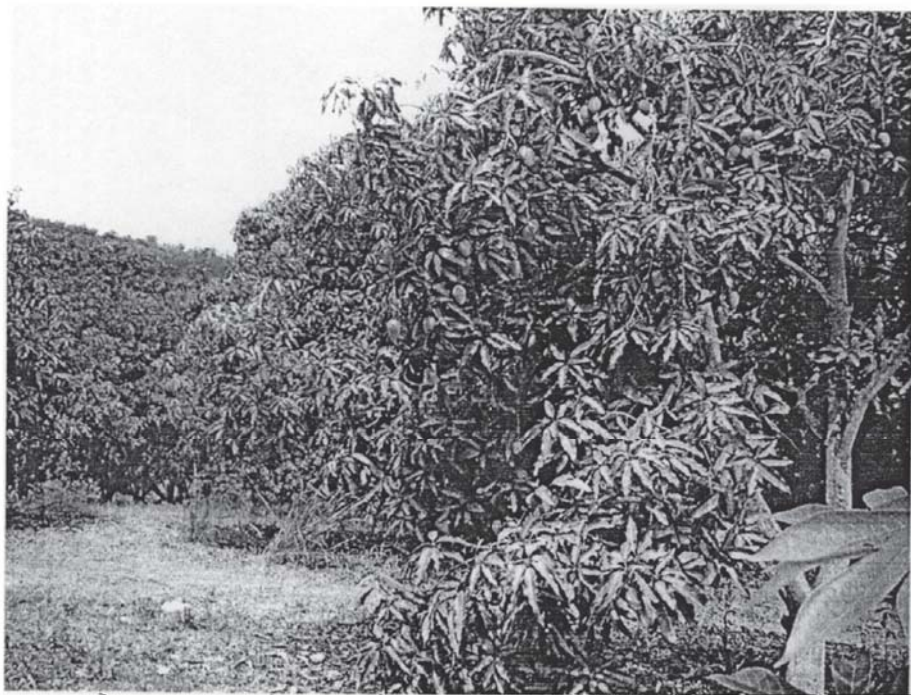
- 1.ขวานหินกะเทาะ
- 2.ขวานหินขัด
- 3.หินลับ
- 4.ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ
- 5.ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เป็นเศษภาชนะจากแหล่งเตาเผา สุโขทัย และแหล่งเตาแม่น้ำน้อยจังหวัดสิงห์บุรี พบในปริมาณที่ หนาแน่นมาก
- 6.ชิ้นส่วนขดตั้งภาชนะดินเผา
- 7.แหวนสำริด
- 8.กำไลสำริด
- 9.กำไลหินขัด
- 10.แวนดินเผา



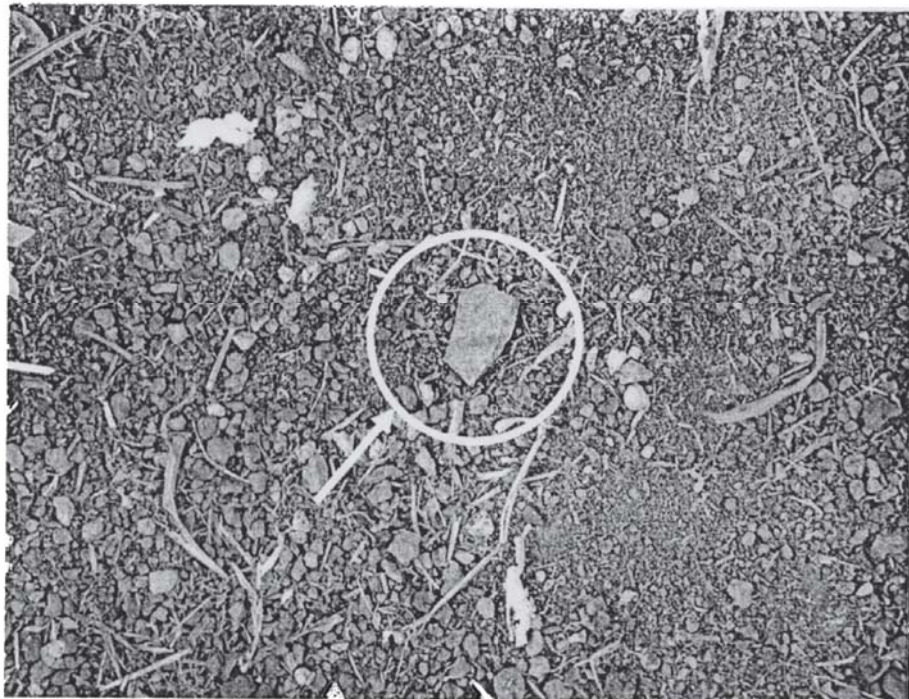
ภาพที่ 4.7Q ที่ตั้งแหล่งโบราณคดีสวนนางลายของ สุขมาก

ที่มา : แผนที่ทหาร มาตรฐาน 1 : 50,000 ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 3 – RTSD  
 ระวาง 5334 I พิกัดกริด 47 PRQ 2979373



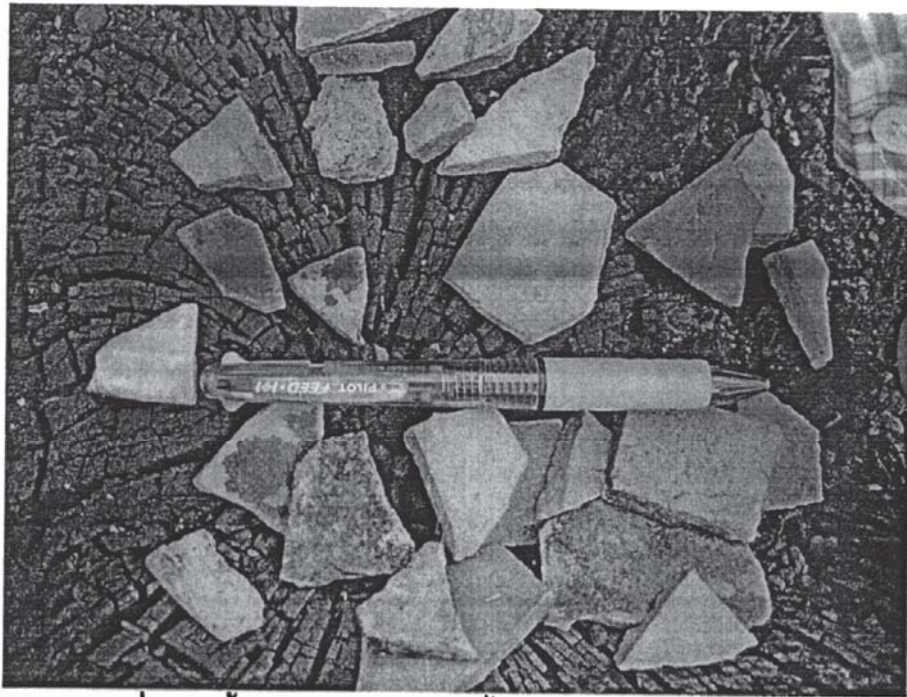


ภาพที่ 4.71 สภาพทั่วไปของพื้นที่แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก

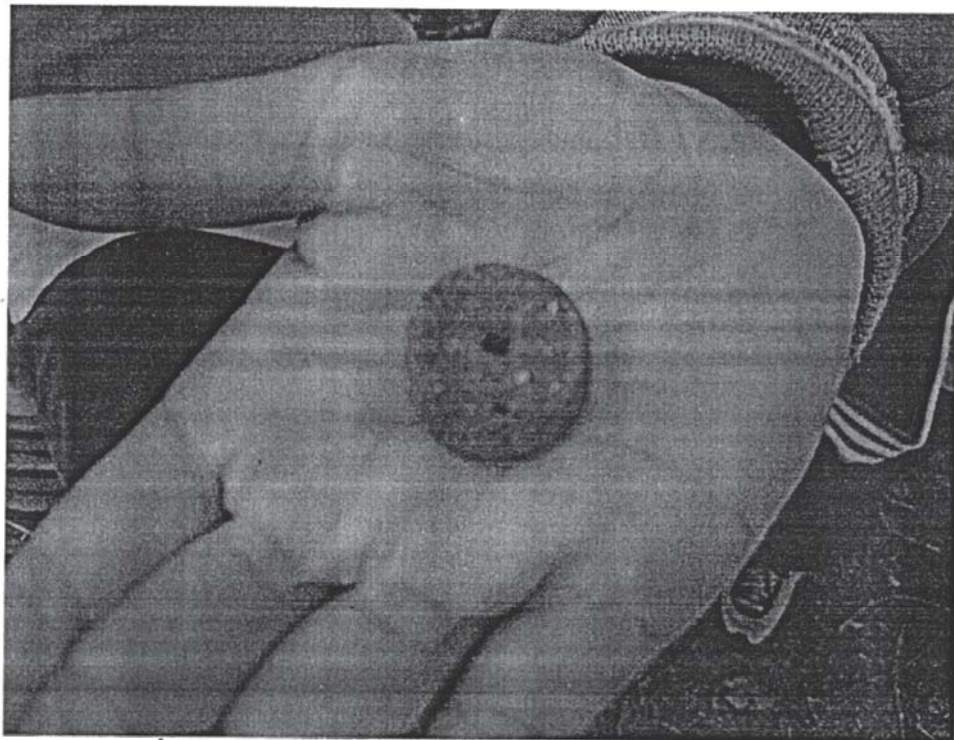


ภาพที่ 4.72 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง พบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนางลำยอง สุขมาก

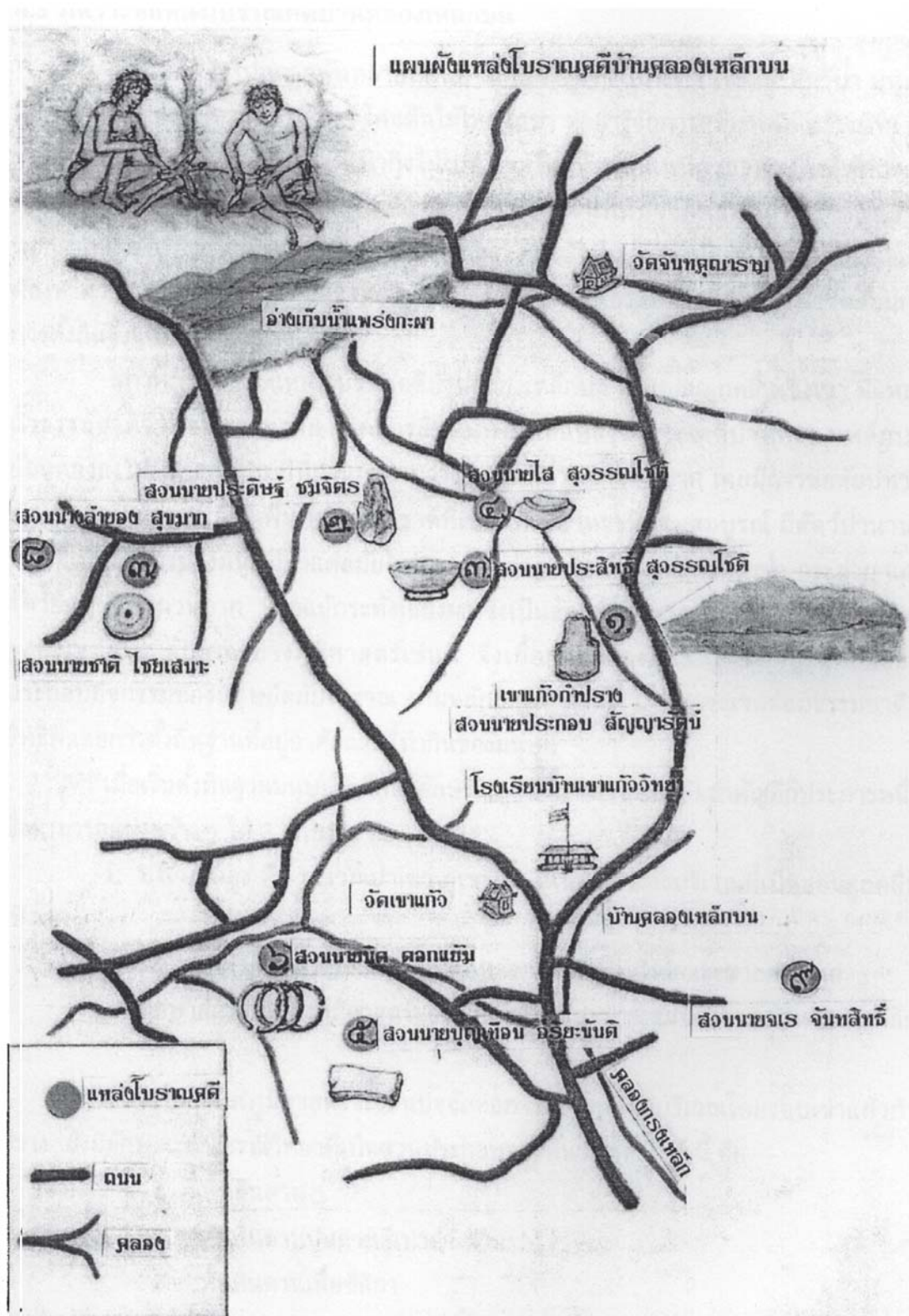




ภาพที่ 4.73 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง พบในแหล่งโบราณคดี  
สวนนางลำยอง สุขมาก



ภาพที่ 4.74 แวดินเผาพบในแหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก



ภาพที่ 4.75 แผนที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนทั้ง 9 แหล่ง



#### 4.3 วิเคราะห์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

ย้อนอดีตลงไปหลายพันหลายหมื่นปี โลกมีแต่ภูเขา แม่น้ำ ดันไม้และสัตว์ป่า มนุษย์สมัยโบราณอาศัยอยู่ตามถ้ำ เชิงเขา โคนต้นไม้ใหญ่ในป่า ต่อมารู้จักการสร้างที่พัก สร้างบ้าน ใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำโครงบ้าน นำกิ่งไม้ใบหญ้าหรือแม้แต่ดินเหนียวมาทำเป็นที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัยจะต้องมีหรืออยู่ใกล้แหล่งน้ำ เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นต้องมีแหล่งอาหาร เช่น สัตว์ป่า พืชผัก ผลไม้ เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์สมัยโบราณจึงต้องทำความเข้าใจกับสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ ซึ่งกล่าวโดยรวมแล้วก็คือสภาพแวดล้อมกับการตั้งถิ่นฐานนั่นเอง

สภาพภูมิศาสตร์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน เป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขา มีแหล่งน้ำธรรมชาติจำนวนมากหลายสาย จากการสืบค้นทั้งอดีตแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนย้อนหลังลงไปมากกว่า 50 ปีที่ผ่านมา พบว่าเป็นพื้นที่ป่าหนาแน่นมาก เคยมีการขอสัมปทานตัดไม้ป่า นั้นแสดงว่าเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิดที่เป็นอาหารของมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ ตัวอย่าง เช่น ช้าง เสือ ลิง หมูป่า กระต่าย และสัตว์อื่นๆ อีกจำนวนมาก หรือแม้กระทั่งเสี้ยนผา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าหายาก ยังเคยมีการพบอยู่บ้านคลองเหล็กบน ลักษณะทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ จึงเกื้อกูลต่อการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและที่ประกอบกิจกรรมของมนุษย์สมัยโบราณ ตามหลักการที่กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของมนุษย์

เมื่อเริ่มตั้งถิ่นฐานมนุษย์จะศึกษาลักษณะภูมิประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งสามารถแบ่งกว้างๆ ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. บริเวณที่สูง คือ บริเวณป่าเขา ภูเขา ถ้ำ เนินผารวมทั้งบริเวณที่เป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขา
  2. บริเวณที่ต่ำ คือ บริเวณที่ราบลุ่มในหุบเขาเป็นดินริมฝั่งน้ำและชายฝั่งทะเล
- การศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณบ้านคลองเหล็กบน

นอกจากสภาพภูมิศาสตร์จะเป็นปัจจัยต่อการตั้งฐานแล้วบริเวณโดยรอบเขาแก้วกำปราง ยังมีลักษณะทางธรณีวิทยาที่เป็นส่วนประกอบของหินชนิดต่าง ดังนี้ คือ

1. หินดินดาน
2. หินดินดานปนถ่านสีเทาดำ
3. หินดินดานเนื้อซิลิกา
4. หินทราย
5. หินทรายแป้ง
6. หินทรายปนถ้ำภูเขาไฟ



## 7. หินตะกอนสีแดง

## 8. หินตะกอน

ฯลฯ

กลุ่มหินเหล่านี้เป็นวัตถุที่มีมากในพื้นที่บ้านคลองเหล็กบน สามารถนำมาทำเครื่องมือหิน เช่น ขวานหินขัด กำไลหิน เครื่องมือปลายแหลม เครื่องมือสะเก็ดหินและหินลับได้เป็นอย่างดี ผลการสำรวจพบว่าแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนทั้ง 9 แหล่ง พบขวานหินขัด ชิ้นส่วนกำไลหิน กระจายตัวอยู่ในแหล่งโบราณคดีในปริมาณที่หนาแน่นมาก บางแหล่งในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ พบขวานหินขัดกว่า 100 ชิ้น ทำให้สันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า อาจจะเป็นแหล่งผลิตขวานหินและเครื่องมือหินอื่นอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งขวานหินขัดที่พบได้วิเคราะห์เบื้องต้นโดยนักโบราณคดีและนักธรณีวิทยาว่าทำจากหินตะกอน หินทราย หินกรวด ซึ่งมีอยู่ในพื้นที่แหล่งโบราณคดีมีจำนวนมาก ส่วนเศษชิ้นส่วนกำไลหินที่พบทำจากหินดินดาน หินตะกอน หินตะกอนสีแดง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่เช่นเดียวกัน

ขวานหินขัด ชิ้นส่วนกำไลหินที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน เมื่อศึกษาโดยการเปรียบเทียบรูปแบบโบราณวัตถุกับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองบอน ตำบลหนองตาก อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร แหล่งโบราณคดีเชิงเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี และแหล่งโบราณคดีโคกพนมดี อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี กำหนดอายุเบื้องต้นได้ประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่

การพบขวานหินขัดขนาดเล็กมากจำนวนมากหลายชิ้นเป็นขวานหินขัดที่ใช้งานไม่ได้ แต่คนสมัยโบราณจะใช้ฝังร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์และเศษชิ้นส่วนกำไลหินที่พบทำจากหินตะกอน หินตะกอนสีแดง และหินดินดาน เป็นวัตถุที่ไม่คงทนจะเปราะและหักชำรุดได้ง่าย แม้กระทั่งการที่วัตถุเหล่านี้ถูกน้ำหรือแช่นานๆ อาจชำรุดได้ง่าย จึงไม่เหมาะที่จะนำมาเป็นเครื่องประดับ กำไลหินต่างๆ เหล่านี้ จะพบฝังอยู่ร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์โบราณในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยทั่วไปซึ่งหมายความว่าแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนอาจจะมีพิธีกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการฝังศพแล้ว โดยการนำขวานหินขัดและกำไลหินมาฝังร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์

ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบหรืออีกชื่อหนึ่งคือชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อเครื่องดินที่พบจากการสำรวจและการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีทั้งแบบเนื้อเรียบไม่มีลวดลาย แบบลายขีดขีด แบบลายเชือกทาบ ส่วนมากพบเป็นชิ้นส่วนขนาดเล็กถึงเล็กมาก อาจเป็นเพราะการถูกกดทับเป็นเวลานาน หรือสภาพพื้นที่ถูกรบกวนจากการทำเกษตรกรรม แต่สามารถพิสูจน์ทราบโดยนักโบราณคดีและนักธรณีวิทยาว่าวัตถุที่ใช้ทำภาชนะคือวัตถุที่มีอยู่ในบริเวณพื้นที่แหล่งโบราณคดี อาจสันนิษฐานได้ว่าการผลิตภาชนะดินเผาแบบเนื้อหยาบหรือเนื้อเครื่องดิน โดยชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบนเองหรืออาจจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน

ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ดังกล่าว สามารถเปรียบเทียบรูปแบบ ลวดลาย วัสดุที่ใช้ผลิตได้กับแหล่งโบราณคดีบ้านคลองบอน ตำบลหนองตากง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร แหล่งโบราณคดีเชิงเขาซอยดาว อำเภอซอยดาว จังหวัดพิจิตร กำหนดอายุเบื้องต้นได้ประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่

นอกจากขวานหินขัด หินลับ เศษชิ้นส่วนกำไลหิน ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบแล้วยังพบชิ้นส่วนเครื่องประดับทำจากหิน เครื่องมือหินกะเทาะปลายแหลม เครื่องประดับทำจากหินโมราในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนอีกด้วย การพบเครื่องประดับและเครื่องมือเหล่านี้ ทำให้การสันนิษฐานว่า บริเวณบ้านคลองเหล็กบนมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่มีน้ำหนักมากขึ้น ส่วนการพบแว่นดินเผา สันนิษฐานว่าชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบนรู้จักการทอผ้า ปั่นด้ายเพื่อใช้แต่งห่มแล้ว

จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีจำนวน 9 แหล่ง พบว่า ที่ตั้งแหล่งอยู่บนพื้นที่ค่อนข้างสูงลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขาทั้งหมด นอกจากนั้นยังพบว่าที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแต่ละแหล่งอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกับลำน้ำธรรมชาติ ลำน้ำเหล่านี้ประกอบด้วยคลองกรงเหล็ก คลองอ่างเต่า คลองแพรงหน้าผาบน คลองสาขาคลองแพรงหน้าผา การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานเช่นนี้ เป็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนนี้ สามารถเปรียบเทียบได้กับการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณบ้านคลองบอน ตำบลหนองตากง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร และแหล่งโบราณคดีเชิงเขาซอยดาว อำเภอซอยดาว จังหวัดพิจิตร กำหนดอายุประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว

#### 4.4 การตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบน

บริเวณบ้านคลองเหล็กบนมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณต่อเนื่องถึงปัจจุบัน รวม 3 ยุคสมัย คือ

1. ยุคหินใหม่ มีอายุประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว ชุมชนยุคนี้จะตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงตามลอนลูกคลื่นเชิงเขา มีแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ใกล้ๆ กับที่พักอาศัย ดำรงชีพโดยการเก็บหาของป่าล่าสัตว์ เป็นกลุ่มชนขนาดเล็ก มีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง เครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมือหิน มีขวานหินขัด เครื่องมือหินปลายแหลม เครื่องมือสะเก็ดหิน รู้จักการทำเครื่องประดับจากหินในพื้นที่ ส่วนมากที่พบเป็นกำไลหิน เครื่องประดับรูปไข่เจาะรูทำจากหินลูกปัดหินโมรา ชุมชนสมัยนี้รู้จักการทอผ้าขึ้นใช้เองโดยการพบแว่นดินเผา

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชุมชนโบราณยุคหินใหม่บ้านคลองเหล็กบนนี้ มีพิธีกรรมการฝังศพ โดยศึกษาจากขวานหินขนาดเล็กและกำไลหินที่อุทิศให้กับผู้ตายไป



2. ยุคโลหะ การพบกำไลสำริด สันนิษฐานว่าชุมชนโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนได้มี การใช้พื้นที่เพื่ออยู่อาศัยหรือตั้งถิ่นฐานในยุคโลหะตอนต้น คือสมัยสำริด อายุประมาณ 1,500 ปีมาแล้ว

3. ยุคประวัติศาสตร์ ชุมชนบ้านคลองเหล็กบนในช่วงประวัติศาสตร์มีอายุระหว่าง สมัยสุโขทัย ยุคธยา และรัตนโกสินทร์ โดยศึกษาจากเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาเผาศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาเผาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี เครื่องถ้วยอันันัม จาก ประเทศเวียดนาม อายุประมาณ 1,200 ปี – ปัจจุบัน

#### 4.5 ความสัมพันธ์และความรู้ของชุมชนกับแหล่งโบราณคดีในชุมชน

ด้วยแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนนั้น ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นที่ของชาวบ้าน ซึ่งมี ที่มาจากการที่มีกลุ่มชาวบ้านกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาหาของป่า และเจาะน้ำมันยางไปขายยัง ตลาดหนองคล้า จ.จันทบุรี บุคคลกลุ่มนี้ได้เห็นว่าพื้นที่นี้มีสภาพภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์เหมาะ กับการเพาะปลูก จึงได้ชักชวนครอบครัวและเพื่อนๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร จากคำบอก เล่าต่อๆ กันไปทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากอย่างในปัจจุบันและเป็นคนย้ายถิ่น มาทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่คือ หนองคล้า และอีกส่วนอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงใน แถบภาคตะวันออกได้แก่ สมุทรปราการ ระยอง ชลบุรี เป็นต้น

จากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงได้มีการเปิดให้สัมปทานป่าไม้ ทำให้ผืนป่าที่เคยอุดม สมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ผู้คนจากต่างถิ่นจึงได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดิน บุกรเบิก เพื่อทำมาหากินและอยู่อาศัยในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 50 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านเข้าไป เก็บหาของป่าและต่อมาไม่นานได้ปรับพื้นดินเพื่อปลูกไม้ผล เช่น ลองกอง และพริกไทย ไถ พรวนดินเพื่อปลูกมันสำปะหลังและทำการเกษตรอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงได้พบเห็นหินชนิด หนึ่งซึ่งมีรูปร่างคล้ายขวาน และนอกจากนี้ยังพบถ้วยชามในรูปแบบต่างๆ แต่ไม่มีใครสนใจเก็บ รักษาจริงจึง เอามาโยนเล่นบ้าง ขว้างทิ้งบ้าง เพราะมีความเชื่อเก่าๆ เกี่ยวกับถ้วยชามที่แตกหัก ไม่ให้นำเข้าบ้าน

ต่อมาได้มีชาวบ้าน (นายประดิษฐ์ ชมจิตร และนายชาติ ไชยเสนาะ) สังเกตพบ ลักษณะเฉพาะของหินดังกล่าวที่ไม่เหมือนหินทั่วๆ ไปที่มีอยู่ในพื้นที่ ประกอบกับเคยเห็นหิน ลักษณะเช่นนี้เก็บแสดงไว้ในพิพิธภัณฑวัดเขาสุกิม จึงเกิดความสนใจค้นหาหินที่มีรูปร่าง แปลกๆ นี้มาเก็บสะสมไว้ที่บ้าน เป็นจำนวนมาก จนมีความรู้ประสบการณ์ในการแยกแยะ ชิ้นส่วนของโบราณวัตถุ จนสามารถแนะนำให้กับผู้ที่มาเรียนรู้ได้และโรงเรียนเขาแก้ววิทยาก็ยัง ยกย่องให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านโบราณคดีท้องถิ่น



#### 4.6 การใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ผ่านมา

โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาได้จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ขอบข่ายเนื้อหาสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีความสอดคล้องกับโครงสร้างในสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น วิธีการทางประวัติศาสตร์และการแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย หลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน 9 แห่ง การตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบน และกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 1 ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน ความจำเป็นในการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โดยให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ในชุมชนอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของประเทศ สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำหน้าที่พิทักษ์รักษาดูแล และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอบรมภาคคุเทศก์น้อยสำหรับบรรยายถึงลักษณะและความสำคัญของโบราณวัตถุชิ้นต่าง ๆ ที่นำมาจัดแสดงไว้ที่โรงเรียนให้กับผู้คนหรือหน่วยงานที่สนใจมาเข้าชม

#### 4.7 การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

##### วิธีการขุดค้น (Method of Excavation)

ภายหลังการสำรวจแหล่งโบราณคดีรวม 9 แห่งได้ประเมินผลการสำรวจเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกแหล่งขุดค้นโดยการประชุมคณะทีมงานวิจัยทั้งนี้ได้คำนึงถึงเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหนาแน่นและหลากหลายของโบราณวัตถุที่พบในแหล่งต่าง ๆ
2. สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของแหล่งโบราณคดี
3. ความพร้อมและคำยินยอมของเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน

- 4.ความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
- 5.องค์ประกอบและจำนวนคนของทีมวิจัยที่จะปฏิบัติงานชุดคัน
- 6.จำนวนนักโบราณคดีและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ
- 7.ระยะเวลาดำเนินการ
- 8.งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน

การคัดเลือกแหล่งโบราณคดีเพื่อทำการชุดคัน จากจำนวนแหล่งโบราณคดีที่ได้ทำการสำรวจรวม 9 แห่ง ได้ทำการคัดเลือกเพื่อชุดคันจำนวน 3 แห่ง

- 1.แหล่งโบราณคดีไธเนย์ประกอบ สัญญารัตน์
- 2.แหล่งโบราณคดีไธนางลำยอง สุขมาก
- 3.แหล่งโบราณคดีไธนายจเร จันทสิทธิ์

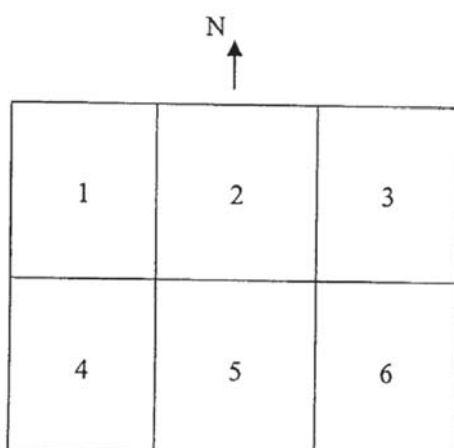
การวางผังหลุมชุดคัน ผังหลุมชุดคันทั้ง 3 แห่ง ได้ใช้กล้องส่องระดับ เข็มทิศ และเทปวัดระยะ เป็นหลุมขนาดความกว้างขนาด 2 เมตร ยาว 3 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศ จากนั้นจึงทำการถ้ำระดับจากจุดกำหนดตายตัว (Fixed point) ของแต่ละแหล่งไปยังจุดสมมุติ (Datum Poiny) ที่อยู่บริเวณหลุมชุดคันเพื่อใช้เป็นจุดอ้างอิงระดับความลึกของหลุมชุดคันหลักฐานต่าง ๆ ที่พบ (Datum Poiny)

ใช้วิธีการชุดคัน ตามระดับชั้นดินสมมติ (Unit level) ชั้นละ 10 เซนติเมตร เพื่อสังเกตหาร่องรอยของมนุษย์ หลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุต่างๆ โดยการใช้เครื่องมือขนาดเล็กเป็นหลัก ดินที่ได้จากการชุดคันจะทำการคัดเลือกและร่อนโดยละเอียด เพื่อหาหลักฐานและโบราณวัตถุที่สำคัญ เมื่อเสร็จสิ้นการชุดแต่ละชั้นจะทำการบันทึกภาพ บันทึกทรายละเอียดต่างๆ เช่น ลักษณะของสีดิน ทำการเทียบสีดินจากสมุดเทียบสีดิน (munsell soil colour chart) เพื่อหาความแตกต่างของสีดินในแต่ละชั้นความลึก วัตถุ และโบราณวัตถุที่พบ หาค่าความเป็นกรดหรือต่าง pH ของดินแต่ละชั้น เมื่อชุดถึงชั้นดินที่ไม่ปรากฏหลักฐานหรือร่องรอยของกิจกรรมของมนุษย์ ถือว่าเป็นชั้นดินเดิม (Sterile) จึงหยุดการชุดคันแล้วทำผังชั้นดิน (Soil profile) เพื่อแยกลักษณะการทับถมของชั้นดินที่พบหลักฐานทางโบราณคดี

การชุดคันโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์ 12 มีนาคม 2552

สวนนายประกอบ สัญญารัตน์ กำหนดให้เป็นแหล่งโบราณคดีแห่งแรกที่จะดำเนินการชุดคันจุดกำหนดตายตัว (Fixed point) อยู่บริเวณเสาบ้านด้านหน้าทางขวา อยู่ทางด้านทิศใต้ของหลุมชุดคัน ถ้ำระดับไปยังหลุมชุดคัน เพื่อเป็นจุดสมมุติ ในการอ้างอิง ที่บริเวณปากหลุมชุดคันทางทิศใต้ หลุมชุดคันเป็นหลุมขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 3 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก แบ่งหลุมชุดคันออกเป็น 6 ส่วน (6 กริด) ส่วนละ 1x1 เมตร เพื่อสะดวกต่อการชุดคัน กำหนดหลุมชุดคันแต่ละกริดเป็นตัวเลข คือ กริดที่ 1-6 โดยเริ่มต้นจากทิศเหนือ เป็นกริดที่ 1 ไปทางทิศตะวันออกเป็นกริดที่ 2 และกริดที่ 3 ส่วนกริดที่ 4 จะอยู่ด้านใต้ของกริดที่ 1 แล้วเรียงลำดับกริดที่ 5 และกริดที่ 6 ต่อเนื่องกันไปตามผังหลุมชุดคัน

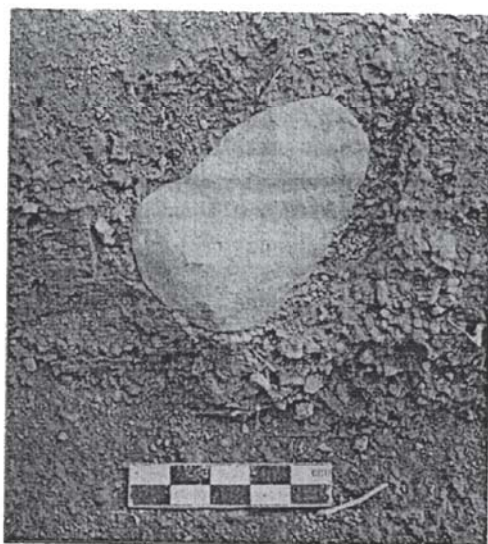




ตารางที่ 2 ผังหลุมขุดค้นโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์

การกำหนดแต่ละกริดเป็นตัวเลข เพื่อให้คณะที่มวิจัย ซึ่งเป็นประชาชนโดยทั่วไปและนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการเรียกชื่อหลุม ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้อักษรภาษาอังกฤษหลาย ๆ ตัว

บริเวณผิวหน้าดิน ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี เมื่อขุดจากผิวหน้าดินลงไปถึงความลึก 60 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิง พบหลักฐานเป็นขวานหินขัดจำนวน 2 ชิ้น อยู่ในกริดที่ 2 และกริดที่ 3 นอกจากนั้นยังพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบกระจายตัวอยู่ในชั้นความลึกนี้ ในปริมาณที่บางเบา

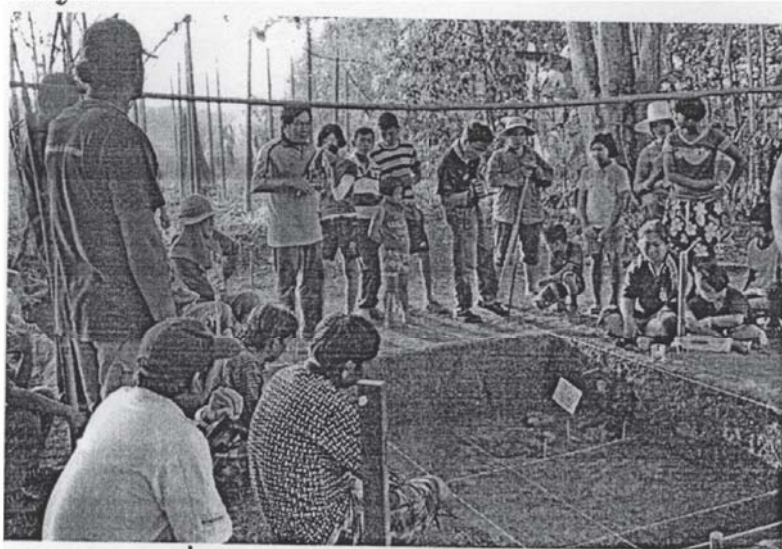


ภาพที่ 4.76 ขวานหินกะเทาะ

ในระดับความลึก 70 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิงพบขวานหินขัดอีกจำนวน 2 ชิ้น อยู่ในกริดที่ 4 และกริดที่ 6 ส่วนในกริดที่ 3 พบเครื่องมือหินปลายแหลม 1 ชิ้น ในระดับความลึกนี้ พบ



เศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ อยู่ในกริดที่ 2 ในปริมาณที่มากขึ้นและมีข้อสังเกตว่าเศษภาชนะดินเผามีขนาดใหญ่ขึ้น



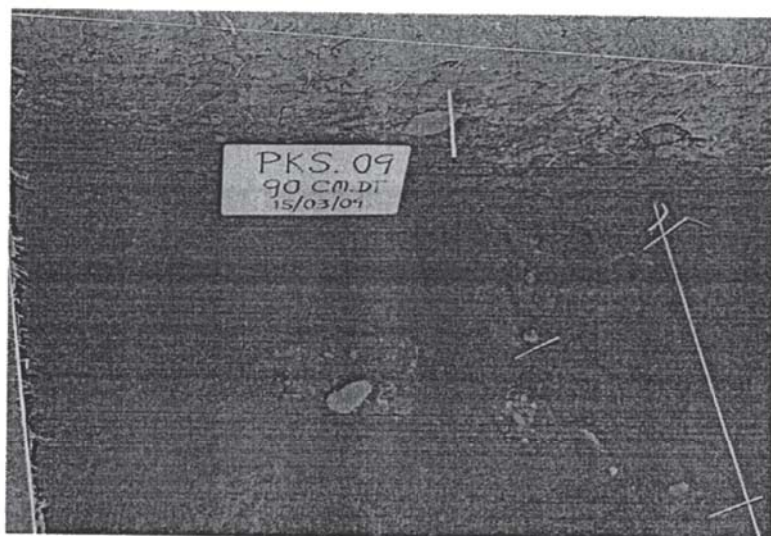
ภาพที่ 4.77 หลุมขุดค้นความลึก 70 เซนติเมตร

ในระดับความลึก 80 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิง ภายในกริดที่ 5 พบเศษภาชนะดินเผา จำนวน 3 ชิ้น สามารถนำมาต่อเป็นชิ้นเดียวกันได้ สันนิษฐานว่าเป็นเศษภาชนะที่แตกหักจากการถูกกดทับ



ภาพที่ 4.78 หลุมขุดค้นความลึก 80 เซนติเมตร

ในระดับความลึก 90 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิงบริเวณรอยต่อระหว่างที่กริดที่ 1 และกริดที่ 2 พบขวานหินขัด 1 ชิ้น บริเวณโดยรอบขวานหินขัดพบเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก จึงตั้งแท่นเป็นลักษณะเด่นไว้กำหนดให้เป็นลักษณะเด่นหมายเลข 1 (Feature 1)



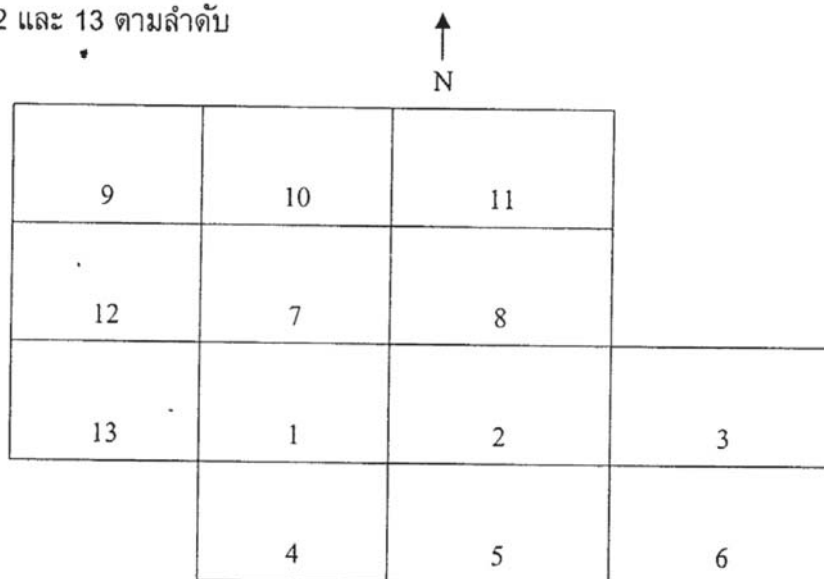
ภาพที่ 4.79 หลุมขุดค้นความลึก 90 ซม.

และในระดับความลึก 90 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิงนี้ พบกลุ่มหินรวม 4 ก้อน วางตัวในลักษณะตั้ง เป็นลักษณะเด่นอาจเป็นข้อสังเกตบางประการ แต่ไม่ได้ให้หมายเลขกำหนดไว้

#### การขยายหลุมขุดค้น

การพบโบราณวัตถุในบริเวณรอยต่อระหว่างกริดที่ 1 กับกริดที่ 2 จำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีเศษภาชนะดินเผาฝังอยู่ในผนังหลุมขุดค้นทางทิศเหนือจำนวนมาก จึงขยายหลุมขุดค้นออกไปทางทิศเหนือ กำหนดให้เป็นกริดที่ 7 และกริดที่ 8 ในกริดที่ 7 ที่ระดับความลึก 80 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิง พบเปลือกหอยโข่งจำนวนมาก เพื่อเป็นการติดตามหลักฐาน

ทางโบราณคดี ได้ขยายหลุมขุดค้นออกไปทางทิศเหนือและทิศตะวันตก กำหนดให้เป็นกริดที่ 9,10,11,12 และ 13 ตามลำดับ



ตารางที่ 3 ผนังหลุมขุดค้นโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญารัตน์ ที่ขยายหลุมขุดค้นไปทางทิศเหนือ และทิศตะวันออก



ในระดับความลึก 100 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิง เป็นบริเวณรอยต่อในกริดที่ 7 กริดที่ 9 กริดที่ 10 และกริดที่ 12 พบเศษภาชนะดินเผาจำนวนมาก จึงตั้งแท่นไว้เป็นลักษณะเด่น กำหนดให้เป็นลักษณะเด่นหมายเลข 2 (Feature 2)

ในระดับความลึก 100-120 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิง ทุก ๆ กริดเมื่อขุดลงไปในระดับความลึกเกิน 100 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิงไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีใด ๆ เพื่อให้คลายข้อสงสัยบางประการเกี่ยวกับการกระจายตัวของหลักฐานประกอบกับได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดี สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร แนะนำให้ขุดตรวจสอบถึงชั้นดินเดิม (sterile) จึงขยายหลุมขุดค้นออกเต็มพื้นที่ 24 ตารางเมตร เป็นกริดที่ 14,15,16,17,18,19,20,21,22,23 และ24 ตามผังหลุมขุดค้น

N  
↑

|    |    |    |    |    |    |
|----|----|----|----|----|----|
| 21 | 9  | 10 | 11 | 15 | 16 |
| 22 | 12 | 7  | 8  | 17 | 18 |
| 23 | 13 | 1  | 2  | 3  | 19 |
| 24 | 20 | 4  | 5  | 6  | 14 |

ตารางที่ 4 ผังหลุมขุดค้นโบราณคดีสวนนายประกอบ สัญญรัตน์ ที่ขยายหลุมขุดค้นออกเต็มพื้นที่ 24 ตารางเมตร

เนื่องจากหลุมขุดค้นได้ขยายเป็นหลุมขนาดใหญ่ จึงทำการขุดทดสอบเป็นบางกริดลงไปถึงความลึก 140 เซนติเมตร และ 160 เซนติเมตร ลักษณะสลับกัน การขุดค้นไม่พบหลักฐานใด ๆ ที่เป็นร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ถือว่าเป็นชั้นดินเดิม (Sterile) จึงหยุดการขุดค้น รวมระยะเวลาดำเนินงาน 19 วัน

ผลการวิเคราะห์ทางโบราณคดี จะสามารถสรุปได้เมื่อผู้เชี่ยวชาญทางธรณีวิทยาได้ทำการวิเคราะห์ตัวอย่างหิน ดิน ขวานหิน กำไลหิน และหลักฐานอื่น ๆ หลังจากนั้นจึงจะนำเสนอความรู้สู่ชุมชนต่อไป

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก เริ่มขุดค้น วันที่ 8 เมษายน 2552

จุดกำหนดตายตัว (Fixed point) แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้นถ้ายระดับไปที่หลุมขุดค้น เพื่อเป็นจุดสมมติในการอ้างอิงที่บริเวณปากหลุมขุดค้นทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ หลุมขุดค้นเป็นหลุมขนาด 2x3 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก แบ่งหลุมขุดค้นออกเป็น 6 ส่วน ส่วนละ 1x1



เมตร เพื่อสะดวกต่อการขุดค้น กำหนดหลุมขุดค้นเป็นกริดใช้ตัวเลขประจำกริดเป็น 1-6 เพื่อสะดวกต่อการเรียกชื่อหลุม

บริเวณผิวหน้าดินพบหลักฐานที่เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งในปริมาณที่บางเบา ประมาณ 10 ชิ้น ในพื้นที่ 6 ตารางเมตร หลังจากเก็บหลักฐานผิวหน้าดินแล้ว จึงเริ่มขุดค้นโดยใช้เครื่องมือหนักเปิดผิวหน้าดินและขุดลงไปตามชั้นดินสมมติ (Unit level) จากผิวดินไปที่ระดับความลึก 40 เมตรจากผิวดิน ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดี

ตั้งแต่ความลึก 40 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิงได้ทำการขุดค้นตามชั้นดินสมมติลงไปชั้นละ 10 เซนติเมตรลงไปที่ระดับความลึก 120 เซนติเมตร ปรากฏว่าไม่พบหลักฐานใด ๆ จึงทำการขุดเจาะ เพื่อทดสอบบริเวณหลุมขุดค้นที่ 6 ไปที่ความลึก 180 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิง ไม่พบหลักฐานใด ๆ สันนิษฐานว่าถึงชั้นดินเดิม (Sterile) จึงหยุดขุดค้น



ภาพที่ 4.80 ความลึก 40 ซม. พบหลักฐานบางเบา

สันนิษฐานเบื้องต้นว่าวางผังขุดค้นไม่ตรงที่หมายที่มีชั้นดินทางวัฒนธรรม รวมเวลาขุดค้นทั้งหมด 4 วัน

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีสวนนายจร จันทสิทธิ์ เริ่มขุดค้นวันที่ 16 เมษายน 2552

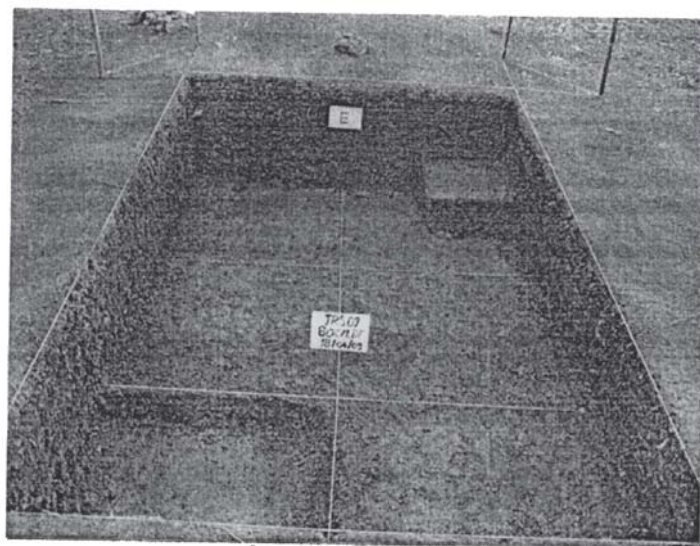
จุดกำหนดตายตัว (Fixed Point) แหล่งโบราณคดีสวนนายจรอยู่บริเวณเสาปูนเขตสวนของนายจร จันทสิทธิ์ ถ่ายระดับไปที่หลุมขุดค้นบริเวณปากหลุมทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ หลุมขุดค้นเป็นหลุมขนาด 2x3 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก ไปทิศตะวันตก แบ่งหลุมขุดค้นออกเป็น 6 ส่วน ส่วนละ 1x1 เมตร เพื่อสะดวกต่อการขุดค้น กำหนดหลุมขุดค้นเป็นกริดใช้ตัวเลขประจำกริดจาก 1-6 เพื่อสะดวกต่อการเรียกชื่อหลุม

บริเวณผิวหน้าดินพบหลักฐานที่เป็นเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบในปริมาณที่หนาแน่นมาก หลังจากเก็บหลักฐานผิวหน้าดินแล้วจึงเริ่มขุดค้นโดยใช้เครื่องมือหนักเปิดผิวหน้าดินและขุดลงไปตามชั้นดินสมมติ (Unit Level)

ที่ระดับความลึก 40-50 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิง พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบชิ้นเล็กๆ ในปริมาณที่มากและพบขวานหินขัด 1 ชิ้น

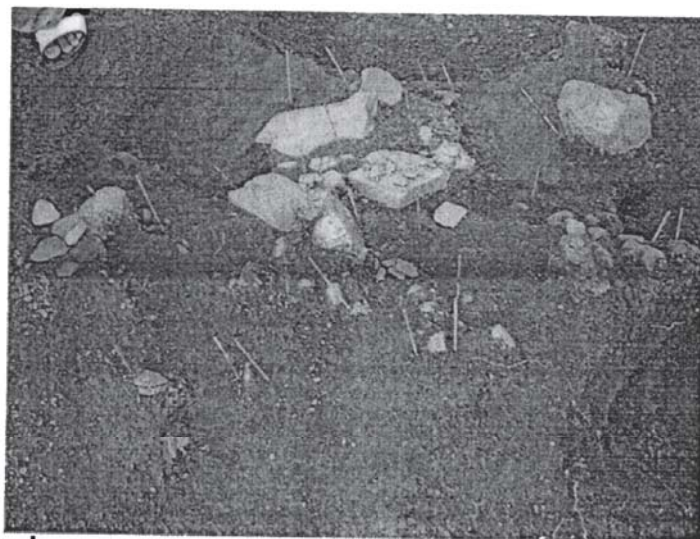
ที่ระดับความลึก 50-60 เซนติเมตร จากจุดอ้างอิง พบขวานหินขัด 1 ชิ้น อยู่ในกริดที่ 4

ที่ระดับความลึก 60-100 เซนติเมตร หลักฐานทางโบราณคดีได้ลดปริมาณลงถึงระดับความลึก 160 เซนติเมตร ถึงชั้นดินเดิม (Sterile) จึงหยุดการขุดค้น



ภาพที่ 4.81 ความลึก 80 ซม.

การพบหลักฐานอยู่ผิวหน้าดินในปริมาณที่หนาแน่นมาก จึงเกิดความสงสัยว่า เพราะเหตุใดจึงพบหลักฐานในปริมาณที่น้อยและลดลงตามชั้นของดิน จึงเปิดหลุมทดสอบ (test pit) อีก 1 หลุมอยู่ห่างจากหลุมขุดค้นออกไปทางทิศเหนือระยะห่าง 3 เมตร เปิดเป็นหลุมขนาด 3x4 เซนติเมตร พบหลักฐานต่างๆ ทุกระดับชั้นความลึก โดยเริ่มจากผิวหน้าดินลงไปที่ชั้นความลึก 50-60 เซนติเมตร พบเศษภาชนะดินเผาจำนวนมาก



ภาพที่ 4.82 ความลึก 50-60 ซม. พบเศษภาชนะดินเผาจำนวนมาก

และในความลึกระดับ 60-70 เซนติเมตร พบเศษกำไลหินหลายชิ้น กระจายตัวอยู่ในหลุมขุดทดสอบทั่วไป โดยเศษกำไลหินยังพบอยู่ในระดับความลึกถึง 94 เซนติเมตรจากจุดอ้างอิง

หลักฐานทางโบราณคดีเริ่มลดลงตั้งแต่ระดับความลึก 120 เซนติเมตร ได้ทำการขุดลงไปถึงระดับความลึก 160 เซนติเมตรถึงชั้นดินเดิม (Sterile) จึงหยุดการขุดค้น รวมระยะเวลาการปฏิบัติงาน 13 วัน

**สรุปผลการขุดค้น** แหล่งโบราณคดีทั้ง 3 แหล่ง สันนิษฐานเบื้องต้นว่าอาจเป็นที่อยู่อาศัยของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยการเปรียบเทียบหลักฐานที่พบกับแหล่งโบราณคดีข้างเคียง คือแหล่งโบราณคดีบ้านคลองบอน ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งน้ำร้อน และแหล่งโบราณคดีเชิงเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของขวานหินที่ได้จากการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ซึ่งแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ถูกค้นพบโดยบังเอิญ เมื่อชาวบ้านเข้าไปทำการเพาะปลูกพืชไร่ในบริเวณบ้านคลองเหล็กบน แล้วได้พบโบราณวัตถุ นายอิสระ ศรีสังข์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเขาแก้ววิทยาได้แจ้งต่อกลุ่มโบราณคดีได้นำ จึงได้ทำการสำรวจครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2541 และได้ทำการขุดค้นทางโบราณคดีเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนเป็นพื้นที่ลอนลูกคลื่น(Rolling) มีภูเขาล้อมรอบ ประกอบด้วยเขาสนหนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เขาแก้วกำปราง และเขาจุกทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เขากรงเหล็กทางทิศใต้ และมีเทือกเขาจันทบุรีที่ประกอบด้วยภูเขาสอยดาวเหนือและเขาสอยดาวใต้ อยู่ห่างออกไปทางทิศ



ตะวันออก คลองสะพานหินอยู่ทางทิศเหนือ ทางทิศใต้มีคลองกรงเหล็ก ระหว่างลอนลูกคลื่นมีน้ำไหลจากทิศตะวันออกผ่านกลางแหล่งไปสู่คลองสะพานหินทางทิศเหนือ ในแหล่งพบการชะล้างพังทลายของหน้าดินเนื่องจากการเกษตรกรรม การไถพรวน ปรับหน้าดินเพื่อการเพาะปลูก มีความสูง 230 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

จากการสำรวจทางโบราณคดีที่บ้านคลองเหล็กบน พบหลักฐานตามผิวดินดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือหินกะเทาะรูปไข่ กะเทาะด้านเดียวและ 2 ด้าน ทำจากหินทราย หินชนวนและหินกรวดแม่น้ำ
2. เครื่องมือหินกะเทาะแบบบาง กะเทาะด้านเดียว อาจใช้เป็นใบมีด ทำจากหินทราย
3. เครื่องมือหินกะเทาะรูปทรงกลม กะเทาะด้านเดียว
4. ขวานหินขัดแบบมีบ่า ทำจากหินทราย หินแอนดีไซต์
5. เครื่องมือหินปลายแหลมรูปทรงคล้ายลูกดอก กะเทาะด้านเดียว ทำจากหินทราย
6. ขวานหินขัด ทำจากหินควอร์ตไซต์และหินกรวดแม่น้ำ
7. หินลับ
8. เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน มีทั้งแบบผิวเรียบและแบบตกแต่งผิวเป็นลายกดประทับ ลายขีดขีด
9. ฝาจุกปิดภาชนะ ส่วนจุกเป็นรูปทรงกลมมน เเผด้วยอุณหภูมิต่ำ เนื้อดินสีเหลือง
10. เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งมีการเคลือบ สีเคลือบมีทั้งสีน้ำตาลเทา บางชิ้นเป็นส่วนหูของภาชนะประเภทไห 4 หูขนาดใหญ่
11. เครื่องสังคโลก ประเภทชาม เคลือบสีเขียวอมฟ้า และเคลือบสีเขียวอมเหลือง เครื่องปั้นดินเผาที่พบอาจเป็นของที่ผลิตจากแหล่งเตาศรีสัชนาลัย และแหล่งเตาสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรีและเครื่องถ้วยอันนัม จากประเทศเวียดนาม
12. กำไลสำริด ลักษณะทรงกลม เรียบ ปลายสุดของกำไลโค้งงอเข้าหากันแล้วปล่อยเป็นช่องว่าง ไม่ได้เชื่อมต่อกัน
13. แวดินเผา
14. ตะกรันแร่เหล็ก
15. ลูกปัดคาร์เนเลียน ลูกปัดแก้ว

จากการขุดค้น แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ได้ทำการกำหนดอายุโดยการเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีถ้ำเขาแก้ว ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีในกลุ่มเดียวกัน โดยแหล่งโบราณคดีถ้ำแก้ว ได้ทำการกำหนดอายุโดยการเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีลางสะเปียน(Laang spean) ในเขตพระตะบองประเทศกัมพูชา ซึ่งอยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดีถ้ำเขาแก้วประมาณ 40 กิโลเมตร ซึ่งกำหนดอายุได้  $6,240 \pm 70$  ปีมาแล้ว ค่าอายุของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน แบ่งได้ดังต่อไปนี้

-เครื่องมือหินกะเทาะ น่าจะอยู่ในยุคหินใหม่ตอนกลาง มีอายุประมาณ 10,000-6,000 ปีมาแล้ว

-เครื่องมือหินขัด น่าจะอยู่ในยุคหินใหม่ตอนปลาย มีอายุประมาณ 6,000-4,000 ปีมาแล้ว

-เครื่องประดับสำริด น่าจะมีอายุประมาณ 4,000-2,500 ปีมาแล้ว

-เครื่องถ้วยสังคโลก อายุประมาณ 600 ปีมาแล้ว

โดยสรุปก็คือ แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่ตอนกลาง ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยา จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 ได้ขุดค้นจำนวน 2 หลุมขุดค้น คือ ไร่นายประกอบ สัญญารัตน์ (PKS) และไร่นายจร (JRS) ที่ละหลุมขุดค้น รวม 2 หลุมขุดค้นโดยวางผังหลุมขนาด  $2 \times 3$  เมตร หลักฐานที่พบได้แก่

-เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน ขนาดไม่เกิน 5 เซนติเมตร

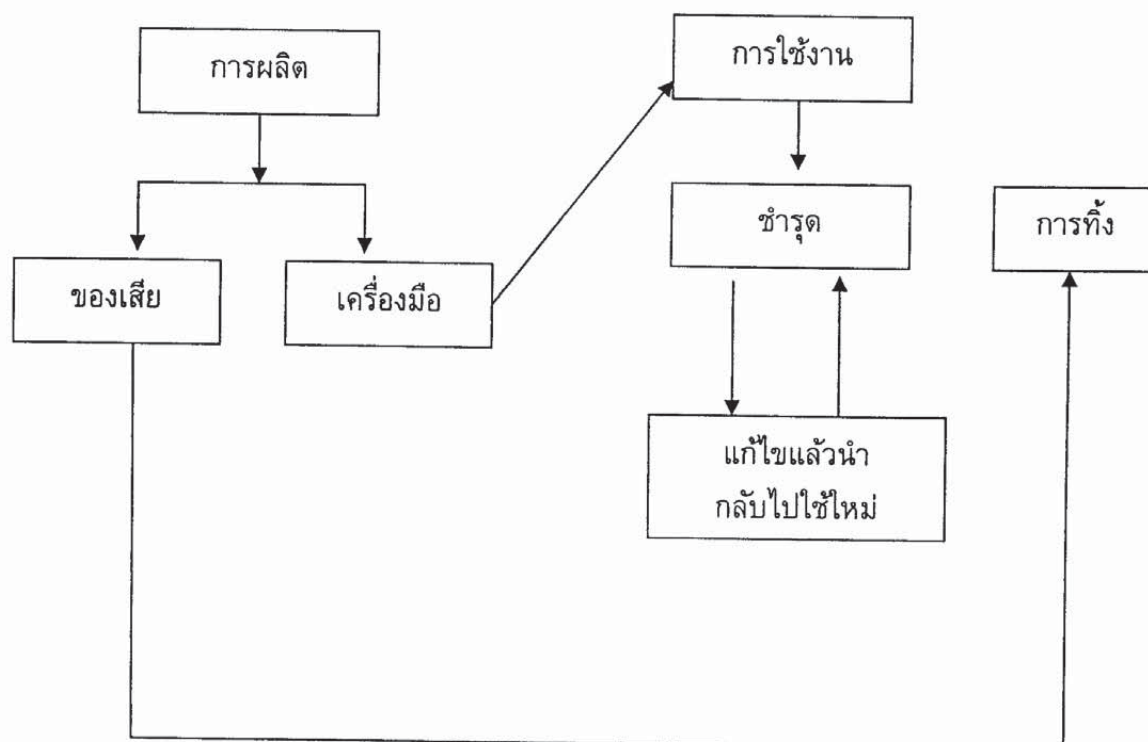
-ชิ้นส่วนกำไลหิน

-แกนกลางกำไลหิน หรือ งบน้ำอ้อย

-ขวานหินขัด

ในจำนวนโบราณวัตถุที่พบร่วมกันนี้ โบราณวัตถุที่พบมากที่สุด คือ ขวานหินขัด โดยพบจำนวนทั้งหมด 20 ชิ้น พบไร่นายประกอบจำนวน 7 ชิ้น และไร่นายจรจำนวน 13 ชิ้น ขวานหินขัดที่พบมีทั้งสภาพสมบูรณ์ เกือบสมบูรณ์ และแตกหัก ทำจากหินทราย Mudstone และ Siltstone รูปร่างที่พบได้แก่ แบบสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปไข่ ด้านตัดของขวานหินขัดเป็นรูปไข่ และ รูปเลนส์ เนื่องจากขวานหินขัดที่พบบางชิ้นก็ยังไม่เป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์บางชิ้นก็เป็นชิ้นส่วนที่แตกหักง่าย ก่อนจะทำการจัดรูปแบบ จึงจะพิจารณาว่าขวานหินขัดที่พบนี้ อยู่ในขั้นตอนใดในกระบวนการผลิตและการใช้ โดยอาจจัดจำแนกเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้ การผลิต เครื่องมือ ของเสีย การใช้งาน ชำรุด แก้ไข แล้วนำกลับมาใช้ใหม่เมื่อไม่สามารถใช้ได้แล้ว จึงทิ้ง(ดังแผนภาพ)





แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีมนุษย์อยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยหินเก่า โดยพบเครื่องมือหินกะเทาะจากการสำรวจ ช่วงที่พบหลักฐานหลักฐานมากที่สุดคือ สมัยหินใหม่ โบราณวัตถุที่พบมากที่สุด คือ ขวานหินขัด 20 ชิ้น กำไลหินและแกนกลางกำไลหิน พบเศษภาชนะดินเผาเล็กน้อย ทำให้สันนิษฐานได้ว่า พื้นที่ที่ขุดค้นในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนน่าจะเป็นแหล่งที่อยู่ อาศัย นอกจากนี้การพบตะกั่วแร่เหล็กและกำไลสำริด ทำให้ทราบว่าแหล่งโบราณคดีนี้ มีการอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่องถึงยุคสำริดและยุคเหล็ก แต่ก็ยังมีการใช้เครื่องมือหินอยู่ ขวานหินขัดที่พบน่าจะใช้เพื่อทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้ตัด หั่น หรือทำการเกษตรกรรม ยังไม่พบว่ามีการใช้เชิงพิธีกรรม เช่น ใช้เป็นของอุทิศในการฝังศพ

จากการวิเคราะห์พบว่าขวานหินขัดที่พบที่ไร่นายประกอบ น่าจะเป็นขวานหินขัดที่อยู่ในระหว่างขั้นตอนการผลิตมากกว่าขวานหินขัดที่เสียหายจากการใช้งาน ส่วนไร่นายจจะมีจำนวนเท่าๆกัน ทำให้สันนิษฐานว่าบริเวณที่ขุดค้นนี้อาจอยู่ไม่ไกลจากแหล่งผลิต จึงพบเครื่องมือที่ยังผลิตไม่เสร็จอยู่ด้วย แต่ในปริมาณไม่มาก ส่วนเครื่องมือที่เสียหายจากการใช้งานอาจถูกทิ้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจจากเจ้าของที่อาจเดินทางผ่านพื้นที่นี้ การเลือกหินที่นำมาทำขวานหินขัดเลือกจากหินที่มีอยู่ในพื้นที่ คือ Mudstone , Sandstone และ Siltstone ซึ่งเป็นหินที่มีคุณภาพต่ำ ยากต่อการควบคุมรูปร่างให้เป็นไปตามต้องการ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้รูปแบบของเครื่องมือที่พบไม่หลากหลาย หรืออาจเกิดจากความต้องการในการใช้งานไม่หลากหลาย หรือเทคโนโลยีการผลิตยังไม่ก้าวหน้านัก



รูปแบบเครื่องมือขวานหินขัดที่พบเป็นรูปแบบธรรมดา ไม่มีลักษณะเฉพาะตัว หรือ บ่งบอกว่าได้มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกที่อยู่ไกลออกไป และจากขนาดของขวานหินขัดที่พบ ซึ่งมีขนาดเล็ก ยังทำให้สันนิษฐานได้อีกว่า น่าจะมีการนำกลับมาใช้ซ้ำ ไม่ได้ทิ้งเครื่องมือไปเมื่อหมดคม แต่ทำการลับแล้วนำกลับมาใช้ซ้ำ จากหลักฐานที่พบคือ ขวานหินขัด 20 ชิ้น เศษเครื่องปั้นดินเผาขนาดไม่เกิน 5 เซนติเมตร ประมาณ 10 ชิ้น และชิ้นส่วนกำไลและแกนกำไลหิน ซึ่งหลักฐานทั้งหมดมีปริมาณน้อยมาก จึงสันนิษฐานว่าบริเวณนี้ น่าจะไม่มีอยู่อาศัย แต่อาจเป็นที่พักอาศัยชั่วคราว หรือเป็นเพียงเส้นทางผ่านของมนุษย์ในอดีตเท่านั้น ในการวิเคราะห์รูปแบบของขวานหินขัดครั้งนี้มีปัญหาและอุปสรรค คือ ขวานหินขัดที่พบส่วนมากเป็นชิ้นส่วนของขวานหินขัดที่หักเสียหายไปมาก บางชิ้นหักจนยากแก่การสันนิษฐานรูปแบบ บางชิ้นน่าจะเป็นเพียงโคลนขวานหินขัดเท่านั้น รูปร่างที่ปรากฏจึงอาจยังไม่ใช่อารมณ์ที่แท้จริงที่มนุษย์ผู้ผลิตต้องการให้เป็น มีเพียงบางชิ้นเท่านั้นที่มีความสมบูรณ์มากพอจนเห็นรูปร่างที่แท้จริงได้ ส่วนหลักฐานที่ได้จากการสำรวจนั้น แม้จะมีรูปแบบที่หลากหลายกว่าและมีความสมบูรณ์มากกว่านั้น ไม่สามารถนำวิเคราะห์ได้ เพราะไม่สามารถเข้าถึงหลักฐานได้ หากโบราณวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลในพื้นที่มาวิเคราะห์เพิ่มเติม และควรดำเนินการขุดค้นเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ความรู้ที่มากขึ้นและชัดเจนต่อไป

#### 4.8 แนวทางในการสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้

โครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหันมาเอาใจใส่ดูแลความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองโดยเป็นเจ้าของเรื่องเองและมีนักโบราณคดีเป็นผู้คอยหนุนเสริมการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ทางด้านโบราณคดีระหว่างนักโบราณคดีที่เป็นคนนอก กับคนในชุมชนที่เป็นคนในได้มาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อย่างเคารพและให้เกียรติกัน ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยทำให้ทีมวิจัยและชุมชนได้ประสบการณ์ การเรียนรู้ที่เป็นบทสรุปถึงแนวทางการใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และวิธีการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนที่ยั่งยืนต่อไป ดังนี้

- 1) การจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
- 2) การจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจและการขุดค้นที่พบบริเวณบ้านคลองเหล็กบน โดยการบริหารจัดการของชุมชน เช่น ห้องจัดแสดงนิทรรศการ จำลองหลุมการขุดค้น เป็นต้น
- 3) พัฒนาให้เป็นเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงการศึกษาโบราณคดีท้องถิ่นที่เชื่อมจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไปยังจุดสำรวจและหลุมขุดค้นในชุมชน

4) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา โดยมีครูภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี ทิมวิชัย ผู้นำชุมชน และผู้รู้ ภูมิปัญญาผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

5) สร้างผู้นำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางโบราณคดีหรือมรดกท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

## บทที่ 5

### สรุปและอภิปรายผล

#### 5.1 สรุปผล

งานประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มักจะถูกดำเนินการโดยคนนอกคือนักโบราณคดีหรือนักวิชาการที่เข้ามากระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของโบราณวัตถุที่ชุมชนอาจมีความเชื่อหรือความเชื่อความหมายต่างกันไปแล้วแต่ฐานความคิดและประสบการณ์ เช่น ชาวบ้านบางคนมีความเชื่อว่าถ้ำนำเอาสิ่งของเหล่านั้นมาเก็บไว้แล้วจะทำให้พบแต่สิ่งที่ไม่ดีหรือเจ้าของถ้ำเขาจะมาทวงคืนหรือเชื่อว่าเป็นสิ่งของที่ไม่มีค่าอะไรเห็นจนชินตาแล้ว ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นเหล่านี้ทำให้ความผิดของใครไม่ แต่เกิดจากการที่คนนอก(นักโบราณคดี)กับคนใน(ชุมชน)ไม่ได้พูดคุยกันถึงน้ำหนักของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันและทิศทางหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียนรู้หรือการค้นคว้าเรื่องราวเหล่านี้

แต่แล้วเมื่อมีโครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน ด.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหันมาเอาใจใส่ดูแลความสำคัญของทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง โดยเป็นเจ้าของเรื่องเองและมีนักโบราณคดี เป็นผู้คอยหนุนเสริมการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นการสร้างสายสัมพันธ์ทางด้านโบราณคดีระหว่างนักโบราณคดีที่เป็นคนนอก กับคนในชุมชนที่เป็นคนในได้มาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อย่างเคารพและให้เกียรติกัน

โครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ๕ เริ่มต้นจากการพบโบราณวัตถุจำนวนมากบนพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาได้ร่วมกับ เจ้าของพื้นที่และนักโบราณคดี สำนักงานโบราณคดีได้นำจันทบุรี ทำการสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน พบหลักฐานเป็นโบราณวัตถุ เช่น ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัดชนิดไม่มีใบ และมีใบ หินลับที่ทำจากหินทราย เครื่องมือหินกะเทาะปลายแหลม เครื่องประดับที่ทำจากหินชิ้นส่วนของไห 4 หู ภาชนะดินเผา ถ้วยสังคโลก ถ้วยอันหมั กบน้ำอ้อย กำไลหิน กำไลสำริด กำไลทองเหลือง แหวนสำริด ลูกปัดหินโมรา ลูกปัดแก้ว แวดินเผา และมีดเหล็ก แสดงว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีการอาศัยอยู่ต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ มีอายุประมาณ 6,000- 2,300ปีมาแล้ว จึงรวมกลุ่มผู้สนใจ ซึ่งประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.เขาแก้ว ผู้ปกครองนักเรียน เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี ผู้บริหารคณะครู และนักเรียน โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่มีมาช้านานของท้องถิ่น จึงได้ของบสนับสนุนการเรียนรู้จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อ



ท้องถิ่น โดยประสานงานไปยังศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี นี่คือการเริ่มต้นของเส้นทางการเรียนรู้เรื่องราวโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน โดยคนบ้านคลองเหล็กบนเอง

ผลของการดำเนินงานที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ประมาณ 2 ข้อ ดังต่อไปนี้

1.) เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูล โบราณวัตถุ องค์ความรู้ต่าง ๆ ในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลสำคัญอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน คือ ข้อมูลส่วนแรกเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรมศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจะมีทั้งครู พระ ชาวบ้าน และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย ช่วยกันทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภายในชุมชนตามจุดที่ค้นพบโบราณวัตถุต่าง ๆ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยเป็นประจำประมาณเดือนละ 1-2 ครั้ง

จากการเก็บข้อมูลเหล่านี้ เกิดการวิเคราะห์ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในวิถีชุมชนที่อยู่ในแหล่งโบราณคดี พบว่าปีพ.ศ. 2503 (ย้อนหลังไปเมื่อ 50 ปีที่แล้ว) หลังการเปิดให้สัมปทานป่าไม้ ทำให้ผืนป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ผู้คนจากต่างถิ่นจึงได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดิน บุกเบิกเพื่อทำมาหากินและอยู่อาศัย นายเหมียน เฟื่องวงศ์ และนายสุรินทร์ อิ่มเอี่ยม เป็นชาวบ้านกลุ่มแรกที่เดินทางเข้ามาหาของป่า และเจาะน้ำมันยางไปขายยังตลาดหนองคล้า จ.จันทบุรี บุคคลกลุ่มนี้ได้เห็นว่าพื้นที่นี้มีสภาพภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูก จึงได้ชักชวนครอบครัวและเพื่อนๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร จากคำบอกเล่าต่อๆ กันไป ทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากอย่างในปัจจุบันและเป็นคนย้ายจากต่างถิ่นมาทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่คือ หนองคล้า และอีกส่วนหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงในแถบภาคตะวันออกเฉียงใต้แก่สมุทรปราการ ระยอง ชลบุรี การประกอบอาชีพคนรุ่นแรกเข้ามาเก็บของป่าและเจาะน้ำมันยางขาย ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวร ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกข้าวไร่ ปัจจุบันมีการทำไร่สับปะรด สวนยางพาราและการทำสวนผลไม้

จากการไถ่พรวนดินเพื่อทำการเกษตรทำให้ชาวบ้านได้พบเห็นหินชนิดหนึ่งซึ่งมีรูปร่างคล้ายขวาน และถ้วยชามในรูปร่างต่าง ๆ ในพื้นที่ไร่การเกษตรของตนเอง แต่ก็ยังไม่มีใครสนใจเก็บรักษาจริงจัง เอามาโยนเล่นบ้าง ขวางทิ้งบ้าง เพราะมีความเชื่อเก่าๆ เกี่ยวกับถ้วยชามที่แตกหักเป็นสิ่งไม่เป็นมงคลไม่ให้นำเข้าบ้าน เมื่อเวลาผ่านไปได้มีชาวบ้าน 2 คนคือ นายประดิษฐ์ ขมจิตร และนายชาติ ไชยเสนาะ(ซึ่งต่อมาเป็นที่มวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสำรวจและขุดค้นโบราณวัตถุของชุมชน) สังเกตพบลักษณะเฉพาะของหินดังกล่าวที่ไม่เหมือนหินทั่วๆ ไปที่มีอยู่ในพื้นที่ ประกอบกับเคยเห็นหินลักษณะเช่นนี้เก็บแสดงไว้ในพิพิธภัณฑวัดเขาสุกิม จ.จันทบุรี จึงเกิดความสนใจค้นหาหินที่มีรูปร่างแปลกๆ นี้มาเก็บสะสมไว้ที่บ้าน เป็นจำนวนมาก

ในขณะนั้นทางโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาได้จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียนได้นำหินที่มีรูปร่างคล้ายขวานและกำไลมาเป็นสิ่งที่ตนเองสนใจและพบเห็นได้ที่บ้านของตนเอง ทางโรงเรียนจึงเกิดความสนใจและให้นักเรียนพาไปดูที่บ้านและแหล่งที่พบ ต่อมาจึงได้มีการประสานงานขอความร่วมมือไปยังสำนักงานโบราณคดีได้นำจังหวัดจันทบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และส่งนักวิชาการโบราณคดีมาสำรวจ 2 ครั้ง เมื่อปี พ.ศ.2540 และปี พ.ศ.2542 ซึ่งในระหว่างนั้น (ปี พ.ศ.2541) ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ได้ขุดพบกำไลข้อมือสำริดและโบราณวัตถุอีกหลายชนิด เช่น ภาชนะไห 4 หู ภาชนะดินเผา ฯลฯ จึงได้นำมาให้ทางโรงเรียนเก็บรักษาไว้

จากการเข้ามาสำรวจของกรมศิลปากร โดยการนำไปพิสูจน์หลักฐานทางโบราณคดีพบว่า เป็นขวานหินหรือเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 4,000 ปี และโบราณวัตถุของมนุษย์ในยุคต่างๆ จำนวนมาก จึงเกิดการรวมตัวกันระหว่างชาวบ้าน คณะครู และนักโบราณคดีร่วมกันสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีที่บ้านคลองเหล็กบน และพบว่าสภาพภูมิศาสตร์ของบ้านคลองเหล็กบนมีความเหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณและน่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในยุคโบราณจริง ทางโรงเรียนจึงขอหลักฐานที่พบเจอบางส่วนจากชาวบ้านมาจัดทำเป็นหลักสูตรสาระท้องถิ่นไว้ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของท้องถิ่น แต่จุดนี้เป็นเพียงแค่การศึกษาจากตามสภาพที่เห็นทั่วไปของโบราณวัตถุเท่านั้น ทำให้ต้องมีการเก็บข้อมูล สำรวจ การกระจายตัวของโบราณวัตถุ ตามแหล่งต่างๆ ด้วย

ข้อมูลส่วนที่สองข้อมูลจากการสำรวจแหล่งโบราณคดี การเก็บข้อมูลในส่วนนี้จะใช้การเดินทางสำรวจตามแหล่งต่างๆ ทั้งหมด 9 แหล่ง โดยก่อนการเก็บข้อมูลนั้นทีมวิจัยก็ได้ใช้กระบวนการวางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน และนำมาสรุปร่วมกันวันต่อวัน จะเห็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้าน เด็กนักเรียน ครู และนักวิชาการโบราณคดีเกิดขึ้นในการออกสำรวจทุกครั้ง กระบวนการเรียนรู้ได้เริ่มขึ้นด้วยการมาวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทกันทำงานภายในทีม หลังจากนั้นก็ออกเดินสำรวจชิ้นส่วนของโบราณวัตถุเพื่อดูความหนาแน่น ในช่วงนี้จะมีทีมวิจัยแต่ละคนเดินก้มหน้าก้มตาสายตาสอดส่องแลดูชิ้นส่วนของโบราณวัตถุกันอย่างเอาใจจริง เอาใจอย่างไม่รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย ท่ามกลางแสงแดดที่ค่อนข้างร้อนแต่นั้นก็ไม่เป็นอุปสรรคเลยกับการใคร่อยากเรียนรู้เรื่องราวโบราณคดีบ้านตัวเองของชุมชน เมื่อคนใดคนหนึ่งเจอวัตถุโบราณแต่ละชิ้นแต่ละคนก็รีบมาช่วยกันดูและวิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันว่าของที่เจอนั้นใช่วัตถุโบราณหรือไม่ ซึ่งการสำรวจแต่ละครั้งนั้นก็จะมีนักโบราณคดีคอยให้ความรู้ต่อสิ่งที่พบอย่างใกล้ชิดและที่ลืมเสียไม่ได้คือเมื่อค้นพบแล้วก็ต้องมีการถ่ายภาพ จดบันทึกรายละเอียดของสิ่งที่พบโดยขั้นตอนนี้ก็ได้น้องๆเยาวชนนักเรียนซึ่งก็เป็นลูกหลานคนในชุมชนนั้นมาช่วยซึ่งก็เป็นผลให้เยาวชนนักเรียนเหล่านี้ได้ซึมซับเรื่องเหล่านี้จนสามารถเป็นมรดกคุณุศลที่คอยสื่อสารให้กับคนภายนอกได้



หลังการเดินทางสำรวจทุกครั้งจะต้องมีการมาสรุปเรื่องราวการค้นพบโบราณวัตถุร่วมกัน โดยมีนักโบราณคดีเป็นผู้คอยเติมเต็มความรู้ต่างเพื่อที่จะให้เห็นความเชื่อมโยงของวิวัฒนาการความเป็นมาของแต่ละยุคสมัยให้ชัดเจนมากขึ้น จากการสำรวจแหล่งโบราณคดี จำนวน 9 แหล่ง พบว่าที่ตั้งแหล่งอยู่บนพื้นที่ค่อนข้างสูงลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขาทั้งหมด นอกจากนั้นยังพบว่าที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแต่ละแหล่งอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกับลำน้ำธรรมชาติทุกแหล่ง ลำน้ำเหล่านี้ประกอบด้วยคลองเหล็กบน คลองอ่างเต่า คลองแพรงหน้าผาบน คลองสาขาคลองแพรง หน้าผา การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานเช่นนี้เป็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณ ในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนนี้ สามารถเปรียบเทียบได้กับการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณบ้านคลองบอน ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และแหล่งโบราณคดีเชิงเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี กำหนดอายุประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว

ข้อมูลส่วนที่สามการขุดค้นแหล่งโบราณคดี ภายหลังจากการสำรวจแหล่งโบราณคดี รวม 9 แหล่งแล้ว จึงได้ประเมินผลการสำรวจเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกแหล่งขุดค้นโดยการประชุมคณะทีมงานวิจัย ทั้งนี้ได้คำนึงถึงเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้ 1.) ความหนาแน่นและหลากหลายของโบราณวัตถุที่พบในแหล่งต่าง ๆ 2.) สภาพทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของแหล่งโบราณคดี 3.) ความพร้อมและคำยินยอมของเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งในส่วนนี้ทางทีมวิจัยได้เข้าไปทำความเข้าใจกับเจ้าของที่ดินโดยเจ้าของก็ยินยอมให้ทำการขุดศึกษาอย่างเต็มที่ 4.) ความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 5.) องค์ประกอบและจำนวนคนของทีมงานวิจัยที่จะปฏิบัติงานขุดค้น 6.) จำนวนนักโบราณคดีและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ 7.) ระยะเวลาดำเนินการ ใช้ระยะเวลาการขุดประมาณ 3 เดือน(มี.ค.-พ.ค.52) 8.งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนได้ถูกใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด โดยมีทางผู้ใหญ่บ้านและโรงเรียนเป็นผู้คอยเสริมงบประมาณเป็นระยะ

สำหรับการคัดเลือกแหล่งโบราณคดีเพื่อทำการขุดค้น จากจำนวนแหล่งโบราณคดีที่ได้ทำการสำรวจรวม 9 แห่ง ได้ทำการคัดเลือกเพื่อขุดค้นจำนวน 3 แห่ง 1.)แหล่งโบราณคดีไธนาญประกอบ สัญญารัตน์ 2.)แหล่งโบราณคดีไธนางลำยอง สุขมาก 3.)แหล่งโบราณคดีไธนาญจร จันทสิทธิ์ หลังจากนั้นทีมวิจัยร่วมกับนักโบราณคดีและเจ้าหน้าที่ฝ่ายโยธาของเทศบาลบางกะจะ จ.จันทบุรี ก็ได้ทำการวางแผนการขุดค้น จากนั้นงานที่ถือว่าสำคัญและต้องใช้แรงพลังความร่วมมือเป็นอย่างมากก็คือขั้นตอนของการขุดค้น ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องใช้ทั้งร่างกาย แรงใจ ความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก ในขั้นตอนนี้จะเป็นการทำงานที่สร้างการมีส่วนร่วมได้มากอีกขั้นตอนหนึ่ง เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพราะในการขุดค้นนั้นก็จะมีทั้งคนที่ทำหน้าที่ขุด ขนดิน คัดเลือกดิน ร่อนดิน ถ่ายภาพ วัดเทียบสัณฐานแต่ละชั้น จดบันทึกต่าง ๆ เหล่านี้ก็ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้และฝึกทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างมากและยังสามารถสร้างจิตสำนึกภายในให้กับนักวิจัยทุกคนด้วย เพราะการขุดค้นครั้งนี้ไม่ได้มีค่าแรงใด ๆ ทั้งสิ้นจะมีแต่หัวใจที่อยากจะ



เรียนรู้เรื่องราวโบราณคดีของท้องถิ่นตนเองเพื่อที่จะดูแลรักษาและสามารถบอกกล่าวกับคนภายนอกถึงเรื่องราวต่างๆเหล่านี้ได้เท่าที่ตนเอง

ข้อที่2.) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยกระบวนการสืบค้นข้อมูลชุมชน การสำรวจและขุดค้นนั้น ได้ทั้งข้อมูลความรู้เรื่องราวจากการขุดค้นนั้นทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีที่ชัดเจนมากขึ้น ได้พัฒนาที่มียังให้สามารถ ถ่ายทอดประสบการณ์ จากการเรียนรู้เรื่องราวของโบราณคดีผ่านประสบการณ์ที่ได้ค้นพบเอง จากการเติมเต็มจากนักโบราณคดีและจากการศึกษาเรียนรู้จากต่างพื้นที่(แหล่งขุดค้นที่ ด.หนองราชวัตร อ.หนองหญ้าไซ จ.สุพรรณบุรี) ด้วยความมั่นใจที่มีมากขึ้นประกอบกับการเก็บข้อมูลและสรุป วิเคราะห์ เป็นระยะจึงนำไปสู่การจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน โดยมีหน่วยงานราชการในและนอกพื้นที่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน นักศึกษา สื่อมวลชน ได้เข้าร่วมรับฟังการนำเสนอข้อมูลพร้อมกับให้ข้อเสนอแนะต่างๆจนทำให้เกิดแนวทางต่างๆดังต่อไปนี้

- 1) การจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
- 2) การจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจและการขุดค้นที่พบบริเวณบ้านคลองเหล็กบน โดยการบริหารจัดการของชุมชน เช่น ห้องจัดแสดง นิทรรศการ จำลองหลุมการขุดค้น เป็นต้น
- 3) พัฒนาให้เป็นเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงการศึกษาโบราณคดีท้องถิ่นที่เชื่อมจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไปยังจุดสำรวจและหลุมขุดค้นในชุมชน
- 4) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา โดยมีครูภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี ทีมวิจัย และผู้รู้ภูมิปัญญาผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
- 5) สร้างกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยของโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ให้เป็นผู้นำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางโบราณคดี โดยการเรียนรู้ของชุมชน

จากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้สร้างกระบวนการทำงานร่วมกันแบบ 5 ร่วม คือ ร่วมอยู่ ร่วมกิน ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาทำให้เห็นความสามารถที่หลากหลายของทีมวิจัยในแต่ละบุคคลที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงานร่วมกันและสร้างพัฒนาการด้านศักยภาพของทีมวิจัยที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานร่วมกันนำไปสู่ความสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ในการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโบราณคดีซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการมีคุณสมบัติการเป็นนักวิจัย คือ รู้จักการสังเกต ช่างสงสัย อยากหาคำตอบ จดบันทึก และการสรุปองค์ความรู้จากการทำงานจนก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่จะสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างงานวิจัยของตนเองกับที่อื่นๆได้ซึ่งจุดนี้จะเป็นฐานสำคัญสำหรับชุมชนในการที่

จะใช้ความรู้เหล่านี้ ในการดูแลรักษาโบราณวัตถุ และอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไป

## 5.2 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย

### 5.2.1 ก่อนทำงานวิจัย

#### ทีมวิจัย

1. ต้องการหาคำตอบว่าจะพบโบราณวัตถุมากน้อยเพียงใด มีอะไรบ้าง ถ้าขุดแล้วจะพบโบราณวัตถุเพิ่มขึ้นอีกหรือไม่ และเป็นที่อยู่อาศัยของคนโบราณจริงหรือ ถ้าเป็นเรื่องจริงเราจะมีวิธีดูแลที่ถูกต้องได้อย่างไร

2. ต้องศึกษาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

3. ต้องการการทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและสถานศึกษา

#### ชุมชน

1. สนใจ สังเกตการณ์แต่ไม่มีเวลาเข้าร่วมเนื่องจากการติดภาระการทำมาหากิน

2. ไม่สนใจเพราะไม่ใช่เรื่องปากท้อง

3. สถานศึกษาในอำเภอท่าใหม่ และบริเวณใกล้เคียงให้ความสนใจ ต้องการเข้ามาเรียนรู้แต่ขาดความเข้าใจทางด้านเนื้อหา

#### หน่วยงาน

1. โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาต้องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยมีงานวิจัยมารองรับคุณภาพทางด้านองค์ความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมาก่อน และจัดกิจกรรมค่าย แรลลี่ สำเนักรักบ้านเกิด สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดแสดงผลงานเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนในงานมหกรรมวิชาการของจังหวัดจันทบุรี และได้รับรางวัลรองชนะเลิศการประกวดนวัตกรรมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1

2. หน่วยงานที่ให้ความสนใจและเคยสนับสนุน เช่น นายอำเภอท่าใหม่ อบต.เขาแก้ว นักโบราณคดีจากสำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากรมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

3. องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้วขอให้โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยาจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ก่อน จึงจะสนับสนุนงบประมาณ

#### จุดเริ่มต้นของงานวิจัย

#### ทีมวิจัย

เริ่มจากที่ครูพิกุล กุลชัย นำเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ไปปรึกษากับลูกชายที่ทำงานอยู่กับ สกว. พบว่าสามารถขอทุนมาทำงานวิจัยได้ จึงพูดคุยกับนักโบราณคดี พันจำเอนกภามนิต ดิเรกศิลป์ และประสานงานมาที่โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา ทางโรงเรียนได้ประสานงานกับชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านคลองเหล็กบน ชาวบ้าน กำนัน ประธาน

องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้วปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว และสจ.ของจังหวัดจันทบุรี มาร่วมปรึกษาหารือร่วมกันในหัวข้อความสนใจเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ตอนแรกทีมีวิจัยยังไม่เข้าใจกระบวนการวิจัยแต่ต้องการชุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

#### ชุมชน

มีชาวบ้านหลายคนให้ความสนใจเข้ามาดูการทำงานชุดค้น และเข้ามาช่วยกันทำงาน โดยมีความอยากรู้ว่าแหล่งโบราณคดีนี้มีอะไรและสำคัญอย่างไร

#### หน่วยงาน

โรงเรียนท่าใหม่พูนสวัสดิ์ให้ความสนใจพานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เข้ามาศึกษาดูงาน โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา มัคคุเทศก์น้อย และทีมวิจัย ให้ความรู้และพาสำรวจแหล่งโบราณคดีสวนนายสมร แก้วอุไร แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ

#### 5.2.2 ระหว่างการทำวิจัย

##### ด้านการสำรวจ

##### ทีมวิจัย

1. ได้เรียนรู้กระบวนการสำรวจที่ถูกต้องจากนักโบราณคดี 2 ท่าน คือ พันจ่าเอกกาม นิต ดิเรกศิลป์ และนายเดชพิรุณ ศีระบุตร เช่น เมื่อก่อนเจอโบราณวัตถุแล้วจะหยิบและเคลื่อนย้ายเลย แต่เมื่อได้มาเรียนรู้ทำให้เมื่อเจอชิ้นส่วนของโบราณวัตถุแล้วจะไม่เคลื่อนย้ายหรือหยิบแต่จะจดบันทึกลักษณะและถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน เป็นต้น

2. พบแหล่งโบราณคดีเพิ่มเติม เป็นข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่าของนายประดิษฐ์ ชมจิตร นายชาติ ไชยเสนาะ และนายชำนาญ จันทสิทธิ์ ที่เคยออกสำรวจเมื่อในอดีต

3. การให้ร่วมมือกันในการทำงานโดยความเสียสละและความอดทนทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน และความสามัคคีระหว่างทีมวิจัยและชุมชน

##### ด้านการชุดค้น

##### ทีมวิจัย

1. ได้เรียนรู้เรื่องการชุดค้นแหล่งโบราณคดีจากนักโบราณคดี ซึ่งประกอบด้วย

1.1 การขออนุญาตกรมศิลปากร และเจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

1.2 วิธีการชุดค้น

1.2.1 การเลือกพื้นที่แหล่งชุดค้นโดยดูจากความหนาแน่นของหลักฐานและสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

1.2.2 วางผังหลุมชุดค้น

1.2.3 การชุดค้น

1) หลุมทดลอง

2) หลุมทดสอบ



ประสบการณ์ที่ได้จากการชุดค้น

### ทีมวิจัย

1. เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดีให้ความสนใจและช่วยเหลือการชุดค้นเป็นอย่างดี
2. เรียนรู้การวางผังการชุดค้น จุดอ้างอิง เส้นสมมติ ข้อควรปฏิบัติ และข้อที่ควรระมัดระวัง
3. การเทียบสีดิน การตรวจความเป็นกรดเป็นด่างของชั้นดิน ที่สามารถบอกความเปลี่ยนแปลงของชั้นดินธรรมชาติ ชั้นวัฒนธรรม ซึ่งชั้นธรรมชาติจะมีผลต่อหลักฐาน ที่บอกการทับถมของชั้นดินว่าซับซ้อนมากน้อยแค่ไหน อาจเป็นการตั้งถิ่นฐานอยู่ต่อเนื่อง และมีผลต่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ
4. การชุดค้น การใช้เครื่องมือในการชุดค้น การวัดระดับ การตั้งแท่นเมื่อพบหลักฐาน และการเก็บหลักฐานที่พบจากการชุดค้น ต้องบันทึกชื่อหลักฐาน สถานที่ วันที่ และความลึกของชั้นดิน
5. การทำงานแบ่งกันตามความถนัดและความสามารถ จนได้รับฉายา ดังต่อไปนี้
  - 5.1 ต๋อย อีเตอร์ ทำหน้าที่เปิดหลุมด้วยอุปกรณ์มือหนัก
  - 5.2 ดี เสบียง ทำหน้าที่คอยส่งเสบียงให้กับทีมอยู่เสมอ
  - 5.3 ไม แมมบู ทำหน้าที่ตัดไม้ไผ่เพื่อทำเสาหลักโยงเส้นผังหลุมชุดค้น
  - 5.4 ป้อม เซอร์เวย์ ทำหน้าที่คอยสำรวจหาโบราณวัตถุ
  - 5.5 แวน หัวใจหิน เป็นผู้ที่ค้นพบขวานหินรูปหัวใจและทำหน้าที่ชุดค้น
  - 5.6 ซาดิ ตั้งแท่น ทำหน้าที่เป็นผู้ที่คอยขึ้นรูปเมื่อเจอโบราณวัตถุจากการชุดค้น
  - 5.6 ชำนาญ พิชิตเขา เป็นผู้ที่เดินเขาเก่ง
  - 5.7 ผอ.ไฟโต้ มักจะแอบถ่ายภาพทุกคนขณะทำงาน
  - 5.8 น้าติประสานงาน เป็นคนที่สามารถประสานคนได้ดีในการรวมคน
  - 5.9 ผู้ใหญ่วิม หลุมทดสอบ/เงินอุดหนุน มักจะช่วยในเรื่องของร่างกาย แรงใจ และแรงเงิน ในการทำงานถือว่าเป็นผู้ที่สามารถรวมใจคนได้อีกคนหนึ่ง
  - 5.10 ผอ.หลุม เจ้าระเบียบ เป็นนักวิชาการโบราณคดีที่มีใจรักในงานชุมชนและค่อนข้างที่จะเข้มงวดในเวลาทำงาน
  - 5.11 ครูบรรจง เก็บตก/ข้อมูล เป็นผู้ที่คอยเก็บภาพ ข้อมูล ในช่วงเวลาของการทำงาน

### 5.2.3 หลังการทำงานวิจัย

#### ทีมวิจัย

1. พบคำตอบที่ตนเองสงสัยก่อนการทำวิจัย แต่สงสัยต่อว่า “การตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ล่มสลายไปอย่างไร”

2. ทีมวิจัยสามารถพูดคุยองค์ความรู้เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนได้อย่างถูกต้อง
3. สามารถแยกประเภทโบราณวัตถุได้ถูกต้อง
4. มีความสนใจเรื่องโบราณคดีมากขึ้นและมีความสุขในการทำงาน
5. มีนิสัยของนักวิจัย คือช่างสังเกต สามารถวิเคราะห์หลักฐานที่พบ ชั้นดิน บริเวณที่พบหลักฐานว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง และความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เกิดขึ้น
6. บ้านคลองเหล็กบนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น

#### ชุมชน

ชุมชนให้ความสนใจเรื่องแหล่งโบราณคดีมากขึ้น

#### หน่วยงาน

1. หน่วยงานและนักวิชาการให้ความสนใจมากขึ้น
2. เห็นความกระตือรือร้นของทีมวิจัย

### 5.3 แนวทางต่อไปที่อยากจะทำร่วมกัน

5.3.1 โครงการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

5.3.2 โครงการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และการให้ประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน(ครูภูมิปัญญา)

### 5.4 ข้อเสนอแนะต่อการทำงานของพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานฯ (สกว.)

- 5.4.1 การมีส่วนร่วมของทีมงานวิจัย ทำให้ผลการดำเนินงานวิจัยประสบผลสำเร็จ
- 5.4.2 การของบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 5.4.3 การทำงานวิจัยร่วมกับชุมชนใกล้เคียง

### บรรณานุกรม

ศิลปกร, กรม. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ, 2544.

ณิชา สุทธมาวิวัฒน์. วิทยานิพนธ์การวิเคราะห์รูปแบบขวานหินขัดจากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.



# ภาคผนวก

หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1

หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม  
เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเห็กบกน  
สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

- \* ความเป็นมา
- \* หลักการ
- \* จุดประสงค์
- \* โครงสร้างหลักสูตร
- \* โครงสร้างรายวิชา
- \* คำอธิบายรายวิชา
  - \* การจัดการเรียนการสอน
  - \* สื่อและแหล่งเรียนรู้
  - \* การวัดผลและประเมินผล
  - \* แผนการจัดการเรียนรู้



หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม  
เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน  
สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

### ความเป็นมา

จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีจำนวน 9 แหล่ง ของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน พบว่า ที่ตั้งแหล่งอยู่บนพื้นที่ค่อนข้างสูงลักษณะเป็นลอนลูกคลื่นเชิงเขาทั้งหมด นอกจากนั้นยังพบว่าที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีแต่ละแหล่งอยู่ใกล้หรืออยู่ติดกับลำน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วยคลองเหล็กบน คลองสาขาคลองแพรงหน้าผา การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานเช่นนี้เป็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณในแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบนนี้ สามารถเปรียบเทียบได้กับการตั้งถิ่นฐานชุมชนสมัยโบราณบ้านคลองบอน ตำบลหนองตากง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และแหล่งโบราณคดีเชิงเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี กำหนดอายุประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว

ขอบข่ายเนื้อหาสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีความสอดคล้องกับโครงสร้างในสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น วิธีการทางประวัติศาสตร์และการแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย หลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน 9 แห่ง การตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบน และกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 1 ให้มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน ความจำเป็นในการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โดยให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ในชุมชนอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนมีศักยภาพ

ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของประเทศ สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำหน้าที่พิทักษ์รักษาดูแล และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

### หลักการ

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีหลักการในการดำเนินงานเพื่อ

1. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน
2. จัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน
3. พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ วิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์
4. ส่งเสริมการเรียนรู้โดยจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้โมเดลซิปปา (CIPPA Model)

### จุดประสงค์ในการพัฒนาหลักสูตร เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีรายละเอียดต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

### โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เปิดสอนเพิ่มเติมจากสิ่งที่กำหนดไว้ในแกนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับจุดเน้น ความต้องการ และความถนัดของผู้เรียน หรือความ

ต้องการของท้องถิ่น โดยมีการกำหนด “ผลการเรียนรู้” เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียด ดังตาราง 1

ตาราง 1 โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

| ผลการเรียนรู้                                                                                                        | สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น                                                                                                                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| อธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น และลักษณะทางกายภาพของตำบลเขาแก้ว                                            | ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น <ul style="list-style-type: none"> <li>- การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</li> <li>- ลักษณะทางกายภาพตำบลเขาแก้ว</li> </ul>                                                       |
| อธิบายความหมาย ลักษณะ และประเภทของหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี                                                           | หลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี <ul style="list-style-type: none"> <li>- ความหมายหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี</li> <li>- ลักษณะหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี</li> <li>- ประเภทหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี</li> </ul>                |
| อธิบายขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์และจำแนกการแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย                                        | วิธีการทางประวัติศาสตร์และการแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย <ul style="list-style-type: none"> <li>- วิธีการทางประวัติศาสตร์</li> <li>- การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย</li> </ul>                                   |
| อธิบายประวัติความเป็นมา แหล่งที่ตั้ง สภาพภูมิศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี และค่าอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน | แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน <ul style="list-style-type: none"> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายประดิษฐ์ ชมจิตร</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายนิคย์ ดอกแย้ม</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายประกอบ สัตยญารัตน์</li> </ul> |



ตาราง 1 (ต่อ)

| ผลการเรียนรู้                                                                               | สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                             | <ul style="list-style-type: none"> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายชาติ ไชยเสนาะ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายบุญเดือน อริยะขันติ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายไส สุวรรณโชติ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนายจร จันทสิทธิ์</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวนนางลำยอง สุขมาก</li> </ul> |
| อธิบาย ความหมาย ปัจจัย และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์                | ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน <ul style="list-style-type: none"> <li>- ความหมายการตั้งถิ่นฐาน</li> <li>- ปัจจัยการตั้งถิ่นฐาน</li> <li>- รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน</li> </ul>                                                                                                                                                               |
| วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน                             | การตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบ้านคลองเหล็กบน                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ | กฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ                                                                                                                                                                                                                                                       |

#### การจัดทำโครงสร้างรายวิชา

การจัดทำโครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีรายละเอียด ดังภาพประกอบ 1

#### การจัดทำโครงสร้างรายวิชา

โครงสร้างรายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เวลา 20 ชั่วโมง จำนวน 0.5 หน่วยกิต

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อหน่วยการเรียนรู้               | มาตรฐาน<br>การเรียนรู้ | สาระสำคัญ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | เวลา<br>(ชั่วโมง) | น้ำหนัก<br>คะแนน |
|--------------|------------------------------------|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|------------------|
| 1            | ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น | ส 4.1<br>ส 5.1         | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ความหมายของประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</li> <li>- ประโยชน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</li> <li>- วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</li> <li>- ขอบข่ายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น</li> <li>- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาตำบลเขาแก้ว</li> <li>- ลักษณะทางกายภาพตำบลเขาแก้ว</li> </ul> | 2                 | 10               |
| 2            | หลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี           | ส 4.1                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ความหมายของโบราณคดี</li> <li>- วิธีการทางโบราณคดี</li> <li>- หลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี</li> <li>- ปัจจัยการเกิดหลักฐานทางโบราณคดี</li> </ul>                                                                                                                                                  | 2                 | 10               |

การจัดทำโครงสร้างรายวิชา

โครงสร้างรายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน  
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เวลา 20 ชั่วโมง จำนวน 0.5 หน่วยกิต

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อหน่วยการเรียนรู้                                             | มาตรฐาน<br>การเรียนรู้ | สาระสำคัญ                                                                                                                                                                                                                                     | เวลา<br>(ชั่วโมง) | น้ำหนัก<br>คะแนน |
|--------------|------------------------------------------------------------------|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|------------------|
| 3            | วิธีการทางประวัติศาสตร์<br>และการแบ่งยุคสมัย<br>ประวัติศาสตร์ไทย | ส 4.1                  | - ความสำคัญของวิธีการ<br>ทางประวัติศาสตร์<br>- ขั้นตอนของวิธีการทาง<br>ประวัติศาสตร์<br>- การแบ่งยุคสมัย<br>ประวัติศาสตร์ไทย                                                                                                                  | 3                 | 10               |
| 4            | ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน                                              | ส 4.1                  | - ความหมายของการตั้ง<br>ถิ่นฐาน<br>- ปัจจัยการตั้งถิ่นฐาน<br>- รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน                                                                                                                                                           | 2                 | 10               |
| 5            | แหล่งโบราณคดีบ้าน<br>คลองเหล็กบน                                 | ส 4.1                  | - ประวัติความเป็นมา<br>แหล่งโบราณคดีบ้าน<br>คลองเหล็กบน<br>- แหล่งโบราณคดีสวน<br>นายประดิษฐ์ ชมจิตร<br>- แหล่งโบราณคดีสวน<br>นายนิคค์ ดอกแย้ม<br>- แหล่งโบราณคดีสวน<br>นายประกอบ สัตยารัตน์<br>- แหล่งโบราณคดีสวน<br>นายประสิทธิ์ สุวรรณ ชาติ | 6                 | 10               |



การจัดทำโครงสร้างรายวิชา

โครงสร้างรายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เวลา 20 ชั่วโมง จำนวน 0.5 หน่วยกิต

| ลำดับ<br>ที่ | ชื่อหน่วยการเรียนรู้                                                                            | มาตรฐาน<br>การเรียนรู้ | สาระสำคัญ                                                                                                                                                                                                                                                                                          | เวลา<br>(ชั่วโมง) | น้ำหนัก<br>คะแนน |
|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|------------------|
|              |                                                                                                 |                        | <ul style="list-style-type: none"> <li>- แหล่งโบราณคดีสวน<br/>นายชาติ ไชยเสนาะ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวน<br/>นายบุญเตือน อริยะขันธ์</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวน<br/>นายโต สุวรรณโชติ</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวน<br/>นายจร จันทสิทธิ์</li> <li>- แหล่งโบราณคดีสวน<br/>นางลำยอง สุขมาก</li> </ul> |                   |                  |
| 6            | การตั้งถิ่นฐานชุมชน<br>โบราณบ้านคลองเหล็ก<br>บน                                                 | ส 4.1                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- วิเคราะห์แหล่ง<br/>โบราณคดีบ้านคลอง<br/>เหล็กบน</li> <li>- การตั้งถิ่นฐานชุมชน<br/>โบราณบ้านคลองเหล็ก<br/>บน</li> </ul>                                                                                                                                   | 2                 | 10               |
| 7            | กฎหมายเกี่ยวกับการ<br>อนุรักษ์โบราณสถาน<br>โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ<br>และพิพิธภัณฑสถาน<br>แห่งชาติ | ส 2.1                  | <ul style="list-style-type: none"> <li>- พระราชบัญญัติ<br/>โบราณสถาน โบราณวัตถุ<br/>ศิลปวัตถุ และ<br/>พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ<br/>พ.ศ.2535</li> </ul>                                                                                                                                                | 3                 | 10               |

การจัดทำโครงสร้างรายวิชา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โครงสร้างรายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเห็กบน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เวลา 20 ชั่วโมง จำนวน 0.5 หน่วยกิต

| ลำดับ<br>ที่    | ชื่อหน่วยการเรียนรู้ | มาตรฐาน<br>การเรียนรู้ | สาระสำคัญ                                                                                                                                                                                                                                                                                         | เวลา<br>(ชั่วโมง) | น้ำหนัก<br>คะแนน |
|-----------------|----------------------|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|------------------|
|                 |                      |                        | <ul style="list-style-type: none"> <li>- การดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน</li> <li>- การดูแลรักษาและการควบคุมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ</li> <li>- การปฏิบัติตนของผู้เข้าชมโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว</li> <li>- การปฏิบัติตนของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ</li> <li>- บทกำหนดโทษ</li> </ul> |                   |                  |
| สอบปลายภาคเรียน |                      |                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                   | 30               |
| รวมตลอดภาคเรียน |                      |                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 20                | 100              |

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างรายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 เรื่อง แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเห็กบน

## คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นและลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น สามารถเปรียบเทียบค่าอายุสมัยของหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดีและแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้าใจทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ รู้และเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เกิดความเห็นคุณค่าทรัพยากรทางโบราณคดี และมีส่วนร่วมในอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

## ผลการเรียนรู้

1. อธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น และลักษณะทางกายภาพของตำบลเขาแก้ว
2. อธิบายความหมาย ลักษณะ และประเภทของหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี
3. อธิบายขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์และจำแนกการแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ไทย
4. อธิบายประวัติความเป็นมา แหล่งที่ตั้ง สภาพภูมิศาสตร์ หลักฐานทาง โบราณคดี และค่าอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
5. อธิบาย ความหมาย ปัจจัย และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์
6. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านคลองเหล็กบน
7. อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

## การจัดการเรียนการสอน

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นไปตามจุดประสงค์ข้างต้น จึงกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้โมเดลซิปปา (CIPPA Model) ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการ 7 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทบทวนความรู้เดิม

ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้ใหม่

ขั้นที่ 3 การศึกษาทำความเข้าใจความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

ขั้นที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม



- ขั้นที่ 5 การสรุปและจัดระเบียบความรู้
- ขั้นที่ 6 การปฏิบัติและ/การแสดงผลงาน
- ขั้นที่ 7 การประยุกต์ใช้ความรู้

### สื่อและแหล่งเรียนรู้

สื่อและแหล่งเรียนรู้เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน มีดังต่อไปนี้

1. สื่อการเรียนรู้
  - 1.1 เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
  - 1.2 ใบความรู้
  - 1.3 ใบงาน
  - 1.4 หนังสือมรดกวัฒนธรรมยุคหินใหม่แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
  - 1.5 หนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดจันทบุรี
2. แหล่งการเรียนรู้
  - 2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.2 นักโบราณคดี
  - 2.3 แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน
  - 2.4 แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร

### การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ประกอบด้วย การประเมินผลหลังเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน ก่อนและหลังเรียน
2. ความคิดเห็นของผู้เรียนที่คิดต่อการใช้หลักสูตรเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน

### แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง  
แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็กบน สำหรับผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีรายละเอียด ดังตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบแผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหา และเวลาเรียนเรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลอง  
เหล็กบน

| เนื้อหา                                                                                                                 | เวลาเรียน<br>(โดยประมาณ) |         |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|---------|-----|
|                                                                                                                         | ทฤษฎี                    | ปฏิบัติ | รวม |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 - 2 : เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมา<br>ของท้องถิ่น                                            | 2                        | -       | 2   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 : เรื่องหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี                                                              | 2                        | -       | 2   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 - 5 : เรื่องวิธีการทางประวัติศาสตร์และ<br>การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย                   | 3                        | -       | 3   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 - 8 : เรื่องแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเหล็ก<br>บน                                                  | 2                        | 4       | 6   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 : เรื่องทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน                                                                   | 2                        | -       | 2   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 : เรื่องการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณ<br>บ้านคลองเหล็กบน                                          | 2                        | -       | 2   |
| แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 : เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน<br>โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและ<br>พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ | 3                        | -       | 3   |
| รวม                                                                                                                     | 16                       | 4       | 20  |

## รายชื่อทีมวิจัย

1. นายสุริยะ สุวดิษฐ์ หัวหน้าโครงการ  
อายุ 45 ปี ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน  
ที่อยู่ 29/3 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
2. นายสมบัติ สวัสดิ์ภูมิ รองหัวหน้าโครงการวิจัย  
อายุ 51 ปี ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน  
ที่อยู่ 81/1 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
3. นางอุษา ทาทอง เภรัญญิก 1/ทีมวิจัย  
อายุ 49 ปี ครู คศ.3 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 101 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
4. นายประดิษฐ์ ชมจิตร เภรัญญิก 2/ทีมวิจัย  
อายุ 38 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี  
ที่อยู่ 71/1 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
5. นายไพโรจน์ ฐานาวิวัฒน์ หัวหน้าเลขานุการ/ทีมวิจัย  
อายุ 50 ปี ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 101 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
6. นางบรรจง ผิวขาว เลขานุการ/ทีมวิจัย  
อายุ 43 ปี ตำแหน่ง ครู คศ.3 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 135 หมู่ 12 ต.เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
7. นายประดิษฐ์ ไชยเสนาะ หัวหน้าฝ่ายประสานงาน/ทีมวิจัย  
อายุ 45 ปี พนักงานข้าราชการโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 50 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
8. นายวินัย แก้วอุไร ผู้ช่วยฝ่ายประสานงาน/ทีมวิจัย  
อายุ 41 ปี ตำแหน่งนักการภารโรงโรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 79/12 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
9. นายราเชนทร์ เทียนวิชัย หัวหน้าประชาสัมพันธ์  
อายุ 47 ปี ครู คศ.2 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา  
ที่อยู่ 23/9 หมู่ 2 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
10. นายพิชัย รุ่งรักษา ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์  
อายุ 50 ปี ตำแหน่ง ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว



ที่อยู่ 38 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

11. หลวงพ่อจำรัส ยโสธรา ทิมวิชัย

อายุ 67 ปี รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์วัดอ่างมะกรูด

ที่อยู่ สำนักสงฆ์วัดอ่างมะกรูด หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

12. นายวิม ขำเจริญ ทิมวิชัย

อายุ 53 ปี ตำแหน่งประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่อยู่ 83 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

13. นายสมร แก้วอุไร ทิมวิชัย

อายุ 53 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

ที่อยู่ 39 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

14. นายนิพนธ์ สัญญะรัตน์ ทิมวิชัย

อายุ 50 ปี คณะกรรมการวัดเขาแก้ว

ที่อยู่ 27/2 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

15. นางสาวดิรี ไชยเสนาะ ทิมวิชัย

อายุ 48 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

ที่อยู่ 50 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

16. นางกัญญา ไชยเสนาะ ทิมวิชัย

อายุ 36 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

ที่อยู่ 53 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

17. นายชาติ ไชยเสนาะ ทิมวิชัย

อายุ 37 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

ที่อยู่ 53 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

18. นายอำนาจ ไชยเสนาะ ทิมวิชัย

อายุ 31 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี

ที่อยู่ 53 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

19. นายประกอบ สัญญารัตน์ ทิมวิชัย  
อายุ 46 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี  
ที่อยู่ 76/1 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
20. นายประสิทธิ์ สุวรรณโชติ  
อายุ 56 ปี เจ้าของพื้นที่แหล่งโบราณคดี  
ที่อยู่ 76/2 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
21. นายสถาพร ทองสุข ทิมวิชัย  
อายุ 35 ปี  
ที่อยู่ 38 หมู่ 10 ต.แก่งหางแมว อ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี
22. นายศรพงศ์ สุขเกษม ทิมวิชัย  
อายุ 31 ปี  
ที่อยู่ 49 หมู่ 6 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
23. นายสัมฤทธิ์ ยิ้มศรवल ทิมวิชัย  
อายุ 50 ปี รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว  
ที่อยู่ 10 หมู่ 4 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
24. นายเอกชัย สัจจโกชน ทิมวิชัย  
อายุ 35 ปี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแก้ว  
ที่อยู่ สถานีอนามัยคลองเหล็กบน หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
25. นายนิพนธ์ วรรณ ทิมวิชัย  
อายุ 61 ปี  
ที่อยู่ 40 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
26. นายอำนาจ ไทยหงส์ ทิมวิชัย  
อายุ 48 ปี  
ที่อยู่ 6/2 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
27. นายไม สาคร ทิมวิชัย  
อายุ 60 ปี  
ที่อยู่ 80/6 หมู่ 7 ต.เขาแก้ว อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี

## ทีมที่ปรึกษา

1. พันจ่าเอกกามนิต ดิเรกศิลป์ นักวิชาการโบราณคดี
2. นางพิกุล กุลชัย รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี
3. นางสาวเอื้อมจิตร รุ่งเรืองบางชัน นายกสมาคมสตรีอาสารักษาดินแดนจังหวัดจันทบุรี
4. นายบัณฑิต ลีวชัยชาญ นักโบราณคดี 6 ว. หัวหน้าฝ่ายวิชาการโบราณคดีปราจีนบุรี
5. นายธนา ดุริยะพันธ์ ครู คศ.3 โรงเรียนศรียานุสรณ์
6. นางศิริพันธ์ ตาบเพชร นักวิชาการกรมศิลปากร
7. นางมนจันทร์ วงศ์จตุรภัทร นักวิชาการกรมศิลปากร
8. นางสาวเมธิณี จิระวัฒนา นักวิชาการกรมศิลปากร
9. นายคัมภีร์ ชื่นบาน(สจ.หนึ่ง) สมาชิกสภาจังหวัดจันทบุรี